

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 5 lipca 2024 r.

Poz. 6797

UCHWAŁA NR II/11/2024 RADY MIEJSKIEJ W MACIEJOWICACH

z dnia 22 maja 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 609), oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Maciejowic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Jacek Łoskot

Załącznik do Uchwały Rady
Miejskiej w Maciejowicach
Nr II/11/2024
z dnia 22 maja 2024 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MACIEJOWICE NA LATA 2024-2027

Wykonawca:
GEZPRO Daniel Wiśniewski
ul. Traktorowa 50/25
87-100 Toruń

Zamawiający:
Urząd Miasta i Gminy Maciejowice
ul. Sportowa 8
08-480 Maciejowice

Maciejowice, 2024 r.

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W OPRACOWANIU

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski,
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
EFS – Europejski Fundusz Społeczny,
GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,
GUS – Główny Urząd Statystyczny,
Dz. U. – Dziennik Ustaw,
KEZA – Karta Ewidencyjna Zabytku Archeologicznego,
KGW – Koło Gospodyń Wiejskich;
KPZK – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,
KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego,
MGOK – Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury,
MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,
MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,
SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),
UMiG – Urząd Miasta i Gminy Maciejowice, **WKZ** –
Wojewódzki Konserwator Zabytków, **WUOZ** – Wojewódzki
Urząd Ochrony Zabytków.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
1.1. Podstawowe zagadnienia	5
1.2. Metodologia opracowania	7
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD	8
ZABYTKAMI.....	8
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	8
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie	13
województwa i powiatu	13
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	19
5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	21
5.2.1. Położenie gminy	21
5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza	23
5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza	25
5.2.4. Zarys historii gminy	25
5.2.5. Krajobraz kulturowy	28
5.2.6. Zabytki nieruchome	32
5.2.7. Zabytki ruchome.....	33

5.2.8. Zabytki archeologiczne.....	35
5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	41
5.2.10. Dziedzictwo niematerialne	41
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	49
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	55
5.5. Strefy ochrony konserwatorskiej	63
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	65
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT	80
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	82
7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	83
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	83
7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	84
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI...89	
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....89	
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	91
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.	
.....	97
XII. BIBLIOGRAFIA.....	99
XIII. SPISY	99
13.1. Spis tabel	99
13.2. Spis rycin.....	100
13.3. Spis wykresów	100
13.4. Spis fotografii	100
XIV. ANEKSY	101

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 (dalej GPOnZ, Program), który jest zgodny z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest to pierwsza edycja gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program jest podstawowym dokumentem dotyczącym zarządzania dziedzictwem kulturowym, a także elementem polityki samorządowej w części dotyczącej zabytków z terenu gminy. Odnosi się do zasobów własnych gminy, jak i tych, które stanowią własność innych podmiotów, jednocześnie znajdujących się na terenie jednostki. Program ma charakter strategiczny, jego celem jest ochrona i opieka nad zabytkami oraz wykorzystanie lokalnych potencjałów dziedzictwa kulturowego. Jego skuteczne wdrażanie przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia mieszkańców. Program ma również charakter edukacyjny i powinien być znany szerszemu gronu odbiorców, nie tylko właścicielom zabytków, ale także wszystkim mieszkańcom, którzy żyją i obcują na co dzień w otoczeniu substancji zabytkowej. GPOnZ składa się z 3 głównych faz: - poznawczej; - analiz i wniosków; - programowania.

Rozdziały 2 oraz 3 dotyczą podstaw i uwarunkowań prawnych. W tej części wskazano na główne dokumenty prawne odnoszące się do ochrony zabytków. Wskazane ustawy i rozporządzenia opracowane zostały na stopniu krajowym i przedstawiają nadrzędne rozwiązania dla obiektów zabytkowych. Jest to jednocześnie podstawowa i nadrzędna faza poznawcza przepisów odnoszących się do zabytków.

W rozdziale 4 i 5 również opisano fazę pierwszą. Jest ona punktem wyjścia, rozpoznania oraz zgeneralizowania szeregu wiadomości na temat dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminy oraz na szczeblach wyższych w nawiązaniu do ogólnych zasad programowania związanych z dziedzictwem kulturowym. Ww. rozdziały są najbardziej obszerne. Przeanalizowane zostały aktualne dokumenty o charakterze strategicznym oraz planistycznym, z podziałem na uwarunkowania zewnętrzne (poziom kraju, województwa i powiatu) oraz wewnętrzne (poziom gminy), które stanowiły podstawę do opracowania kolejnych dwóch faz. Ponadto pogłębionej analizie poddano dziedzictwo kulturowe gminy z rozróżnieniem na dziedzictwo materialne oraz niematerialne. Opisano historię gminy, krajobraz kulturowy w nawiązaniu do historycznego osadnictwa, zabytki ruchome oraz zabytki nieruchomości. Te ostatnie podzielono na nieruchomości zabytki archeologiczne oraz nieruchomości zabytki architektury i budownictwa. Zaszeregowaniu poddano także zabytki nieruchomości ze względu na swoją przynależność do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, która jest stanem wyjściowym do rozpoznania dziedzictwa kulturowego gminy, a zarazem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. W sposób szczególny analizie poddano obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Ocenie poddano z osobna każdą z charakterystycznych grup obiektów. Najważniejsze zabytki opisano szczegółowo w osobnym podrozdziale.

W rozdziale 6 przedstawiono fazę analiz i wniosków. Poprzez analizę SWOT wskazano mocne strony, słabe strony, szanse oraz zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego gminy. Pogłębiona analiza dziedzictwa kulturowego gminy oparta została na dokumentach planistycznych i strategicznych, gminnej ewidencji zabytków, otoczenia kulturowego oraz na własnych spostrzeżeniach i adnotacjach.

Rozdział 7, 8 i 9 poświęcono programowaniu, w którym to znalazły się priorytety, kierunki działań i zadania wraz z instrumentarium oraz kryteriami oceny realizacji gminnego programu. W fazie programowania określono zasadnicze kierunki działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. W fazie tej wskazano również na możliwość finansowania części wyznaczonych zadań w programie ze źródeł zewnętrznych, jak i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Przedstawiono również podstawowe zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami, obowiązujące ramy prawne, a także załączono aneksy w postaci wykazu nieruchomości zabytków architektury i budownictwa oraz nieruchomości zabytków archeologicznych.

Program wzbogacono o liczne ryciny, tabele, wykresy, mapy oraz zdjęcia ukazujące aktualny stan zabytków.

Zrównoważone zarządzanie dziedzictwem kulturowym pozwoli na rozwój gminy przy jednoczesnym jego poszanowaniu i wykorzystaniu. Same zaś zabytki jako zasób nieodnawialny poprzez odpowiednią,

długofalową politykę gminy przetrwają na rzecz przyszłych pokoleń, które również będą mogły ich doświadczać tak samo jak obecni mieszkańcy gminy.

1.1. Podstawowe zagadnienia

W Programie znajdują się podstawowe pojęcia specjalistyczne związane z szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym. Poniżej podano kilka przykładów na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także wybranych pojęć zamieszczonych na portalu <http://samorząd.nid.pl/>.

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km² każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZA – kart ewidencji zabytku archeologicznego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.

Badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Badania architektoniczne – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Dominanta przestrzenna – element przestrzeni o niezakłóconej ekspozycji; obiekt budowlany (grupa obiektów) lub obiekt naturalny wyraźnie odróżniający się od otaczającej zabudowy formą lub gabarytami, posiadający czytelną i zasadniczą wartość kompozycyjną lub estetyczną.

Funkcja stanowiska archeologicznego – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie) – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń (...).

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku) – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.

Renowacja zabytków – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi są odmalowanie elewacji albo wnętrza budynku zabytkowego, uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.

Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku) – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.

Restauracja zabytków (prace restauratorskie) – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.

Rewaloryzacja zabytków – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.

Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zabytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

Stanowisko archeologiczne – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomością zabytkiem archeologicznym.

Strefa ochrony konserwatorskiej – wyznaczony granicami obszar, na którym obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.

Sylweta (panorama) – rozległy widok obserwowany ze znacznej odległości, często z punktu lub ciągu widokowego – prezentujący obiekty budowlane, zieleni i obiekty naturalne (w tym ukształtowanie terenu), wzajemnie dostosowanych do siebie pod względem estetycznym i tworzących czytelną spójną formę krajobrazową.

Termomodernizacja – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (...).

Warstwa kulturowa – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.

Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.

1.2. Metodologia opracowania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 opracowano na podstawie gminnej ewidencji zabytków, która jest punktem wyjścia i podstawowym źródłem wiedzy na temat zabytków w gminie. Karty GEZ opracowane zostały w 2009 r. i wymagają aktualizacji.

Celem uzyskania odpowiednich materiałów do sporządzenia GPOnZ zaznajomiono się z materiałami dotyczącymi Gminy Maciejowice będącymi w zasobach NID. Ponadto przeprowadzono research terenowy za pomocą ogólnodostępnych baz danych, map oraz platform mapowych i terenowych. Pozyskano dane z banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz z pozostałych stron internetowych, które wykorzystano w niniejszym opracowaniu. Ponadto zaznajomiono się z książkami i publikacjami dotyczącymi gminy, a także odwiedziono Muzeum im. Tadeusza Kościuszki.

Część programową opracowano na podstawie analizy aktualnych dokumentów strategicznych i planistycznych, obserwacji własnych oraz ścisłej współpracy z pracownikami Urzędu Miasta i Gminy Maciejowice.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 zostanie przekazany do WUOZ, Delegatura w Siedlcach celem pozytywnego zaopiniowania. Dalej, uchwalony będzie przez Radę Miejską w Maciejowcach oraz zostanie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego. W dalszym etapie zostanie rozpowszechniony wśród mieszkańców gminy, np. poprzez zamieszczenie go na stronie internetowej gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 uwzględnia wymogi zawarte w poradniku metodycznym – „Gminny Program Opieki nad Zabytkami” oraz założenia przyjęte w opracowaniu „Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami, określony został w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W ust. 1 wskazano: „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.”

W ust. 2 znajdują się cele jakie powinny znaleźć się w gminnym programie opieki nad zabytkami, tj.:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z kolei ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. narzuca na organ gminy realizację zadań własnych. W art. 7 ust. 1 pkt. 9 wskazano, że „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 nie posiada statusu aktu prawa miejscowego.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem

samorządów. Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami to:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
- 2) ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 roku poz. 840 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 roku poz. 40 ze zm.).

Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu obowiązujących ustawach:

- 1) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 roku, poz. 977 ze zm.).
- 2) ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 roku, poz. 682 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2023 roku, poz. 2029).
- 4) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 roku, poz. 1336 ze zm.).
- 5) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023 roku., poz. 344 ze zm.).
- 6) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 roku, poz. 87).
- 7) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 roku, poz. 571).
- 8) ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 roku, poz. 485 ze zm.).
- 9) ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023 roku, poz. 887 ze zm.).
- 10) ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 roku, poz. 2337).
- 11) ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2023 roku, poz. 1637).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 385),
- 2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 roku, poz. 164 ze zm.).

Uregulowania prawne dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego znajdują się również w poniższych rozporządzeniach:

- 1) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 roku, Nr 61, poz. 354).
- 2) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 roku, poz. 56).

- 3) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 roku, poz. 81).
- 4) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2053).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 4.1. oraz 4.2. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata **2024-2027**.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podrozdział zawiera informacje o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Analizie poddano relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami sporządzanymi na poziomie krajowym. Okres obowiązywania krajowego programu opieki nad zabytkami zakończony został wraz z końcem 2022 r., zaś nowy Program jest w trakcie opracowywania. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. przyjęto Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026. Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Dokonano w nim diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach:

1. Organizacja i zadania organów ochrony zabytków w Polsce.
2. Stan zachowania zabytków w Polsce – rola i znaczenie form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach.
3. Komunikacja, porozumienie i współpraca w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Jako cel główny wyznaczono „zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce”, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków; –
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Cele składają się na kierunki działań, a te zostały podzielone na zadania. Przyjęte do realizacji zadań kierunki działań to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Przedstawiono karty zadań wraz z opisami szczegółowymi, opisem wskaźników celu projektu oraz harmonogramem projektu. W rozdziale siódmym podano plan finansowy, zaś w kolejnym system wdrażania, monitoringu i ewaluacji Programu. Krótko scharakteryzowano zarządzanie ryzykiem oraz dołączono załączniki takie jak:

- zabytki nieruchome wpisane na Listę Dziedzictwa UNESCO;
- zabytki nieruchome uznane za pomnik historii;
- zestawienie zabytków nieruchomych;
- zestawienie zabytków archeologicznych;
- zestawienie zabytków ruchomych;
- spis WKZ i delegatur;
- spis porozumień.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. przyjęto Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030. Strategia jest jednym z elementów kompleksowej modernizacji systemu zarządzania rozwojem kraju. Dokument składa się z części diagnostycznej, w której omówiono 3 obszary:

1. Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie.
2. Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie.
3. Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze nr 2 wskazano na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych. Tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze nie wykazuje objawów zniszczenia, które uzasadniałyby konieczność przeprowadzenia ingerencji remontowych. Ponad 70% zarejestrowanych obiektów oceniono jako wykazujące objawy zniszczenia. W dokumencie podano także liczbę zabytków rejestrowych z podziałem na województwa, a także podkreślono potrzebę tworzenia szlaków kulturowych, które prowadzić będą do rozwoju turystyki kulturowej. W dalszej części dokumentu wyznaczone zostały cele, kierunki i narzędzia realizacji. Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Będzie on realizowany poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Dla każdego celu szczegółowego wyznaczono priorytety oraz kierunki interwencji. W ramach celu szczegółowego nr 2 wyróżniono następujące priorytety:

- 2.1 Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.

2.3 Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

2.4 Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.

2.5 Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Szczególnie istotny jest priorytet 2.2. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. W dokumencie wskazano także wykaz projektów strategicznych oraz system realizacji, wskaźniki, ramy finansowe i wymiar terytorialny. W projektach strategicznych znalazły się takie zadania jak:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej (obejmujący zasób muzeów, czy zabytki);
- Dziedzictwo Buduje Wspólnotę;
- Zintegrowany system promocji kultury polskiej za granicą;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

W ostatniej części Strategii podano, że wyzwaniem w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego jest ciągle niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych oraz zabytków i Pomników Historii.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. przyjęto Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Składa się z następujących merytorycznie rozdziałów: Wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych, Polityka regionalna 2030, Cel główny i cele szczegółowe polityki regionalnej do 2030 roku, System realizacji KSRR, Ramy finansowe krajowej strategii rozwoju regionalnego, Monitorowanie i ewaluacja. Celem głównym KSRR jest *efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co stworzy warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym*. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach Celu 1 poprzez kierunek inwestycji nr 5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów wskazano, że infrastruktura społeczna będzie bardziej dostępna, obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Ponadto wspierane będą różnego rodzaju działania w ramach celu nr 2, np. promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W podrozdziale dokonano analizy opracowań strategicznych i planistycznych sporządzonych dla obszaru województwa mazowieckiego i powiatu garwolińskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego Gminy Maciejowice. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027 jest zbieżny ze strategicznymi celami województwa i powiatu w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025

Uchwałą nr 1721/267/21 z dnia 26 października 2021 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego przyjął Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025. Dokument składa się z 3 głównych rozdziałów:

1. Wprowadzenie.
2. Część planistyczna.
3. Część zarządcza.

W części pierwszej przedstawiono podstawę prawną, spójność z dokumentami strategicznymi oraz zadania samorządu województwa wynikające z przepisów prawa. W części drugiej opracowano misję i wizję. Misja opieki nad zabytkami województwa to: *„Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim”*. Wizja stanu opieki nad zabytkami 2025 jest obszerna i brzmi następująco: *„Po okresie funkcjonowania Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 w województwie zauważalnie polepszyła się opieka nad zabytkami. Powstało forum gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem kulturowym, podnoszące wiedzę i integrujące środowisko w celu wymiany doświadczeń. Coraz lepiej znane i zadbane dziedzictwo regionu jest powodem dumy lokalnych społeczności. Zauważalnie wzrosła świadomość roli i znaczenia tradycji i zabytków kultury materialnej. Zadbano o udokumentowanie mazowieckiego dziedzictwa XX wieku, które w poprzednim okresie nie było wystarczająco znane ani doceniane. Przedstawiciele samorządów i prywatni właściciele zabytków są coraz bardziej świadomi swoich obowiązków związanych z opieką nad nimi. Wzrosła też znajomość narzędzi pomagających zachować ich wzorowy stan. Szczególnie narażone na utratę elementy dziedzictwa niematerialnego coraz częściej znajdują oddanych kontynuatorów.”*

W rozdziale drugim wyznaczono obszary strategiczne programu na podstawie zidentyfikowanych problemów:

1. Niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa.
2. Potrzeba dalszej optymalizacji dostępu do środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
3. Potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami.

Obszary strategiczne odpowiadające na kluczowe problemy:

1. Edukacja kształtująca świadomość i postawy.
2. Optymalizacja systemu dostępu do środków.
3. Wypracowanie skutecznych narzędzi działania.

Dla każdego obszaru strategicznego zidentyfikowano następujące cele:

- 1.1 Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.
- 1.2 Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.
- 2.1 Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich.
- 2.2 Dbłość o zabytki własne województwa.

3.1 Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa.

3.2 .Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków

W rozdziale trzecim opisano proces wdrażania programu, w tym strukturę zarządzania programem, procesy zarządcze oraz monitoring realizacji programu.

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+

Uchwałą nr 72/22 z dnia 24 maja 2022 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął Strategię rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Program jest kolejną edycją podstawowego dokumentu strategicznego regionu, określającego długofalową wizję rozwoju województwa, jak też średniookresowe kierunki działań. Składa się z kilku rozdziałów, w tym m.in.: diagnoza-wnioski, wyzwania. Jeden z podrozdziałów w ramach ww. rozdziału dotyczy kultury i dziedzictwa kulturowego.

W nim wskazano cenne informacje, takie jak:

- województwo mazowieckie wyróżnia się w skali kraju pod względem liczby zabytków objętych formami ochrony, co świadczy o bogactwie dziedzictwa kulturowego. Duża liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (7949) plasuje województwo na drugim miejscu w Polsce;
- miejscem koncentracji obiektów zabytkowych jest Warszawa, w której mieści się aż 29,4% zabytków nieruchomych województwa;
- najlepiej zachowanymi zabytkami w województwie są obiekty sakralne;
- województwo zajmuje szóste miejsce w kraju pod względem liczby pomników historii (8) oraz trzecie ze względu na liczbę parków kulturowych (4);
- województwo posiada – nieobjęte formami ochrony zabytków – zasoby kulturowe o szczególnych wartościach historycznych i kulturowych;
- dużym zagrożeniem dla przestrzeni kulturowej województwa jest zróżnicowany stan zachowania zabytków;
- postępująca presja urbanistyczna utrudnia ochronę krajobrazów kulturowych.

W dokumencie podano wizję: „*Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie*” oraz cel główny: „*Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałą i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska*”. Jednym z obszarów celów rozwojowych jest kultura i dziedzictwo – Mazowsze bogate kulturowo. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia. W ww. obszarze wskazano następujące kierunki działań:

- ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa;
- upowszechnianie kultury i twórczości;
- kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej.

Gmina Maciejowice, podobnie jak i pozostałe gminy z powiatu garwolińskiego nie znalazła się w żadnym z dziewięciu wyznaczonych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych, będących obszarami strategicznej interwencji.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego po raz ostatni przyjął zmianę planu. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego składa się z części głównej – tekst oraz 6 załączników. Dokument składa się z 7. rozdziałów. W podrozdziale 2.11. opisano

ochronę dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego. Wskazano, że na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Należą do nich Historyczne Centrum Warszawy – obszar wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz pomniki historii (5). Podano również, że liczba zabytków ujętych w gminnych ewidencjach zabytków wynosi ponad 28 tys. pozycji. W podrozdziale 6.8. wskazano działania dotyczące opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr ochrony współczesnej, w tym m.in.:

- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez: ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych; kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca, kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych;
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej.

W podrozdziale 6.8. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, wskazano że Maciejowice mają być jednym z czterdziestu jeden ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu. W wykazie nr 12, wśród 131 miast województwa mazowieckiego wymieniono Maciejowice, jako miasto historyczne o lokacji XVI-wiecznej. Wśród dóbr kultury współczesnej wymieniono 5 pomników z terenu Gminy Maciejowice:

- Pomnik Tadeusza Kościuszki na rynku, 1984 r. (Maciejowice);
- Pomnik Tadeusza Kościuszki przy szkole, ul. Kościuszki, 1984 r. (Maciejowice);
- Pomnik z kosami poświęcony bitwie maciejowickiej, przy drodze do Podzamcza, 1974 r. (Maciejowice);
- Pomnik Tadeusza Kościuszki w zespole pałacowym, kamień 1994 r. (Podzamcze);
- Pomnik poświęcony Janowi Pawłowi II, kamień, 2005 r. (Podzamcze).

Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

Komisja Europejska decyzją wykonawczą nr C(2022) 8693 przyjęła 2 grudnia 2022 r. program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (wersja 1.2). W dokumencie sformułowano następujące priorytety:

1. Fundusze Europejskie dla bardziej konkurencyjnego i inteligentnego Mazowsza.
2. Fundusze Europejskie na zielony rozwój Mazowsza.
3. Fundusze Europejskie na rozwój mobilności miejskiej na Mazowszu.
4. Fundusze Europejskie dla lepiej połączanego i dostępnego Mazowsza.
5. Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu.
6. Fundusze Europejskie dla aktywnego zawodowo Mazowsza.

7. Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu.
8. Fundusze Europejskie dla aktywnej integracji oraz rozwoju usług społecznych i zdrowotnych na Mazowszu.
9. Mazowsze bliższe obywatelom dzięki Funduszom Europejskim.
10. Pomoc techniczna (EFRR).
11. Pomoc techniczna (EFS+).

W programie przedstawiono cele polityki spójności, w tym CP5 realizowany za pomocą procesu rewitalizacji oraz konserwacji i rewaloryzacji zabytków nieruchomości, a także ich udostępnianie na cele publiczne.

Ponadto dla każdego priorytetu wskazano cele szczegółowe. Dla priorytetu IV wskazano 4. cele szczegółowe, w tym cel szczegółowy 4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

W jego strukturach planuje się następujące typy przedsięwzięć:

- rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej;
- turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

W ramach typu projektu: Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne za priorytetowe uznano działania na rzecz obszarów o wysokich walorach historycznych, kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej. Szczególnie preferowane będą te obszary, które jednocześnie zostały wykazane jako zmarginalizowane w dokumentach strategicznych na poziomie regionalnym. Wsparciem zostaną objęte projekty zorientowane na poprawę oferty regionalnej i podregionalnej – tzn. turystycznej i kulturalnej, bazującej na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach i przynależne do istniejących szlaków turystycznych. Nacisk zostanie położony na wprowadzanie innowacji i cyfryzacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów, np. w zakresie zarządzania, systemu organizacji usług, kreowania nowych, innowacyjnych produktów czy wykorzystywania efektów współpracy i synergii do realizacji usług turystycznych, co pozwoli na wzrost dochodów i tym samym przyczyni się do odbudowy lokalnych gospodarek. Planowane działania inwestycyjne w zakresie rozwoju oferty turystycznej i rekreacyjnej, powinny być realizowane z zachowaniem zasad zrównoważonej turystyki, ze szczególnym poszanowaniem cennych przyrodniczo obszarów. Przy realizacji inwestycji należy stosować urządzenia minimalizujące presję ze strony turystów i właściwie wyposażać miejsca zagospodarowanego odpoczynku. Dla priorytetu IX - Mazowsze bliższe obywatelom wyznaczono cele szczegółowe:

- 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich;
- 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwojowi społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

W ich strukturach planuje się następujące typy przedsięwzięć: –

- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego; –
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

W ramach typu projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego za priorytetowe uznano wspieranie mających istotne znaczenie dla lokalnej społeczności obiektów zabytkowych, które funkcjonując w odnowionej formie będą stanowiły ważny element aktywizacji środowiska, zmiany

społecznej lub ożywienia miejscowej gospodarki. Z uwagi na ogromne znaczenie dziedzictwa kulturowego w obszarach rewitalizacji, niezwykle ważne jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne i społeczne. Szczególne wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone (z uwagi na zły stan techniczny) oraz zabytki najcenniejsze – posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową objęte jedną z form ochrony prawnej, przewidzianych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które kreują ducha miejsca w obszarach dotkniętych kryzysem. Ponadto nacisk kładziony będzie na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki oraz pozwalające na ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko naturalne, w których będzie prowadzona działalność sprzyjająca integracji społecznej. Kluczowym efektem działań powinno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych w przestrzeni publicznej sprzyjające utrzymywaniu spójności lokalnej społeczności i integrujące mieszkańców.

W ramach typu projektu: Rewitalizacja obszarów zdegradowanych za priorytetowe uznano kompleksowe projekty (w tym na terenach miast w ramach celu szczegółowego 5(i) pozwalające na wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany. Interwencja ta powinna pozwolić na pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy poprzez wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia i gospodarki społecznej, a także poprawę jakości przestrzeni w której funkcjonują.

Strategia Rozwoju Powiatu Garwolińskiego na lata 2015 - 2030

Uchwałą nr XIII/65/2015 z dnia 30 grudnia 2015 r. Rada Powiatu Garwolińskiego przyjęła Strategię Rozwoju Powiatu Garwolińskiego na lata 2015 - 2030. W dokumencie opracowano misję rozwoju będącą nadrzędnym elementem hierarchicznym określającą główny kierunek rozwoju, która brzmi: „poprawa warunków życia mieszkańców powiatu garwolińskiego”. Ponadto wyznaczono następujące strategiczne cele rozwoju:

1. Rozwój lokalnego rynku pracy poprzez wzrost zatrudnienia i wspieranie rozwoju gospodarczego.
2. Wspieranie rozwoju obszarów wiejskich oraz działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego.
3. Wzrost jakości świadczonych usług publicznych.

Cele strategiczne podzielone zostały na cele operacyjne i dalej na zadania realizacyjne. W kontekście dziedzictwa kulturowego wypracowano cel operacyjny 2.4: Wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajoznawczych powiatu poprzez promocję i rozwój infrastruktury, które podzielone zostały m.in. na następujące zadania realizacyjne:

2.4.A Tworzenie szlaków turystycznych i budowa ścieżek rowerowych na bazie atrakcyjnych miejsc krajobrazowych i historycznych powiatu, które podzielone zostało na:

- wspieranie tworzenia ścieżek edukacyjnych i ich wykorzystanie dla celów turystycznych;
- wykorzystanie istniejących zespołów dworsko-pałacowych wraz z zabytkowymi parkami pełnymi pomników przyrody.

2.4.B Stworzenie systemu informacji o ofercie turystycznej, imprezach rekreacyjnych i kulturowych, szlakach turystycznych oraz gospodarstwach agroturystycznych. które podzielone zostało na:

- wydanie folderu promującego walory przyrodniczo-kulturowe powiatu;

- współpraca samorządów z instytucjami turystycznymi i ośrodkami kultury w zakresie budowania bazy danych.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 5.1. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Maciejowice przestaje obowiązywać wraz z końcem 2023 r.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Maciejowice

Uchwałą nr VIII/53/2015 z dnia 24 lipca 2015 r. Rada Gminy Maciejowice przyjęła Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Maciejowice. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego składa się z 2 głównych części:

- uwarunkowania rozwoju gminy;
- kierunki zagospodarowania przestrzennego.

W części „uwarunkowania” opracowano rozdział 7 pn. Uwarunkowania wynikające ze stanu i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W tej części studium charakterystyce poddano urbanistkę Maciejowic. Omówiono architekturę sakralną – kościoły w Maciejowicach, Samogoszczy i m. Wróble-Wargocin. Ponadto opisane zostały zabytkowe założenia rezydencjonalne, obiekty użyteczności publicznej, budownictwo, zabytki techniki, parki, cmentarze, zabytki archeologiczne oraz kapliczki wraz z figurami i krzyżami przydrożnymi. Wymieniono 18 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a także wykaz obiektów z ewidencji zabytków. Na obszarze gminy występuje 5 pomników, które zaliczone zostały do dóbr kultury współczesnej.

W części poświęcone „kierunkom” opracowano rozdział 5 dotyczący obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W tej części dokumentu wskazano na obszary objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków, obiekty i obszary proponowane do objęcia ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ponadto podrozdział 5.4 poświęcono strefowaniu krajobrazu kulturowego oraz opisano ustalenia w poszczególnych strefach. Opisano również strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych i warunki działania w tych strefach oraz dobra kultury współczesnej.

Integralną częścią Studium są załączniki mapowe do części „uwarunkowania” i do części „kierunki”.

Zaznaczono na nich elementy dziedzictwa kulturowego w postaci:

- obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- obiektów w ewidencji zabytków; –
- stanowisk archeologicznych.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Maciejowice

MPZP są jedną z prawnych form ochrony zabytków wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zapisy chroniące obiekty zabytkowe znajdują się zazwyczaj w części poświęconej dziedzictwu kulturowemu. Na terenie Gminy Maciejowice funkcjonują 4 Plany Zagospodarowania Przestrzennego zgodnie z danymi www.maciejowice.e-mapa.net. Obszar gminy pokryty jest MPZP w niewielkiej części, tj. 0,34%. Poniżej przedstawiono szczegółowe zapisy dotyczące obiektów zabytkowych.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego położony we wsi Maciejowice

MPZP przyjęty został uchwałą nr IV/11/98 przez Radę Gminy Maciejowice w dn. 29 grudnia 1998 r. W MPZP nie znalazły się zapisy dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - zmiana MPZP wsi Maciejowice

Zmiana MPZP przyjęta została uchwałą nr XIII/75/99 przez Radę Gminy w Maciejowicach w dn. 29 grudnia 1999 r.

W MPZP nie znalazły się zapisy dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - zmiana w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Maciejowice – cz. wsi Podzamcze.

Zmiana MPZP przyjęta została uchwałą nr XVIII/99/2000 przez Radę Gminy w Maciejowicach w dn. 1 sierpnia 2000 r.

W rozdziale IV opisano ochronę dóbr kultury.

1. Plan wyznacza następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

1) strefa „s” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej obejmująca tereny oznaczone na rysunku planu symbolami: !UT, 2UT, ZP, 1RP, część 2RP, KP, 2U, 3U, 4U, 1W i część 2W

2) strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego obejmująca tereny oznaczone na rysunku planu symbolami: 3W i część 2W

2. Ustala się następujące warunki zabudowy i zagospodarowania terenu:

1) w strefie „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej:

a) zachowanie założenia pałacowo-parkowego, utrzymanie istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów, osi widokowych i kompozycyjnych, układu stawów i cieków wodnych. b) zakaz wytyczania nowych ciągów komunikacyjnych 2) w strefie „K” ochrony krajobrazu kulturowego postuluje się: a)

zachowanie istniejącego drzewostanu,

b) utrzymanie istniejącego użytkowania,

c) nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,

d) nie lokalizowanie obiektów kubaturowych

3. Wszelkie działania inwestycyjne i prace projektowe w strefach, o których mowa w ust. 1 i 2 muszą być konsultowane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie koncepcji i zatwierdzane na etapie realizacji.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obrębów geodezyjnych Oronne, Polik, Maciejowice, Oblin, Przewóz, Antoniówka Wilczkowska, Antoniówka Świerżowska gmina Maciejowice

MPZP przyjęty został uchwałą nr X/66/2015 przez Radę Gminy Maciejowice w dn. 25 września 2015 r.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się:

1) ochronę zabytków archeologicznych (stanowiska archeologicznego o nr ew. AZP: 68-72/27 zlokalizowanego w terenie 9E, 68-71/5 zlokalizowanego w terenie 20E, 68-71/20 zlokalizowanego w terenach 1KDG i 21E, 68-71/44 zlokalizowanego w terenie 24E w formie strefy ochrony konserwatorskiej, w granicach zgodnych z oznaczeniem na rysunku planu;

2) w obrębie strefy, o której mowa w pkt. 1, prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Strategia Rozwoju Gminy Maciejowice na lata 2021 – 2030

Uchwałą nr XXV/193/2020 z dnia 28 grudnia 2020 r. Rada Gminy Maciejowice przyjęła Strategię Rozwoju Gminy Maciejowice na lata 2021 – 2030.

W dokumencie opracowano analizę SWOT, gdzie wśród mocnych stron wymieniono:

- kultywowanie pamięci historycznej;
- występujące obiekty zabytkowe jako walory turystyczne;
- długoletnie tradycje;
- bogate zasoby dziedzictwa kulturowego.

Z kolei w zagrożeniach wymieniono brak rozpoznawalności Gminy (nie wykorzystany potencjał historyczny).

Wypracowana wizja Gminy Maciejowice w 2030 roku to: „Gmina Maciejowice dobrym miejscem do życia i rozwoju poprzez wysoki poziom usług społecznych i aktywność społeczności lokalnych, a także atrakcyjna przestrzeń odpoczynku i turystyki w oparciu o zasoby naturalne, kulturę i historię Gminy”. Jednym z wyznaczonych zadań w dokumencie jest Wykorzystanie potencjału historycznego gminy i stworzenie „marki gminy” w oparciu o epokę kościuszkowską.

W części diagnostycznej opracowania opisano zasoby kulturowe. Wymieniono obiekty o największym znaczeniu historycznym na terenie gminy. Ponadto podkreślono, że zasobem historyczno-kulturowym Gminy jest znaczenie Bitwy pod Maciejowicami i historyczna pamięć o tym wydarzeniu. Wymieniono także dobra kultury współczesnej oraz wspomniano o występującym w centrum Maciejowic Muzeum Tadeusza Kościuszki.

5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie gminy

Gmina Maciejowice położona jest w południowej części województwa mazowieckiego, w południowowschodniej części powiatu garwolińskiego. Zajmuje obszar 17 359 ha, co stanowi ok. 13,5% powierzchni powiatu (GUS, 2022).

Ryc. 1. Gmina Maciejowice na tle kraju

Źródło: opracowanie własne

Jednostka graniczy:

- na północy – z Gminą Wilga (powiat garwoliński);
- na północy – z Gminą Łaskarzew (powiat garwoliński);
- na wschodzie – z Gminą Sobolew (powiat garwoliński);
- na północy – z Gminą Trojanów (powiat garwoliński);
- na południowym-wschodzie – z Gminą Stężyca (powiat rycki) – województwo Lubelskie;
- na południu – z Gminą Kozienice (powiat kozienicki); - na zachodzie – z Gminą Magnuszew (powiat kozienicki).

Ryc. 2. Gmina Maciejowice na tle gmin powiatu garwolińskiego

Źródło: opracowanie własne

Miasto Maciejowice o współrzędnych geograficznych: 51.6926157 (szerokość geograficzna), 21.5535895 (długość geograficzna) stanowi centralne miejsce gminy, będąc jednocześnie największą miejscowością i zarazem siedzibą samorządu (www.wspolrzedne-gps.pl). Z dniem 1 stycznia 2024 roku Maciejowice odzyskały status miasta. Położone jest w odległości ok. 23 km na południe od Garwolina, ok. 41 km na północny-wschód od Radomia oraz ok. 70 km na południowy-wschód od Warszawy licząc odległości między centralnymi częściami miejscowości (odległość w linii prostej). Gmina Maciejowice jest gminą miejsko-wiejską, jednocześnie jedną z czternastu gmin powiatu oraz jedną z trzech gmin miejsko-wiejskich w powiecie garwolińskim.

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego Gmina Maciejowice znajduje się w prowincji Nizy Środkowoeuropejskiego, podprowincji Nizin Środkowopolskich. W podziale na makroregiony większa część gminy przynależy do Niziny Środkowomazowieckiej oraz w niewielkiej części do Niziny Południowopodlaskiej. W końcowej

analizowanej jednostki wynosi 36,9 osób/km² i jest zdecydowanie niższy niż w powiecie garwolińskim (82 osoby/km²) oraz w województwie mazowieckim (155 osób/km²), jak i na terenie kraju - 121 osób/km². Oznacza to, że gęstość zaludnienia w Gminie Maciejowice jest niska, co związane jest z typowo wiejskim charakterem jednostki.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat odnotowuje się systematyczny spadek liczby ludności w gminie. W porównaniu do 2013 r. liczba mieszkańców Gminy Maciejowice zmniejszyła się o 786 osób (wg danych GUS). Oznacza to, że spadek liczby mieszkańców wyniósł aż 10,9%. Na taki stan rzeczy wpłynął ujemny przyrost naturalny notowany ciągle od 2016 r. oraz ujemne saldo migracji w latach 2013-2022 (GUS). W ostatnim dziesięcioleciu najwięcej osób odnotowano w 2013 r. – 7 188, zaś najmniej w 2022 r. – 6 402.

Strukturę demograficzną Gminy Maciejowice tworzą osoby w wieku przedprodukcyjnym (18,7%), produkcyjnym (58,9%) oraz poprodukcyjnym (22,4%), (GUS, 2022). Pod względem gospodarczym negatywnie należy interpretować powyższe dane ze względu na większą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym od osób w wieku przedprodukcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym rosła do 2016 r., po czym obserwowany jest wyraźny trend spadkowy liczby osób ww. grupy. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu był zmienny, do 2015 r. malał, a przez następne 4 lata utrzymywał się na zbliżonym poziomie 18,2%. W roku 2020 wzrósł aż do 19,6%, po czym znów zaczął spadać. Procentowy udział ludności w wieku poprodukcyjnym, rośnie z roku na rok i w ostatnich dziesięciu latach zwiększył się o ponad 4%. W związku z powyższym sytuacja demograficzna gminy jest niekorzystna, obserwowany jest proces starzenia się społeczeństwa przy równoczesnym braku zastępowalności pokoleń ze względu na malejącą liczbę urodzeń w ostatnich latach.

Na terenie gminy udział osób bezrobotnych wyniósł z końcem 2022 r. 7,1% (GUS). W ostatnich 10 latach sytuacja na rynku pracy była zróżnicowana, jednak bezrobocie nigdy nie osiągnęło wartości dwucyfrowej. W 2013 r. poziom bezrobocia był najwyższym i wyniósł 9,7%. Od tego momentu bezrobocie systematycznie spadało osiągając najniższą wartość 5,9% w 2019 r. W roku 2020 było to już 6,9%, a w 2022 r. – 7,1%. Wzrost bezrobocia w ostatnich analizowanych latach związany jest z występującą globalnie pandemią covid-19, która sparaliżowała sektor rynku pracy, głównie w latach 2020-2021.

Na terenie Gminy Maciejowice z końcem 2022 r. wg danych GUS odnotowano 491 podmiotów gospodarczych, w tym 480 które należą do sektora prywatnego. Struktura sektora prywatnego składa się na: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 384, spółki handlowe – 20, fundacje – 2 oraz spółdzielnie - 2. Wg sekcji i działów PKD 2007 najwięcej podmiotów ogółem odnotowano w sektorze F – 125 oraz G – 102. Sekcja G to handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, a sekcja F to budownictwo. W latach 2013-2022 liczba podmiotów gospodarczych zwiększyła się o 105 podmiotów. W tym czasie najwięcej odnotowano ich w 2022 r. – 491, a najmniej w 2013 r. – 386. Pod względem klas wielkości przedsiębiorstw, na terenie gminy występują: 3 przedsiębiorstwa zatrudniające od 50 do 249 osób oraz 15 mniejszych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 -49 osób. Przeważają małe działalności, w których pracuje nie więcej jak 9 osób – 473.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie gminy w 2022 r. znajdował się 1 turystyczny obiekt noclegowy, sezonowy z łączną liczną 10 miejsc noclegowych. Jeszcze w 2015 r. funkcjonowały 2 takie obiekty.

Przez teren gminy przebiegają dwie drogi wojewódzkie nr 801 i 807, krzyżujące się w centrum Maciejowic. Na terenie gminy nie występuje transport kolejowy.

5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza

Potencjał środowiska przyrodniczego wyrazić można m.in. poprzez obszary prawnie chronione, których powierzchnia na terenie Gminy Maciejowice z końcem 2022 r. wyniosła 17 337,00 ha, tj. 99% całej powierzchni gminy. Zgodnie z Centralnym Rejestrem Form Ochrony Przyrody na terenie gminy występuje:

- obszar chronionego krajobrazu „Nadwiślański” – kod PL.ZIPOP.1393.OCHK.114, utworzenie: 01.01.1986 r.;
- obszar Natura 2000 „Bagno Orońskie” – kod PL.ZIPOP.1393.N2K.PLH140023.H, utworzenie: 08.02.2011 r.;
- obszar Natura 2000 „Dolina Środkowej Wisły” – kod PL.ZIPOP.1393.N2K.PLB140004.B, utworzenie: 05.11.2004 r.;
- rezerwat przyrody „Torfy Orońskie” – kod PL.ZIPOP.1393.RP.465, utworzenie: 30.09.1987 r.;
- rezerwat przyrody „Kopiec Kościuszki” – kod PL.ZIPOP.1393.RP.558, utworzenie: 15.01.1990 r.;

- rezerwat przyrody „Czerwony Krzyż” – kod PL.ZIPOP.1393.RP.581, utworzenie: 29.08.1990 r.;
- pomnik przyrody „Feliks” – kod PL.ZIPOP.1393.PP.1403072.5057, utworzenie: 06.05.2021 r.;
- 8 pomnik przyrody bez nazwy własnej, w tym 1 w zabytkowym parku dworskim w Podzamczu.

Lesistość gminy wynosi 38,9% jej powierzchni i jest to ogółem 6 906,04 ha. Grunty leśne publiczne to 4 766,04 ha, zaś grunty leśne prywatne to 2 140,00 ha. W ostatnich 10 latach powierzchnia gruntów leśnych zmniejszyła się o 39,22 ha. Zadrzewienia występują głównie w północnej, północno-wschodniej, jak i wschodniej części gminy. Niewielkie zgrupowanie drzew znajduje się również w południowej części gminy, pomiędzy miejscowością Kobylnica, a Strych.

Sieć hydrograficzną gminy tworzy rzeka Wisła wyznaczająca granicę gminy w części zachodniej, jak i południowej. Północną granicę gminy wyznacza rzeka Promnik. Inne rzeki znajdujące się na terenie gminy to: Okrzejka, Bączycha oraz mniejsze ciek wodne tj. rzeki Przerzytka i Pytlocha. W Gminie Maciejowice nie znajdują się jeziora. Występują tu starorzecza, będące wodami stojącymi oraz stawy w Podzamczu.

5.2.4. Zarys historii gminy

Osadnictwo gminy ma bardzo długą, choć słabo zbadaną historię. Archeolodzy żartują niekiedy, że tutaj w pobliżu Wisły, gdzie szpadlem nie ruszyć natrafia się na zabytki przeszłości. Licznie występują tutaj zabytki neolityczne. Kilometr na południe Maciejowic Zakład Historii Kultury Materialnej PAN prowadził w latach osiemdziesiątych wieloletnie badania wykopaliskowe na cmentarzysku kultury łużyckiej. Zabytki z tego stanowiska prezentowane są w maciejowickim muzeum.

W połowie lat osiemdziesiątych prowadzono również krótkotrwałe badania na stanowisku, należącym do epoki żelaza, kultury przeworskiej w Oblinie, a w końcu XIX w., podczas fundamentów pod plebanię

w Maciejowicach, natrafiono na bogaty skarb monet rzymskich. O czasach badanych już wiemy, że przez ten teren wiódł szlak handlowy z przeprawy przez Wisłę w rejonie Kochów – Świerże, w kierunku Żelechowa, Łukowa i dalej na Ruś.

Bardziej intensywne osadnictwo na terenie obecnej gminy Maciejowice rozwinęło się w XII i XIII w., czemu sprzyjały tutejsze gleby – w części żyzne nadwiślańskie mady. Organizatorami tej akcji osadniczej były początkowo czynniki kościelne: zakon norbertynek z Płocka w rejonie Wargocina, kanonicy regularni z Czerwińska w rejonie Kochowa i prawdopodobnie biskupstwo poznańskie w rejonie Samogoszcy. We wszystkich tych ośrodkach najpóźniej w XIV wieku powstały parafie. W pierwszej połowie XV wieku pojawił się tutaj konkurencyjny ośrodek osadnictwa o charakterze rycerskim. Z nadania królewskiego okoliczne puszcze otrzymał wówczas ród Ciołków. Jedna z jego gałęzi osiadła w Maciejowicach i przyjęła nazwisko Maciejowkich. Przypuszcza się, że to Maciejowscy wybudowali i przyjęli jako swą siedzibę zamek w miejscu, które dziś nazywa się Podzamczem.

W 1507 roku stolnik sandomierski Kacper Maciejowski otrzymał od Zygmunta Starego przywilej lokacyjny na założenie miasta w nie istniejącej obecnie wsi Ostrów. Pół wieku później miasteczko to zostało przeniesione w pobliże wsi Maciejowice i odtąd nosiło jej nazwę. Przenosiny te związane były z dramatycznymi powodziami i zmianą koryta Wisły, która miała tutaj miejsce w połowie XVI w. Zmiany te ostatecznie przypieczętowały upadek Kochowa. Zakonnicy już w 1525 roku sprzedali swe dobra (rok później weszły one w skład dóbr podzameckich), a siedziba parafii, najpóźniej w początkach XVII wieku, została stamtąd przeniesiona do Maciejowic.

Dzieje rozrastania się majątku podzameckiego (stopniowo także na rejon Samogoszcy) nie są pełni znane. Wiemy, że w drugiej połowie XVII wieku jego właścicielami byli Stanisławscy (wojewoda kijowski Michał, a następnie jego córka Anna) i że dobra te znacznie ucierpiały w okresie potopu szwedzkiego. W Maciejowicach, które niezmiennie pozostawały jednym z najmniejszych miasteczek w okolicy, już wtedy istniał szpital – przytułek dla starców i szkółka, na którą Anna (po trzecim mężu nosząca nazwisko Zbąska) w testamencie spisanim w 1698 roku przeznaczyła znaczną kwotę, pod warunkiem, że prowadzić ją będą księża pijarzy. Po jej śmierci właścicielem majątku przez lat kilka pozostawał proboszcz parafii Św. Krzyża w Warszawie, ks. Bartłomiej Tarło. W 1705 roku w Podzamczu osiedli Potoccy, a w 1792 r. Zamoyscy.

10. X. 1794 r. na polach Podzamcza i pobliskiej wsi Oronne miała miejsce pamiętna bitwa, zwana bitwą pod Maciejowicami.

W początkach XIX wieku majątek podzamecki przeżywał swoje złote czasy. Po powrocie z kilkuletnich wojaży po Europie, posiadłość objął – wtedy człowiek jeszcze, wychowanek Staszica, od 1800 r. ordynat – Stanisław Kostka hrabia Zamoyski. Gospodarowanie rozpoczął od budowy nowej siedziby. Założył park i na części fundamentów zburzonego podczas bitwy zamku postawił istniejący do dziś pałac. Następnie przeprowadził szereg inwestycji o charakterze przemysłowym (cegielnia, garkarnia, fabryczka tkacka, gorzelnia, browar).

W 1803 roku zwolnił mieszczan maciejowickich z odrabiania pańszczyzny. To za jego rządów powstały niemal wszystkie zabytki Maciejowic i Podzamcza. Wtedy założono, później słynne na całą Europę, szkółki drzew i krzewów ozdobnych. Jeszcze dziś można spotkać niejedną dendrologiczną ciekawostkę. Przez pierwszą połowę XIX wieku ordynacja była ośrodkiem postępu w rolnictwie, stosowano tu

nowoczesne na owe czasy metody uprawy ziemi, maszyny rolnicze. Miało to duży wpływ na ekonomiczny rozwój miasta.

Mieszkańcy Maciejowic i okolicznych wsi byli aktywni w dobie powstania styczniowego. W 1861 roku odbyły się tutaj dwie duże manifestacje patriotyczne. 28 stycznia 1863 r. sformowana w Maciejowicach partia powstańcza dowodzona przez pułkownika Walentego Lewandowskiego bez powodzenia zaatakowała stacjonujący w Łaskarzewie batalion saperów rosyjskich. Po upadku Powstania Styczniowego, władze carskie odebrały w 1869 roku Maciejowicom prawa miejskie.

Ciężkie walki toczyły się tutaj na przełomie lipca i sierpnia 1915 roku, kiedy Niemcy, przekroczywszy Wisłę, przełamywali w tym rejonie uporczywą obronę rosyjską. W sierpniu 1920 r. wieś Kobylnica stanowiła najdalej wysunięty w górę Wisły punkt, do którego dotarły patrole bolszewickie. We wrześniu 1939 r. przez istniejący zaledwie przez trzy tygodnie w Przewozie drewniany most wycofywały się za Wisłę oddziały Armii Prusy.

9 września Maciejowice przeżyły silne bombardowanie. Jesienią 1942 roku w ostatnią drogę wyprowadzono z Maciejowic całą ludność żydowską, stanowiącą wtedy około 1/3 mieszkańców miasteczka. W lipcu 1944 roku gmina stanowiła bliskie zaplecze głównych przepraw na przyczółek warecko – magnuszewski i znów poważnie ucierpiała w wyniku działań wojennych. Z odniesionych ran po wojnie, miejscowość długo się odbudowywała.

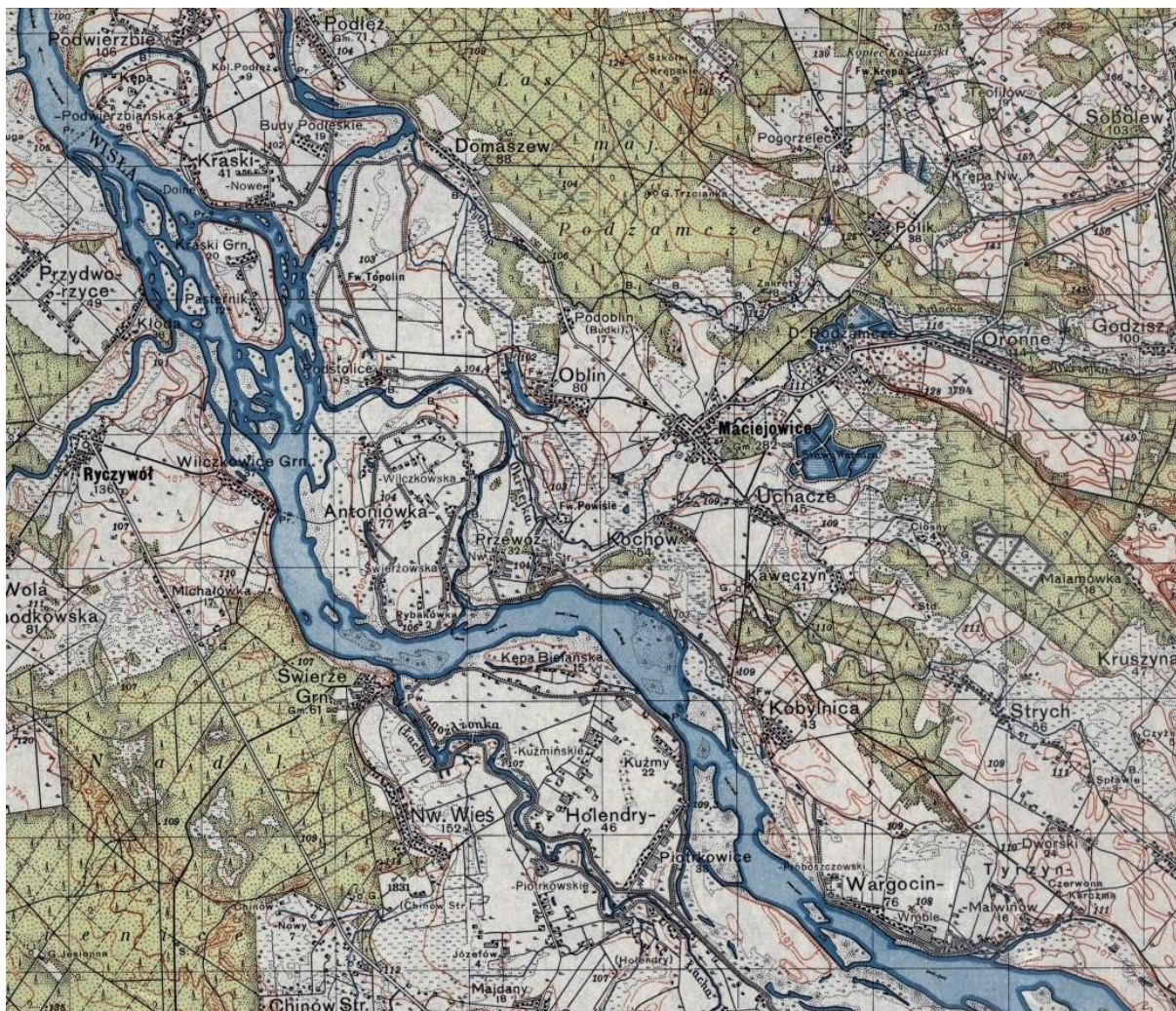
Lata 50-te i pierwsza połowa lat 60- tych to trudny okres w historii Maciejowic; usuwanie śladów pookupacyjnych, troska o codzienny byt. Nieco ożywienia wniosły następne lata. Nowego wyglądu zewnętrznego i wewnętrznego doczekał się kościół i plebania, w 1963 r. otwarta została nowa szkoła – pomnik Tysiąclecia, która otrzymała imię Tadeusza Kościuszki. Wybudowano też kilka obiektów użyteczności publicznej. W latach siedemdziesiątych wyremontowano zaniedbany ratusz oraz uporządkowano zabudowę wokół rynku.

Natomiast majątek podzamecki po wojnie został znacjonalizowany. Zorganizowano tutaj Państwowe Gospodarstwo Ogrodnicze. Po roku 1990, kiedy nastąpił upadek PGO, jego majątek stał się własnością Agencji Rolnej Skarbu Państwa i Gminy.¹

---

¹ <https://maciejowice.pl/o-gminie/historia/>

Ryc. 4. Obszar Gminy Maciejowice i okolic w 1937 r.

źródło: www.maps.mapywig.org

5.2.5. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to inaczej krajobraz, w którym ogół cech naturalnych (przyrodniczych) został zdominowany przez dzieła rąk ludzkich (definicja NID). Z kolei w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano, że jest to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Wszelkie przekształcenia, zmieniające wygląd krajobrazu kulturowego przez likwidowanie lub zniekształcenie cech stanowiących o jego wartościach stanowią zagrożenie jego zachowania. W celu jego ochrony Gminy mogą go chronić poprzez utworzenie parku kulturowego lub ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Gmina Maciejowice posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których znajdują się zapisy odwołujące się do ochrony obiektów zabytkowych, przedstawiono je w podrozdziale 5.1. Na terenie Gminy Maciejowice nie odnotowuje się parku kulturowego.

Osadnictwo i układy przestrzenne

Gmina Maciejowice wg. podziału na typy sieci osadnictwa wiejskiego wg M. Kiełczewskiej-Zalewskiej należy do typu osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych (sieć wsi średniej wielkości skupionych, o układzie węzłowym dróg, starszego pochodzenia, z domieszką osiedli rozproszonych i rzędówek nowszego pochodzenia – XIX i XX w.). Z kolei wg H. Szulca, na terenie Gminy Maciejowice pod względem morfogenetycznych występują osiedla wiejskiej z XIX w. z przewagą wsi nieregularnych. Na terenie Gminy Maciejowice występuje duża liczba rzędówek, głównie w sąsiedztwie doliny Wisły. Część z nich przekształcona została w ulicówki, a później w wielodrożnice. Rzędówki charakteryzują się rzędowo-pasmowym układem pól. To wsie skupione, o dość luźnym rozmieszczeniu zagród wzdłuż drogi, najczęściej tylko po jednej stronie. Wąskie, długie pasma pól rozmieszczone są prostopadle do drogi, na których znajdują się zagrody gospodarcze.

Na podstawie obecnych kształtów wsi można rozróżnić ich pierwotne założenia. Poniżej przedstawiono wybrane wsie Gminy Maciejowice, do których dopasowano podstawowe typy układów przestrzennych z pocz. XX w.:

Bączki – krótka rzędówka;

Domaszew – ulicówka;

Kobylnica – podwójna ulicówka;

Kraski – rzędówka;

Leonów – ulicówka;

Maciejowice – wielodrożnica z układem rynkowym;

Oblin – wielodrożnica;

Oronne – ulicówka z rzędówką w części południowej;

Ostrów – krótka rzędówka;

Podtęż – ulicówka;

Podwierzbie – widlica;

Podzamcze – wieś folwarczna;

Pogorzelec – wieś krzyżowa;

Polik – wieś krzyżowa;

Samogoszcz – wieś „T” kształtna;

Strych – rzędówka;

Uchacze – podwójna ulicówka;

Wróble – Wargocin – wieś wykształcona najprawdopodobniej z rzędówki, później w kształcie litery V;

Układy ruralistyczne i urbanistyczne

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się układy ruralistyczne dla następujących wsi:

- Domaszew; –
- Oronne.

Wg NID najpoważniejszymi zagrożeniami dla zachowania historycznych układów ruralistycznych są:

- wyludnianie wsi, opuszczanie siedlisk;
- urbanizacja;
- wymiana substancji budowlanej na inną, o innej funkcji, innych gabarytach i formie;

- wprowadzanie zabudowy wielorodzinnej i wielkogabarytowej (np. magazyny wysokiego składowania);
- zmiana charakteru użytkowania terenów rolnych i zabudowanych;
- likwidacja nieużytkowanych elementów zagospodarowania;
- likwidacja historycznych folwarków (części dawnych układów rezydencjonalnych);
- zmiana funkcji rolniczej i leśnej na nierolniczą i nieleśną;
- wyznaczanie nowych tras komunikacyjnych i linii przesyłowych.

Domaszew - historyczny układ przestrzenny wsi Domaszew kształtował się od XV do XIX w. Z końcem XIX w. znajdował się tu folwark, miejscowość należała pod parafię w Samogoszczy, a gmina znajdowała się w miejscowości Podłęż. W tym czasie Domaszew liczył 21 domów, 306 osób i 1106 mórg obszaru. W 1827 wieś liczyła 23 domy i 186 osób. Obecnie, wieś przyjmuje układ ulicówki mazowieckiej, która charakteryzuje się lokowaniem zabudowy po obu stronach drogi, zaś odległości pomiędzy gospodarstwami nie są duże. Długość wsi z północnego zachodu na południowy-wschód wynosi ok. 1 km. We wsi znajduje się historyczna zabudowa drewniana, w tym domy z pocz. XX w. ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Obiekty te są drewniane bądź tynkowane, jednokondygnacyjne, ustawione szczytowo. Ponadto w północnej części miejscowości znajduje się cmentarz z I wojny światowej.

Ryc. 5. Ruralistyczny układ Domaszewa

Źródło: www.bing.com

Oronne - historyczny układ przestrzenny wsi Oronne kształtował się od XV do XIX w. Z końcem XIX w. miejscowość należała pod parafię i gminę w Maciejowicach. W tym czasie liczyła 41 domów, 356 osób i 853 mórg obszaru. W 1827 we wsi odnotowano 34 domy i 249 osób. W 1569 r. była własnością Maciejowskiego. W 1661 r. było tu 37 domów, a w 1664 r. w Oronnem znajdowało się 8 osób związanych ze służbą dworską oraz 157 os. poddanych. Obecnie, wieś przyjmuje układ rozległej ulicówki mazowieckiej w części północnej, a w części południowej jest to układ rzędówki. Prawdopodobne jest, iż w przeszłości była to podwójna rzędówka z zabudową znajdującą się jedynie pomiędzy drogami, które przechodziły przez północną i południową część wsi. Długość wsi z północnego zachodu na południowy-

wschód wynosi niespełna 2 km. We wsi znajduje się historyczna zabudowa, w tym domy z pocz. XX w. ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto znajduje się tu krzyż i kapliczka przydrożna.

Ryc. 6. Ruralistyczny układ m. Oronne

Źródło: www.bing.com

W gminnej ewidencji zabytków znajduje się także zabytkowy układ urbanistyczny Maciejowic. Układ urbanistyczny składa się z rynku w kształcie wydłużonego czworoboku i wychodzących z jego naroży ulic: Kościelna, Bankowa i T. Kościuszki oraz w części południowej dwie ulice: Lubelska i Niecała. RYNEK ma wymiary 50 x 220 m, o dłuższej osi północny-zachód – południowy-wschód. Południowowschodnią pierzeją rynek wspiera się o główny ciąg komunikacyjny miasteczka – ulicę Lubelską, która wychodzi z południowego naroża. Na placu rynkowym znajduje się ratusz (ob. muzeum), elewacją frontową zwrócony na południowy wschód. Usytuowany jest bliżej pierzei południowo – wschodniej. W części północno-zachodniej rynku znajduje się skwer z zielenią wysoką i pomnikiem Tadeusza Kościuszko pośrodku. Skwer zajmuje mniej niż połowę powierzchni rynku. W pierzei północnozachodniej usytuowany jest, również na osi, budynek dawnego szpitala /obecnie budynek nieużytkowany, popadający w degradację. W okolicach szpitala stał niegdyś drewniany kościół, spalony podczas pożaru miasteczka w 1819 r. Dokładna lokalizacja nie jest znana, możliwe, że był to teren, gdzie obecnie pobudowano restaurację. Plac rynkowy pokrywa w znacznej części historyczna, kamienna powierzchnia. Zabudowa wokół niego to głównie współczesne budynki dwukondygnacyjne, rzadziej jednokondygnacyjne o funkcji usługowo-mieszkalnej. Podstawowe elementy układu: rynek i wychodzące z jego naroży ulice uzupełniony jest przez dwie ulice: Kozia – na tyłach kwartału przy południowozachodniej pierzei rynku oraz ulica Rowek na tyłach pierzei południowo – wschodniej. Za uliczkę o podobnej funkcji można uznać drogę biegnącą na tyłach pierzei północno-wschodniej mimo jej znacznego oddalenia od rynku. Pierwotna szerokość działek jest obecnie niemożliwa do ustalenia. We wszystkich pierzejach granice działek zmieniły się wielokrotnie wskutek podziałów rodzinnych i transakcji. Ślady regularności widać w pierzei południowo-zachodniej: przeciętna szerokość działki wynosi tam ok. 40 m. według planu z 1870 r. były tam cztery szerokie działki, na każdej z nich znajdował się budynek, zajmujący niemal całą jej szerokość, działki przedzielone były miedzuchami. Pierzeja północno – wschodnia zabudowana była identycznie, dopełniając regularności układu. Powstało w ten sposób harmonijne założenie przestrzenne: rynek, którego dłuższa oś stanowiła jednocześnie oś

symetrii całego układu, symetria przestrzenna dopełniona została symetrią kompozycyjną zabudowy pierzei po obu stronach osi symetrii. Wydaje się, że w XIX w., a zapewne także wcześniej, funkcjonował wyłącznie miejski układ lokacyjny. Plan z 1870 r. ukazuje, że zabudowa skupiała się wyłącznie przy rynku i w najbliższym jego sąsiedztwie. W układzie starym, wiejskim, zabudowa jest bardzo rzadka. Stary układ wiejski został wyłączony z zasięgu miasteczka, jednakże przetrwał i w miarę rozwoju Maciejowic stał się podstawą do jego ekspansji budowlanej.²

Ryc. 7. Urbanistyczny układ Maciejowic

Źródło: www.bing.com

5.2.6. Zabytki nieruchomości

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 1, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchomości będące, w szczególności: a)
krajobrazami kulturowymi,
b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
c) dziełami architektury i budownictwa,
d) dziełami budownictwa obronnego,
e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, f) cmentarzami,
g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Maciejowice znajdują się następujące zabytki nieruchomości, które znalazły się w gminnej ewidencji zabytków, będące:

- a) układami urbanistycznymi i ruralistycznymi,

² Częściowo Karta GEZ 2009

- b) dziełami architektury i budownictwa,
- c) obiektami techniki
- d) cmentarzami,
- e) parkami,
- f) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

W Gminie Maciejowice znajduje się zabytkowy układ urbanistyczny Maciejowic oraz dwa zabytkowe układy ruralistyczne w Domaszewie i m. Oronne. Obiekty architektury i budownictwa są reprezentowane najliczniej. Zaliczyć można do nich obiekty sakralne, budynki mieszkalne, czy budynki użyteczności publicznej. Obiekty techniki na terenie gminy utożsamić można z młynami. W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również stare, zabytkowe cmentarze: rzymsko-katolickie oraz żydowski. Odnotowano także jeden park oraz miejsca upamiętniające w postaci Pomników Tadeusza Kościuszki oraz Jana Pawła II. Powyższe formy zabytków zostały szczegółowo omówione w podrozdziale 5.4., a także 5.2.5 oraz 5.6.

5.2.7. Zabytki ruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 2, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
- instrumentami muzycznymi;
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

W poniższej tabeli przedstawiono zabytki ruchome znajdujące się na terenie Gminy Maciejowice. Mając na uwadze względy bezpieczeństwa oraz wrażliwość danych, w poniższej tabeli przedstawiono informacje ogólne, chroniąc cenne obiekty kultu religijnego.

Tabela 1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejsce przechowywania	Nazwa obiektu	Ilość	Datowanie	Forma ochrony
-----	------------------------	---------------	-------	-----------	---------------

1	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	wyposażenie świątyni	25	XVII w. - pocz. XX w.	wpis do rejestru zabytków
2	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	wyposażenie świątyni	23	XVIII/XIX w. - pocz. XX w.	wojewódzka ewidencja zabytków
3	Plebania w Maciejowicach	wyposażenie z kościoła	1	?	wpis do rejestru zabytków
4	cmentarz parafialny w Maciejowicach	nagrobki	2	1885 r., ok. 1846 r.	wpis do rejestru zabytków
5	cmentarz parafialny w Maciejowicach	nagrobki	21	1873 r. – 1922 r.	wojewódzka ewidencja zabytków
6	cmentarz przykościelny w Maciejowicach	grób	1	1903 r.	wojewódzka ewidencja zabytków
7	kościół parafialny pw. św. Jadwigi w Samogoszcy	wyposażenie świątyni	25	ok. poł. XVII w. - k. XIX w.	wpis do rejestru zabytków
8	kościół parafialny pw. św. Jadwigi w Samogoszcy	wyposażenie świątyni	26	XVII i XVIII w - pocz. XX w.	wojewódzka ewidencja zabytków
9	cmentarz w Samogoszcy	nagrobki, krzyż, płyta	4	brak danych	wojewódzka ewidencja zabytków
10	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w WrólachWargocinie	wyposażenie świątyni	8	2 poł. XVII w. - 1933 r.	wojewódzka ewidencja zabytków

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Siedlcach

Fot. 1. Wnętrze kościoła parafialnego pw. św. Jadwigi w Samogoszcy

Źródło: fotografia własna

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej (art. 10 ust 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

5.2.8. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 3, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne, będące w szczególności: – pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;

- cmentarzyskami;
- kurhanami;
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w następujący sposób definiuje pojęcie stanowiska archeologicznego: „Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany także stanowiskiem archeologicznym, to zwarty przestrzennie obszar w obrębie którego występują źródła archeologiczne (zabytki nieruchome i ruchome oraz inne ślady wykorzystania terenu przez człowieka) wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.”

Ochrona stanowisk archeologicznych jest niezwykle trudna ze względu na ich specyfikę. Są one nieodnawialne, zatem każda ingerencja, np. podczas prowadzonych badań archeologicznych przyczyniają się do nieodwracalnych zmian w układzie nawarstwień. Dziedzictwo zabytków archeologicznych obejmuje zarówno zabytki nieruchome, jak i ruchome. Dlatego też należy stosować zróżnicowaną strategię ochrony. Zabytki archeologiczne, to zabytki na pierwszy pozór niewidoczne, znajdujące się pod ziemią lub pod wodą. Dopiero przebadanie takiego stanowiska daje możliwość zdobycia wiedzy o nim, np. informacje o funkcji stanowiska, jego datowanie. Ochrona zabytków archeologicznych prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zaś zrównoważony rozwój to taki rozwój, który zaspokajając potrzeby współczesnych społeczeństw, nie będzie jednocześnie ograniczał możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Zakłada równoległy rozwój gospodarki, społeczeństwa i środowiska. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych w sytuacji gdy miejsce prowadzenia prac znajduje się w strefie ochrony archeologicznej obowiązujące są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wskazującego na ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W sytuacji gdy na danym obszarze nie występuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wiążące są zapisy zawarte w decyzji o warunkach zabudowy.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych, gdy miejsce prowadzenia prac nie znajduje się w strefie ochrony archeologicznej ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliguje wykonawcę (inwestora) do konkretnych zachowań w myśl art. 32. ust. 1.: Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dalej, zgodnie z ust. 5.: Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie. W sytuacji gdy wykonawca nie dostosuje się do zaleceń zawartych w art. 32. ust. 1., art. 115. ust. 1 mówi o dalszych konsekwencjach: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o odkryciu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, a także nie wstrzymał wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć znaleziony przedmiot i nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

W przypadku znalezienia zabytku archeologicznego ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliguje w takiej sytuacji do konkretnego zachowania. W artykule 33. ust. 1 czytamy: Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Art. 35. ust. 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jasno rozstrzyga: Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda, jeżeli dopełniły one obowiązków wymienionych w ustawie (art. 34. ust. 1.).

Art. 116. określa konsekwencje finansowe z niewywiązania się z art. 33. ust. 1.: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o przypadkowym odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, a także nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

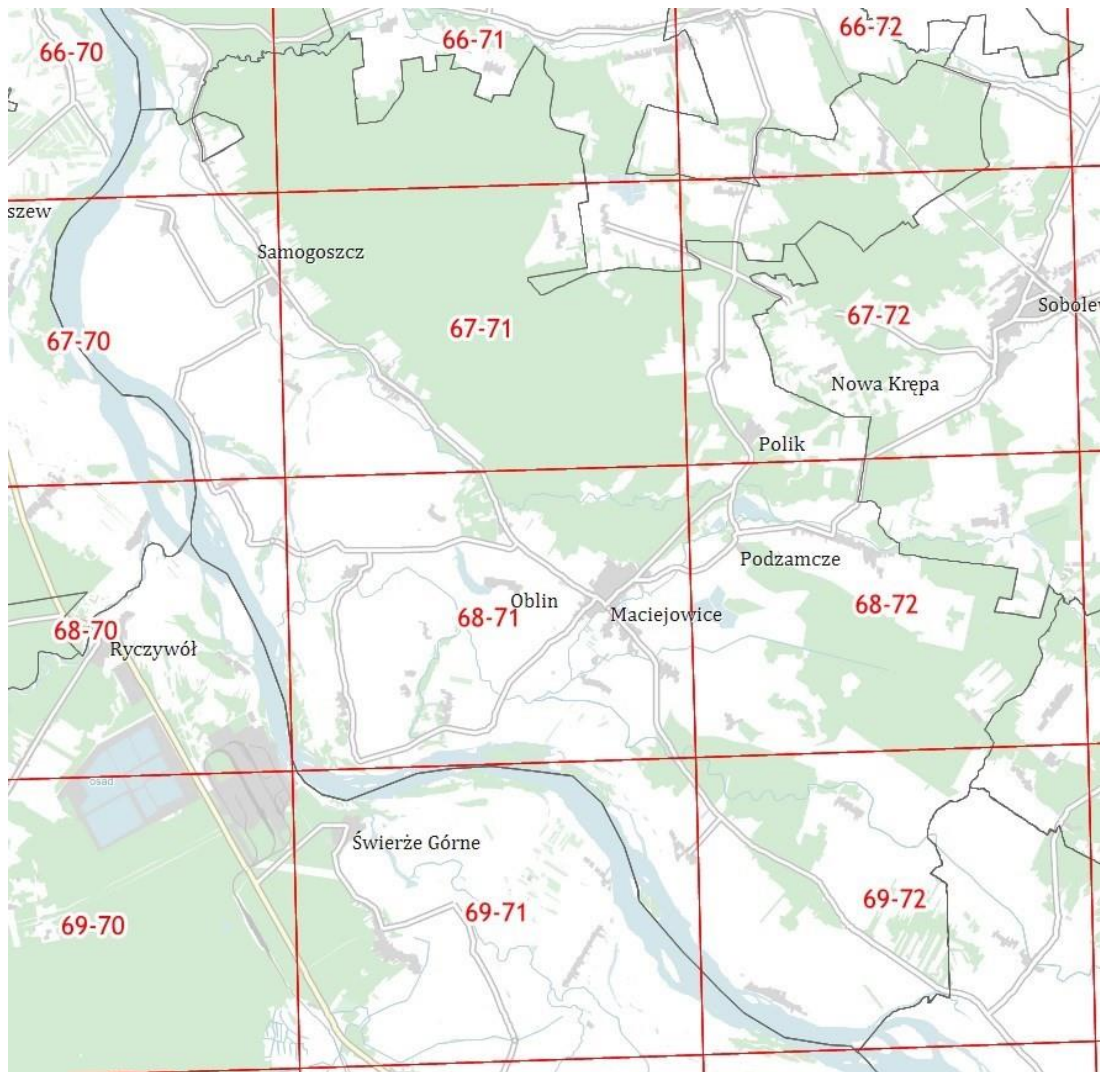
Prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga wcześniejszego uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Obowiązek ten, w odróżnieniu do zabytków nieruchomości i zabytków ruchomych, obejmuje nie tylko prowadzenie badań przy zabytkach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, lecz przy wszystkich obiektach spełniających definicję zabytku archeologicznego.

Gminna ewidencja zabytków archeologicznych Gminy Maciejowice opracowana została w 2009 r. Zgodnie z gminną ewidencją zabytków Gminy Maciejowice łączna liczba stanowisk z terenu gminy wyniosła 153. Żadne stanowisko archeologiczne nie zostało wpisane do rejestru zabytków.

Z dniem 4 października 2019 r. Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniono rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Tym samym zmieniony został wzór karty adresowej gminnej ewidencji zabytku. Biorąc pod uwagę powyższe, zalecane jest opracowanie aktualizacji kart GEZ. Wszystkie nieruchomości archeologiczne ujęte w GEZ przedstawione zostały w załączniku nr 2.

Poniżej przedstawiono obszary AZP, które znajdują się na terenie gminy. Stwierdza się, że 10 obszarów AZP nachodzi na teren Gminy Maciejowice: 66-70, 66-71, 67-70, 67-71, 67-72, 68-70, 68-71, 68-72, 69-71, 69-72. Należy zaznaczyć, że obszary AZP 69-71 oraz 66-70 tylko w marginalnym stopniu wkraczają na teren gminy. Z kolei brak stanowisk archeologicznych występuje na obszarach: 66-71, 68-70. Wobec powyższego, na pozostałych 8 obszarach AZP zaewidencjonowano stanowiska archeologiczne. Obszar AZP 68-71 znajduje się w całości na terenie gminy i w jego granicach znajduje się najwięcej zlokalizowanych stanowisk.

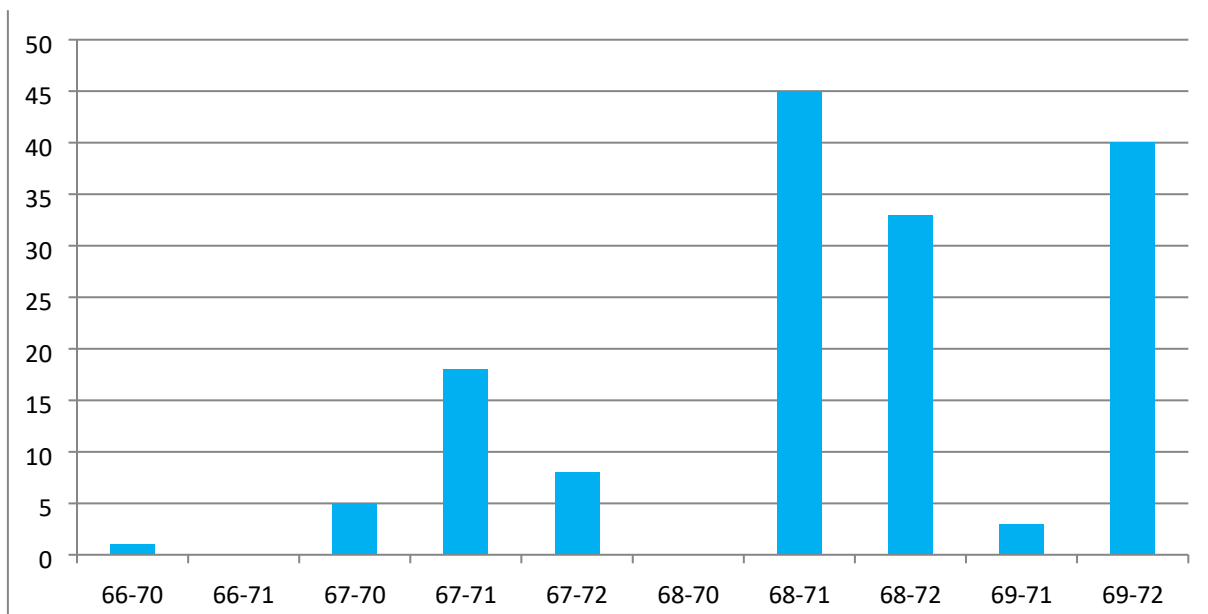

Ryc. 8. Obszary AZP na terenie Gminy Maciejowice

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Najwięcej stanowisk archeologicznych odnotowano na obszarze 68-71 (45) oraz 69-72 (40) i jest to ponad połowa wszystkich zaewidencjonowanych zabytków archeologicznych z terenu gminy. Znaczna liczba stanowisk znajduje się również na obszarze 68-72 (33). Największa liczba stanowisk archeologicznych zlokalizowana jest wzdłuż linii Wisły od Podolina aż do południowej granicy gminy. W związku z powyższym największa kumulacja stanowisk znajduje się w południowej i centralnej części gminy. W tym miejscu należy wspomnieć, iż lokalizacje osad wiązały się z dobrą ekspozycją terenu, klimatem, dostępnością wody, żyznością gleby, czyli elementami pozwalającym na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

W ramach istniejącego zasobu archeologicznego stwierdzono zaewidencjonowanie następujących kategorii stanowisk archeologicznych, które wymieniono w poniższej tabeli. Z powyższego zestawienia wynika, że zdecydowanie najwięcej odnotowano śladów osadnictwa – 94. Z terenu Gminy Maciejowice nie udokumentowano grodzisk, czy kurhanów.

Tabela 2. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje

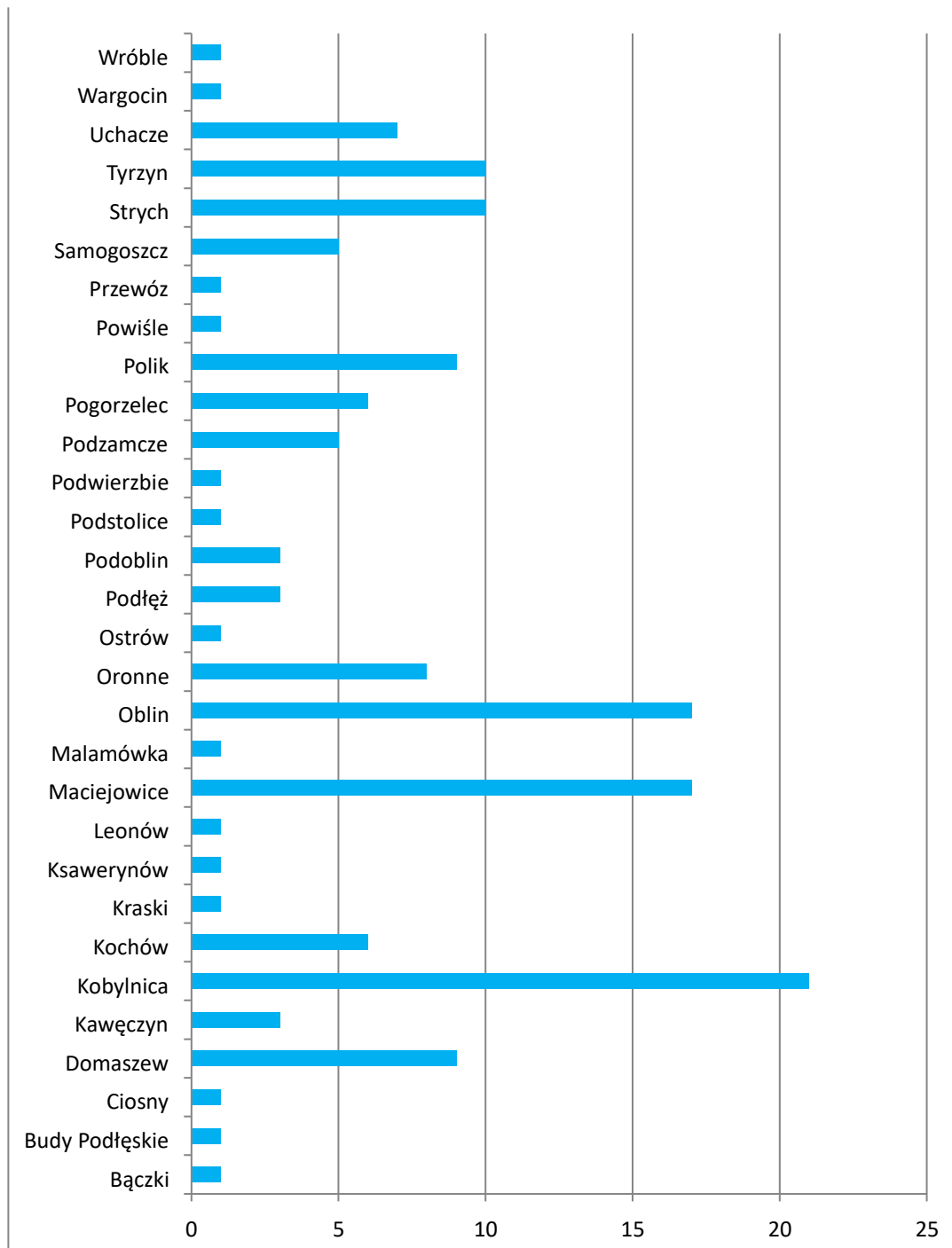
Lp.	Funkcja obiektu	Ilość
1	ślad osadnictwa	94
2	wieś historyczna	23
3	osada	17
4	cmentarzysko	9
5	obozowisko	3
6	skarb	3
7	stanowisko wydymowe	3
8	groble	2
9	karczma	2
10	zamek/pałac	1
11	dwór obronny	1
12	folwark	1
13	zabudowania gospodarcze zamku/pałacu	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Na terenie 30 jednostek osadniczych odnotowano 153 stanowiska archeologiczne, w tym stanowiska o nieustalanej lokalizacji. Najwięcej stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Maciejowice znajduje się w miejscowościach: Kobylnica (21), Oblin (17) i Maciejowice (17). W pozostałych jednostkach

odnotowano 10 stanowisk lub mniej. W załączniku nr 2 przedstawiono wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Na terenie Gminy Maciejowice nie występuje wiele stanowisk wielokulturowych. Są to głównie pojedyncze odkrycia. Na uwagę zasługuje stanowisko z Podoblina 68-71/14, na którym zlokalizowano ślady osadnictwa z okresu mezolitu-neolitu, a później w epoce brązu, młodszego okresu przedrzymskiego i nowożytnego. Znalaziono tu fragmenty wiórów krzemiennych, odłupki przepalane, fragmenty ceramiki, krzemienie, fragmenty żużla, cegły oraz fragmenty przedmiotów żelaznych. Innym

wielokulturowym stanowiskiem jest stanowisko z miejscowości Oronne 68-72/1, gdzie odnotowano osadę z epoki brązu-wczesnej epok żelaza oraz okresu rzymskiego, średniowiecza i okresu nowożytnego. Odnaleziono obiekty i fragmenty ceramiki oraz monetę z okresu rzymskiego.

W najbliższym czasie nie są przewidywane roboty budowlane, a także prace inwentaryzacyjne przy stanowiskach archeologicznych.

5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

W Gminie Maciejowice znajduje się Muzeum im. Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, które zostało utworzone decyzją Wojewody Siedleckiego z dnia 1 marca 1988r. w wyniku starań Towarzystwa Miłośników Maciejowic. Obecnie muzeum wchodzi w skład Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Maciejowicach, będącego samorządową instytucją kultury. Muzeum znajduje się na piętrze głównej części ratusza, który powstał na przełomie XVIII/XIX wieku z inicjatywy hr. Stanisława Kostki Zamoyskiego. Tuż za jego głównymi drzwiami znajduje się tablica herbowa rodziny Zamoyskich z datą 1827 roku, znaleziona w Podzamczu i wmurowana w ścianę ratusza. Muzeum prowadzi stałą ekspozycję poświęconą życiu T. Kościuszki oraz archeologiczną, opartą o zabytki wydobyte podczas kilkuletnich badań na stanowisku kultury łużyckiej w nieodległym od Maciejowic Kochowie. W budynku Muzeum nie znajdują się eksponaty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, czy rejestru zabytków ruchomych, jednak występują tu okazałe eksponaty cenne kulturowo i historycznie. Głównym zadaniem maciejowickiego muzeum jest kreowanie patriotycznych impulsów wśród ludzi, którzy tę placówkę odwiedzają. Impulsy te rodzą się poprzez wspomaganą słowem wizualną opowieść o losach Tadeusza Kościuszki oraz poprzez przewodnictwo po polu bitwy i miejscach z nią związanych, takich jak kopiec Kościuszki w Krępie, usypany w miejscu gdzie Naczelnik został ranny i wzięty do niewoli.

Fot. 2. Muzeum im. T. Kościuszki w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna

5.2.10. Dziedzictwo niematerialne

Narodowy Instytut Dziedzictwa definiuje dziedzictwo niematerialne jako tradycję, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom, takie jak:

- tradycje i przekazy ustne między innymi bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne w tym tradycje muzyczne wokalne, instrumentalne i taneczne, widowiska religijne, karnawałowe i doroczne;
- praktyki społeczno-kulturowe takie jak zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremoniały lokalne i środowiskowe, zwyczaje odpustowe i pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, sposoby składania życzeń, tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie na przykład meteorologia ludowa;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania miłosne i medyczne;
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie dziedzictwa niematerialnego jego definicja brzmi następująco: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.”

Również w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 6 ust. 2 przywoływane są zapisy dotyczące pośrednio dziedzictwa materialnego: „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Z terenu Gminy Maciejowice nie odnotowuje się wpisu na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego (85 wpisów-stan na październik 2023 r.) oraz krajowego rejestru dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego (10 wpisów-stan na październik 2023 r.).

Pod względem przynależności regionalno-etnograficznej Maciejowice znajdują się na terenie ziemi stężyckiej zgodnie z niżej przedstawioną mapą regionów etnograficznych. Niemniej, ze względu na bitwę pod Maciejowicami wojsk Tadeusza Kościuszki istnieje pojęcie „ziemia maciejowicka”, co również należy utożsamiać z dziedzictwem niematerialnym, tj. niematerialnym pomnikiem pamięci.

Ryc. 9. Etnograficzna mapa Polski

Źródło: www.niezlomni.com

Bitwa pod Maciejowicami

Bitwa pod Maciejowicami to jedna z bardziej znanych bitew wpisujących się w wyzwolenie Polski. Miejszem bitwy było przedpole Podzamcza. Geneza eskalacji związana była z wkroczeniem w lipcu 1794 r. wojsk pruskich i rosyjskich do Warszawy. Odpór przed oblężeniem miasta dały wojska kościuszkowskie pod przewodnictwem naczelnika Tadeusza Kościuszko. W tym czasie wybuchło powstanie w Wielkopolsce, na co wojska pruskie odpowiedziały wycofaniem się z Warszawy. Kolejny atak miał miejsce z południowego-wschodu. Rosyjskie wojska gen. Suworowa we wrześniu 1794 r. wygrały bitwę pod Terespołem. 4 października 1794 wojska prusko-rosyjskie przekroczyły Wisłę pod Maciejowicami. Kościuszko podjął decyzję o staniu na czele armii i obronie kraju. Plan bitwy polegał na zawiązaniu walk dywizją Sierakowskiego, a w późniejszym czasie odsieczy wojsk gen. Ponińskiego, które finalnie nie nadeszły. W początkowym etapie walk wojska polskie utraciły prawe skrzydło, zaś na lewym w wyniku wyczerpania amunicji artyleria przestała być skuteczna. Kosynierzy kościuszkowscy ruszyli z kontrofensywą, jednak zostali stłamszeni ogniem rosyjskiej artylerii. Widząc

przegraną, Kościuszko postanowił wraz z oddziałem uciec z pola bitwy. Próba ta jednak się nie udała, a sam naczelnik dostał się do carskiej niewoli. Wojska Ponińskiego dotarły na miejsce bitwy zdecydowanie za późno, późnym popołudniem, po zakończeniu walk. Klęska wojsk Kościuszki, która miała miejsce 10 października 1794 r. okazała się końcem insurekcji kościuszkowskiej. Bitwa pod Maciejowicami stała się symbolem, symbolem ostatniej bitwy o wolną Rzeczpospolitą przed jej całkowitym rozbiorem. Do dnia dzisiejszego pamięć o ww. wydarzeniu historycznym upamiętniana jest corocznie przez władze i mieszkańców gminy. Uroczystości rocznicowe obchodzone są m.in. poprzez organizację Pieszego Rajdu Kościuszkowskiego, przemowy i przybliżenie historii miejsca, czy też salwy honorowe. Organizowany jest także konkurs wiedzy dla uczniów.

Fot. 3. Makieta przedstawiająca bitwę pod Maciejowicami

Źródło: www.maciejowice.pl

Tradycje kościuszkowskie

Na terenie Gminy Maciejowice kultywowane są tradycje kościuszkowskie. W sposób szczególnie widoczny jest to wśród najmłodszych podczas uczestnictwa w Rajdzie Kościuszkowskim. W 2023 r. odbyła się już XXXVIII edycja Rajdu. Grupa „Kosynierzy” ubrana jest w strój nawiązujący do dawnych czasów, tj. ubrani są w czapki krakuski, sukmany oraz noszą symbol walki pod Maciejowicami – kosę.

Fot. 4. Grupa „Kosynierzy”

Źródło: MGOK w Maciejowicach

Produkty tradycyjne

Na liście produktów tradycyjnych, który prowadzi Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi znalazły się 2 produkty, które związane są bezpośrednio z Gminą Maciejowice. Poniżej zamieszczono opisy ww. produktów tradycyjnych.

Galaretka z czarnej porzeczki

Osadnictwo na terenie gminy Maciejowice w województwie mazowieckim rozwinęło się na przełomie XII i XIII wieku czemu sprzyjały tutejsze urodzajne gleby, zwane obecnie powiślańskimi. W pierwszej połowie XIX wieku znaczący rozwój rolnictwa w okolicach Maciejowic sprzyjał uprawom warzyw i owoców. Wymagały one zagospodarowania, dlatego sporządzano różnorodne przetwory: susze, marynaty, konfitury, dżemy, galaretki itp. Gospodynie gminy Maciejowice w sposób tradycyjny podchodziły do kwestii żywienia swoich rodzin. Uprawiane w gospodarstwach przez nie warzywa i owoce wykorzystywały bezpośrednio do spożycia jak i do produkcji różnorodnych przetworów. Tradycja wykorzystywania przetworów z własnej produkcji utrzymała się do dnia dzisiejszego. Jednym z takich produktów jest galaretka z czarnej porzeczki. Przygotowanie galaretki rozpoczyna się od oczyszczenia owoców, które następnie wsypuje się do garnka na zmianę z cukrem. Całość należy odstawić na parę godzin aż porzeczka puści sok. W następnym etapie porzeczki podgrzewa się, aż do ich zmiękczenia, a nadmiar soku odlewa się w celu zagęszczenia i skrócenia czasu odparowania wody. Następnie owoce przeciera się przez sito, tak aby skórki i pestki nie przedostały się do pulpy. W ostatnim etapie miesza się dokładnie uzyskaną pulpę dodając kolejne porcje cukru. Całość podgrzewana jest do zagotowania. Gorącą galaretką napełnia się spasteryzowane stoiki. Galaretka z czarnej porzeczki promowana jest na licznych konkursach kulinarnych, targach i wystawach okolicznościowych. Miedzy innymi w 2016 roku w konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” galaretka z Maciejowic otrzymała I nagrodę.³

Marchwianka

Rozwój osadnictwa na terenie gminy Maciejowice miał miejsce na przełomie XII i XIII wieku, dzięki występowaniu na tych terenach urodzajnych gleb zwanych powiślańskimi glebami. W pierwszej połowie XIX wieku okolice Maciejowic stały się ośrodkiem dużego postępu w rolnictwie, gdzie przeważała uprawa warzyw takich jak marchew i ziemniaki. Dzięki temu warzywa stały się głównym składnikiem potraw w gospodarstwach domowych, między innymi zupy marchwianki. Receptura oraz sposób jej przygotowania nie zmieniła się od lat i przygotowana jest przez młodsze pokolenia w gminie Maciejowice. Marchwianka jest prostym i pożywnym daniem przygotowywanym na obiad. Dawniej gotowano ją dość często w ciągu całego roku, ale najczęściej gościła na stołach pod koniec sierpnia lub wczesną jesienią, wtedy kiedy były wykopki marchwi i ziemniaków. Obecnie wykonywana jest przez cały rok. „Najpierw przygotować: fasolę, mięso najlepiej wieprzowe żeberka, marchew, ziemniaki, słodką śmietkę, przyprawy sól, pieprz. Fasolę umyć, namoczyć najlepiej na noc. Gotuję ją w oddzielnym garnku. Marchew umyć, obrać, pokroić w mniejsze kawałki. Do garnka z wodą włożyć umyte żeberka, gotować, dodać pokrojoną marchewkę, trochę posolić. Następnie, gdy marchew będzie prawie miękka, włożyć na marchew ziemniaki najlepiej równej wielkości, większe przekroić. W następnej kolejności, gdy wszystko jest już miękkie, odcedzić wywar. Wyjąć mięso i oddzielić od kości. Wszystko rozetrzeć np. kopystką. Następnie dodać wszystkie składniki: wywar, mięso, fasolę, słodką śmietankę i

³ www.gov.pl/web/rolnictwo/galaretka-z-czarnej-porzeczki

wymieszać dokładnie najlepiej drewnianą łyżką. Doprawić do smaku solą i pieprzem” (Wywiad przeprowadzony z mieszkańcami gminy Maciejowice).⁴

Wydarzenia i imprezy

Na terenie gminy odbywają się ważne wydarzenia i imprezy związane z dziedzictwem kulturowym gminy. Jednym z nich jest cykliczne wydarzenie kulturalne, „Powiślaki” - przegląd kapel i śpiewaków regionu nadwiślańskiego. Celem przeglądu jest upowszechnianie kultury ludowej, a także konfrontacja artystów ludowych działających w środowisku wiejskim na terenie nadwiślańskim. Śpiewacy i instrumentalści wykonują pieśni i melodie charakterystyczne dla swego regionu. Prezentowane programy oceniane są przez jury. W 2023 r. odbyła się już XXIX edycja wydarzenia. Jego organizatorami jest MGOK w Maciejowicach, Muzeum Regionalne w Siedlcach oraz Urząd Miasta i Gminy Maciejowice.

Ponadto w Maciejowicach organizowane są „dni Maciejowic”, podczas których można wziąć udział w warsztatach plastycznych, manualnych, rękodzielniczych, muzycznych. Stoiska Kół Gospodyń Wiejskich wystawiają się z potrawami z regionu, znajdują się także stoiska rękodzielnicze.

Innym ważnym, cyklicznym wydarzeniem dla mieszkańców gminy są dożynki gminno-parafialne organizowane z końcem sierpnia. Podczas święta plonów swoje występy prezentują kapele muzycznośpiewacze, czy Koła Gospodyń Wiejskich z terenu Gminy Maciejowice. Tradycją jest już przemarsz korowodu dożynkowego na maciejowicki rynek, organizowane są konkursy na najpiękniejszy wieniec dożynkowy oraz najlepszą potrawę Doliny Środkowej Wisły.

W miejscowości Strych organizowana jest tzw. „Pograjka Powiślacka w Strychu”. Podczas imprezy występują kapele ludowe, a także można obejrzeć wystawę poświęconą muzykantom Powiśla Maciejowskiego.

Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie Gminy Maciejowice działają Koła Gospodyń Wiejskich, które poprzez swoją działalność przyczyniają się do propagowania i promocji dziedzictwa niematerialnego gminy. Jednym z ich zadań jest kultywowanie tradycji ludowych. Zgodnie z Krajowym Rejestrem Kół Gospodyń Wiejskich, na terenie Gminy Maciejowice działają:

- Koło Gospodyń Wiejskich "Kobylanki" w Kobylnicy;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Podłężu "Podłężanki";
- Koło Gospodyń Wiejskich w Strychu "Strychowianki";
- Koło Gospodyń Wiejskich w Pogorzelcu;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Poliku;
- Koło Gospodyń Wiejskich Przewóz "Przewozianki";
- Koło Gospodyń Wiejskich w Kawęczynie;
- Koło Gospodyń Wiejskich Podzamcze;
- Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich "Podstoliczanie" w Podstolicach.

---

⁴ www.gov.pl/web/rolnictwo/marchwianka

Organizacje i Stowarzyszenia związane z dziedzictwem

Na terenie Gminy Maciejowice występują stowarzyszenia i organizacje, które w swojej działalności statutowej realizują zadania związane z dziedzictwem kulturowym, również dziedzictwem niematerialnym, należy do nich zaliczyć:

- Towarzystwo Miłośników Maciejowic. Celem Towarzystwa jest dążenie do kulturalnej, społecznej i politycznej oraz gospodarczej aktywizacji Maciejowic i regionu, pielęgnacja tradycji patriotycznych i regionalnych, popularyzacja historii i pamiątek oraz wystawienie pomnika T. Kościuszki w Maciejowicach. Cele swoje Towarzystwo realizować będzie przez:
  - a) zbieranie i przechowywanie dokumentów dotyczących przeszłości i historii Maciejowic oraz bitwy pod Maciejowicami,
  - b) opracowanie monografii Maciejowic, gromadzenie pamiątek historycznych i muzealnych Maciejowic oraz po T. Kościuszcze,
  - c) organizowanie odczytów, sesji, pogadarek, wieczorów dyskusyjnych oraz spotkań z mieszkańcami miejscowości i okolic celem popularyzacji wiedzy o historycznych Maciejowicach i regionie,
  - d) społeczna opieka nad zabytkami historii i kultury polskiej znajdującymi się w rejonie oraz w samych Maciejowicach,
  - e) udział członków Towarzystwa w rozwoju kulturalno-społecznym i polityczno-gospodarczym Maciejowic,
  - f) dołożenie starań o podniesienie rangi Maciejowic. Na bazie rozwoju ekonomicznogospodarczego i politycznego przywrócenia im praw miejskich, utraconych za udział obywateli w powstaniach wolnościowych,
  - g) czynny udział Towarzystwa w staraniach o estetyczny wygląd i czystość Maciejowic h) współpraca z zakładami pracy, instytucjami oraz organizacjami noszącymi imię Tadeusza Kościuszki.

- Stowarzyszenie "Patriotyzm Jutra Gminy Maciejowice", cele Stowarzyszenia to wykonywanie zadań m.in. w zakresie:
  - a) upamiętniania wydarzeń historycznych ich bohaterów, ofiar i miejsc,
  - b) podtrzymania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
  - c) organizowania spotkań i imprez okolicznościowych dla uczczenia ważnych wydarzeń historycznych, a także kreowanie współczesnych i przyszłych postaw patriotycznych,
  - d) wspierania gromadzenia i utrwalania oraz udostępniania ogółowi mieszkańców wszelkich śladów przeszłości, zarówno w wymiarze lokalnym jak i narodowym,
  - e) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości, a także współpraca z tymi podmiotami w celu krzewienia umiłowania historii lokalnej i narodowej jako dobra wspólnego,
  - f) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji,
  - g) upowszechniania i rozwijania kultury regionalnej.

- Stowarzyszenie Rozwoju Powiśla z siedzibą w miejscowości Podłęż, cele Stowarzyszenia to m.in.:

- a) rozwój turystyki;
- b) pielęgnowanie tożsamości narodowej i kulturowej,. Stowarzyszenie organizuje cykliczne imprezy kulturalne.

Zespoły Ludowe

Na terenie Gminy Maciejowice znajdują się zespoły ludowe, które poprzez swoją działalność artystyczną kontynuują tradycje związane z dziedzictwem niematerialnym gminy. Zespoły wykonują pieśni biesiadne, patriotyczne, religijne, niejednokrotnie związane z regionem, opisujące zwyczaje, krajobraz i przyrodę gminy. Są to także utwory historyczne o wielowiekowej tradycji, spisane w poprzednich wiekach. Tradycje muzyczne i wokalne na terenie gminy kultywowane są przez następujące grupy:

- zespół dziecięcy „Obereczek”;
- zespół ludowo- obrzędowy „Galopka”;
- kapela Rutkowskich z Przewozu.

Legendy

Kamień spod Maciejowic – kamień znajduje się w pobliżu bitwy pod Maciejowicami. Jest on znacznych rozmiarów, zaś jego szerokość jest zbliżona do wielkości. Ze zdjęć historycznych wynika, że posadowiono na nim krzyż jeszcze z końcem XIX w. Znajdują się na nim dwa zagłębienia przypominające ślad stóp ludzkich, czy też zatarte wykute krzyże. Legendy wśród miejscowej społeczności głosiły, że kamień został sprowadzony przez włościanina Jana Lewandowskiego, któremu we śnie ową powinność przekazały głosy. Kamień ma symbolizować kościół, który według legendy miał kiedyś znajdować się w tym miejscu, jednak „zapadł się pod ziemię”.

Herb Gminy

Herby gmin w sposób pośredni nawiązują do dziedzictwa niematerialnego, ukształtowanego historycznie, na terytorium danej gminy. Od 8 marca 1990 r. gminy uzyskały możliwość powołania herbów na mocy ustawy o samorządzie terytorialnym. Są cennym dziedzictwem kulturowym, ukazującą zasób dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, który należy identyfikować z daną jednostką terytorialną. Herb powinien się wyróżniać i być łatwo rozpoznawalny. Ukazanie dziedzictwa kulturowego w herbie Jan Pruszyński definiuje następująco: „to zasób rzeczy nieruchomości i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju, oraz przekazania następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”. Ponadto herby powinny spełniać szereg określonych kryteriów. Zasady tworzenia herbów, flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego w Polsce określa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Herb Gminy Maciejowice stanowi tarcza wzorowana na francuskiej tarczy średniowiecznej z obwiedzionym dookoła czarnym konturem. Herbem Gminy jest na czerwonej tarczy złota korona z centralnie umieszczonym krzyżem, poniżej złoty krzyż, a na samym dole róg myśliwski w barwach czarno-żółtych skierowany w lewą stronę.

Ryc. 10. Herb Gminy Maciejowice

Źródło: www.maciejowice.pl

W związku z przytoczonymi powyżej przykładami należy stwierdzić, że Gmina Maciejowice posiada zachowane elementy dziedzictwa niematerialnego.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 7 następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy Maciejowice nie odnotowuje się:

- wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznania za pomnik historii;
- utworzenia parku kulturowego, który może być utworzony na podstawie uchwały Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w myśl art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje zapisy dotyczące rejestru zabytków w art. 9 oraz art. 10. Poniżej przytoczono najważniejsze zapisy odnoszące się do zabytków rejestrowych.

Art. 9 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Art. 10 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie prowadzone są trzy rejestry zabytków:
Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

Do rejestru zabytków ruchomych wpisano wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach, nagrobek z cmentarza parafialnego w Maciejowicach, nagrobek z cmentarza przykościelnego w Maciejowicach, wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Jadwigi w Samogoszcy. Szerszy opis znajduje się w podrozdziale 5.2.7 zabytki ruchome.

Do rejestru zabytków archeologicznych nie wpisano żadnego stanowiska archeologicznego - szerzej opisane w podrozdziale 5.2.8 zabytki archeologiczne.

Do rejestru zabytków nieruchomych wpisano aż 24 pozycje. Są to zarazem najcenniejsze zabytki nieruchome gminy.

Niżej przedstawione obiekty powstały od XVIII w. do pocz. XX w. Do najstarszych zabytków z terenu gminy należy wymienić cmentarz przykościelny w Maciejowicach, dawny szpital w Maciejowicach oraz pole bitwy maciejowickiej. Z kolei najstarsze wpisy do rejestru zabytków miały miejsce w 1958 r. i związane są z obiektami z zespołu pałacowo-parkowego w Podzamczu. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 5 miejscowościach: Maciejowice (8), Oblin (1), Podzamcze (10), Pogorzelec (Krępa) (2) oraz Samogoszcz (2). Podczas przeprowadzonej wizji terenowej w 2023 r., na placu budowy w Podzamczu trwały prace przygotowawcze do rekonstrukcji młyna. Obiekt jest w trakcie prac budowlanych i wkrótce ten zabytek odzyska swój poprzedni blask. Stan poszczególnych obiektów jest zróżnicowany. Niewątpliwie w najgorszym stanie jest dawny szpital w Maciejowicach, oraz obiekty w Podzamczu: odm ogrodnika, kapliczka, czy stajnia z basztą, które należy zabezpieczyć zgodnie ze sztuką obiektów będących w trwałej ruinie. Ogólny stan obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków należy ocenić jako dostateczny/dobry.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że dla 3 pozycji oznaczonych kolorem pomarańczowym w poniższej tabeli: cmentarz przykościelny w Maciejowicach, zespół pałacowo-parkowy w Podzamczu oraz alejka doprowadzająca do Kopca Kościuszki w miejscowości Krępa nie opracowano kart adresowych gminnej ewidencji zabytków. Podczas aktualizacji ewidencji należy dla poniższych obiektów opracować karty adresowe GEZ.

Tabela 3. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiektfunkcja pierwotna	Lokalizacja	Datowa -nie	Stan zachowania	Właściciel	Wpis do rejestru zabytków
1	Maciejowice	dawny szpital	północna pierzeja Rynku	1796 r.	zły	prywatny	pod nr 188/765 z dnia 13.04.1967 r.

2	Maciejowice	dzwonnica z zespołu kościoła parafialnego	ul. Kościelna 2	1821 r.	bardzo dobry	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 166/663 z dnia 09.04.1962 r.
3	Maciejowice	kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym	w rozwidleniu dróg do Oblina i Warszawy	1860 r.	dostateczny	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 1308 z dnia 28.08.2015 r.
4	Maciejowice	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	ul. Kościelna 2	1819-1824 r.	bardzo dobry	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 329 z dnia 29.12.1983 r.
5	Maciejowice	cmentarz przykościelny		2 poł. XVIII w.	dobry	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 440 z 1995-04-25, 1260 z 2014-09-08
6	Maciejowice	mauzoleum Zamoyskich z zespołu kościoła parafialnego	ul. Kościelna 2	1903 r.	dostateczny	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 1260 z dnia 08.09.2014 r.

7	Maciejowice	plebania z zespołu kościoła parafialnego	ul. Kościelna	1898 r.	bardzo dobry	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach	pod nr 440 z dnia 04.04.1995 r.
8	Maciejowice	ratusz, ob. muzeum, biblioteka	ul. Rynek 2	poł. XIX w.	dobry	Gmina Maciejowice	pod nr 79/411 z dnia 22.03.1962 r.
9	Oblin	spichlerz dworski	południowo-zachodnia część wsi	1 poł. XIX w.	dostateczny	prywatny	pod nr 442 z dnia 10.05.1995 r.

10	Podzamcze	zespół pałacowoparkowy	XIX w.		dostateczny	os.prywatna	pod nr 152/34/58 z 1958-06-20, 107 z 1976-05-19, 383 z 1985-11-26, 400 z 1991-08-23, A-441 z 1995-04-28, brak numeru z 201609-05
11	Podzamcze	budynek administracyjny szkółek, tzw. podkowa		ok. 1840 r.	dostateczny	Gmina Maciejowice	pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
12	Podzamcze	dom ogrodnika		poł. XIX w.	zły	Gmina Maciejowice, Stowarzyszenie Przyjaciół Maciejowic	pod nr 400 z dnia 23.08.1991 r.
13	Podzamcze	kapliczka		poł. XIX w.	zły	Gmina Maciejowice	pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
14	Podzamcze	młyn wodny		1873 r.	w trakcie rekonstrukcji	spółka z o.o.	pod nr 383 z dnia 26.11.1985 r.
15	Podzamcze	oficyna		pocz. XIX w.	dobry	os. prywatna	pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.
16	Podzamcze	pałac		1 ćw. XIX w.	dostateczny	os. prywatna	pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.
17	Podzamcze	park		poł. XIX w.	dobry	os. prywatna	pod nr 107 z dnia 19.05.1976 r.
18	Podzamcze	pole bitwy maciejowickiej		1794 r.	dobry	Gmina Maciejowice	pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
19	Podzamcze	stajnia z basztą		2 ćw. XIX w.	trwała ruina	os. prywatna	pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.
20	Pogorzelec (Krępa)	kopiec Tadeusza Kościuszki	przy granicy z	1861 r.; 1917 r.	bardzo dobry	Skarb Państwa	pod nr 1386 z dnia 19.06.2017 r.

			miejsco- wość Krepa, gm. Sobolew				
21	Pogorzelec (Krepa)	alejka doprowadzaj ąca do Kopca Kościuszki	przy granicy z miejsco- wość Krepa, gm. Sobolew	data nieznana	bardzo dobry	Skarb Państwa	pod nr 1386 z dnia 19.06.2017 r.
22	Samogoszcz	kościół parafialny pw. św. Jadwigi		1863- 1864 r.	bardzo dobry	Parafia Rzymskokatolicka św. Jadwigi Śląskiej	pod nr 82/414 z dnia 22.03.1962 r.
23	Samogoszcz	stara plebania		1844 r.	bardzo dobry	Parafia Rzymskokatolicka św. Jadwigi Śląskiej	pod nr 754 z dnia 17.07.2007 r.

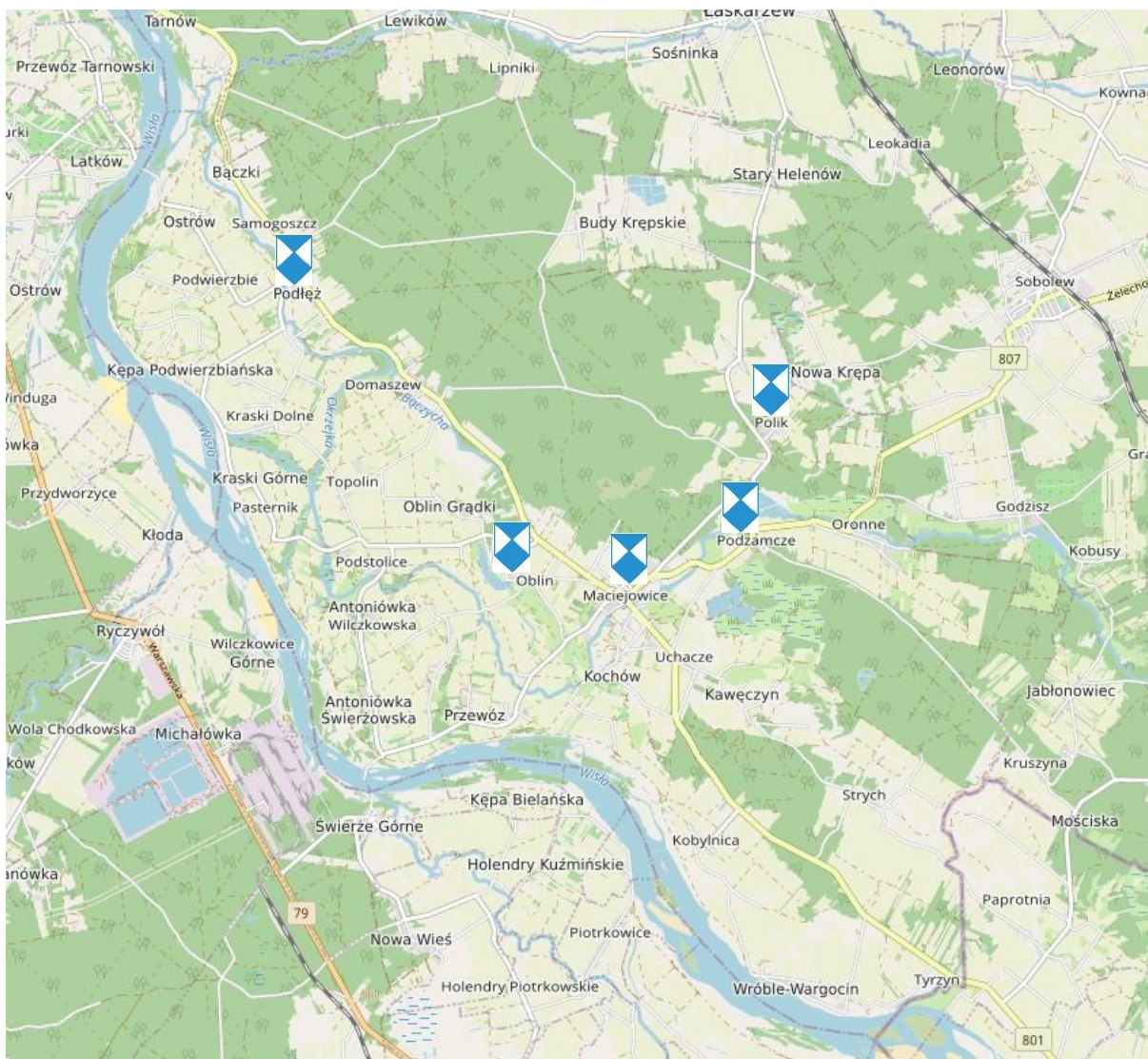
Źródło: opracowanie własne

W powyższej tabeli przedstawiono właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Na poniższej rycinie przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie miejscowości, w których występują nieruchome zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków.

Ryc. 11. Lokalizacja zabytków wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: opracowanie własne na podkładzie mapy <https://polska.geoportal2.pl/map/www/mapa.php?mapa=polska>

W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajdują się przepisy odwołujące się do ochrony zabytków rejestrowych: art. 118. ust. 1.: Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

Ponadto w ww. ustawie określono, iż w kompetencji Starostów jest umieszczenie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Z przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej zabytków wpisanych do rejestru wynika, że znak ten nie jest umieszczony na żadnym obiekcie.

Każdy zabytek rejestrowy powinien być w odpowiedni sposób oznaczony. W tym zakresie regulują to przepisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.

Znak ten ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, w górnej części napis: „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” poniżej błękitna tarcza herbowa złożona z kwadratu i umieszczonego nad nim trójkąta. Błękitna Tarcza (Blue Shield) jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Jest to symbol ochrony określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z zapisami Konwencji, znak Błękitnej Tarczy służy dla oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Autorem emblematu jest Polak, profesor Jan Zachwatowicz, w tamtym okresie Generalny Konserwator Zabytków, uczestnik Konferencji międzyrządowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podczas której została uchwalona Konwencja haska z 1954 r.⁵

Ryc. 12. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami opieki jest gminna ewidencja zabytków.

W art. 22 ww. ustawy określono kto jest odpowiedzialny za prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W związku z powyższym, to Burmistrz Maciejowic prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Maciejowice w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

⁵ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/program-blekitnej-tarczy/znak-blekitnej-tarczy.php>

3) ⁶ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków architektury i budownictwa Gminy Maciejowice opracowana została w 2009 r. i wymaga aktualizacji. Funkcjonująca gminna ewidencja zabytków Gminy Maciejowice nie została przyjęta Zarządzeniem. Należy niezwłocznie przyjąć gminną ewidencję zabytków w drodze Zarządzenia Burmistrza Maciejowic.

W gminnej ewidencji zabytków znajduje się 75 pozycji, w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków. Znajdują się w niej również zabytki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

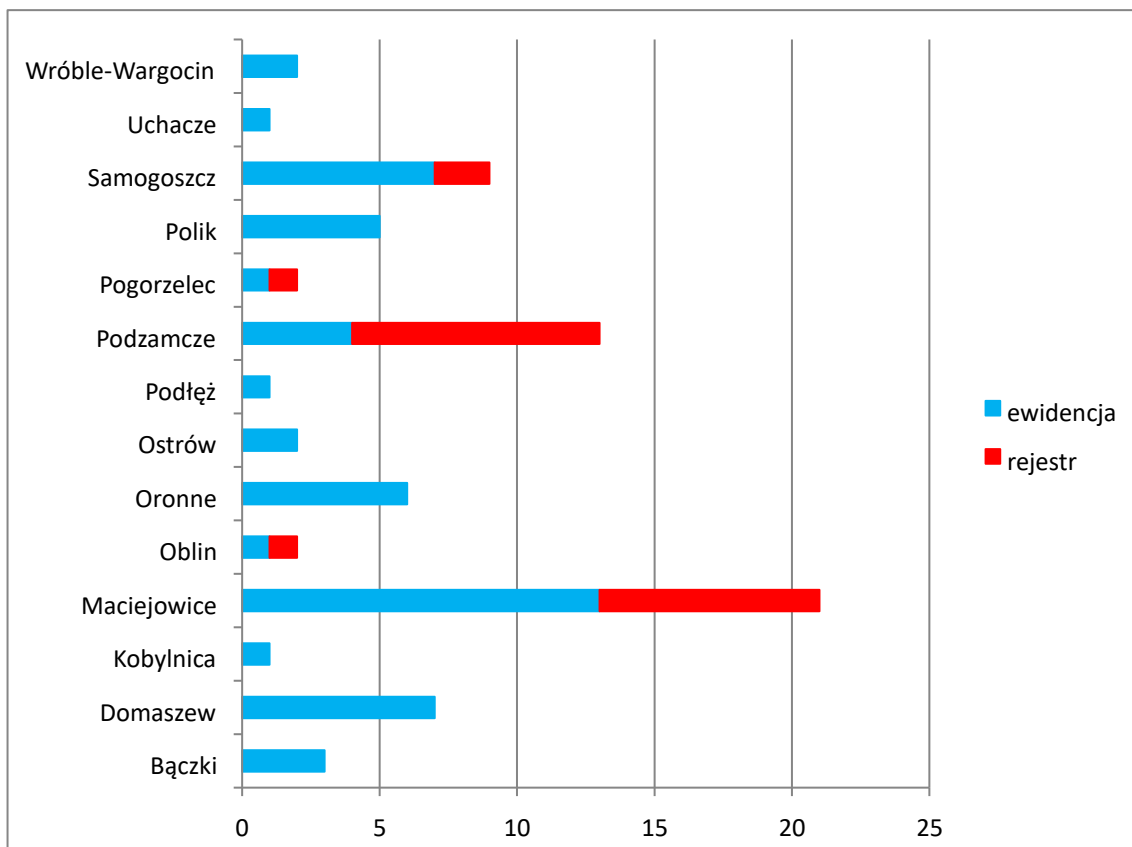

Z dniem 4 października 2019 r. Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniono rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Tym samym zmieniony został wzór karty adresowej gminnej ewidencji zabytku. Biorąc pod uwagę powyższe oraz formę opracowania poprzedniej ewidencji, tj. na wzorze nieaktualnych już kart adresowych, zasadnym jest aktualizacja GEZ. Ewidencja stanowi podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Maciejowice. Wszystkie nieruchomości zabytki ujęte w GEZ przedstawione zostały w załączniku nr 1.

Na poniższym wykresie przedstawiono zabytki z gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości na podstawie opracowanych kart GEZ z 2009 r. Wynika z niego, że zdecydowanie najwięcej znajduje się ich w Maciejowicach – 21. Powyżej 10 zabytków odnotowano także w miejscowości Podzamcze – 13. W pozostałych miejscowościach liczba występujących zabytków nie przekroczyła 10. Liczba 75 zabytków ujętych w GEZ na terenie 14 jednostek osadniczych świadczy o zachowanym dziedzictwie materialnym na terenie gminy. Obiekty będące w GEZ charakteryzują się wartością historyczną ze względu na fakt, iż są to zazwyczaj obiekty historyczne lub upamiętniające, a także posiadają wartość artystyczną ze względu na liczne detale architektoniczne, co świadczy o ich wyjątkowości na tle pozostałego budownictwa wiejskiego gminy. Obiekty znajdujące się w GEZ (bez rejestru zabytków) datowane są głównie na XIX, jak i XX w.

---

⁶ Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951)

Wyk. 3. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne

Obiekty zabytkowe będące we własności Gminy Maciejowice

Struktura własnościowa obiektów zabytkowych ujętych w GEZ jest niejednokrotnie złożona. Gmina Maciejowice jest właścicielem obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jak i ujętych w ewidencji wojewódzkiej, które przedstawiono w poniższej tabeli. Przy ww. obiektach prowadzone są sukcesywne prace mające na celu poprawę ich stanu.

Tabela 4. Obiekty zabytkowe należące do własności Gminy Maciejowice

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Uwagi
1	Maciejowice	dom, późn. Urząd Gminy	ul. Rynek 7	1984 r.	
2	Maciejowice	pomnik Tadeusza Kościuszki na Rynku	północna część Rynku	1984 r.	
3	Maciejowice	pomnik Tadeusza Kościuszki przy szkole	ul. Kościuszki 41	1984 r.	
4	Maciejowice	pomnik z kosami poświęcony bitwie maciejowickiej	przy drodze do Podzamcza	1974 r	

5	Maciejowice	ratusz, ob. muzeum, biblioteka	ul. Rynek 2	poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 79/411 z dnia 22.03.1962 r.
6	Oronne	krzyż		1922 r.	
7	Podlęż	dawny Urząd Gminy, ob. dom	przy drodze Warszawa-Puławy	pocz. XX w.	
8	Podzamcze	kapliczka		poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
9	Podzamcze	pole bitwy maciejowickiej		1794 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
10	Podzamcze	pomnik poświęcony Janowi Pawłowi II na pamiątkę posadzenia dębu		2005 r.	
11	Podzamcze	pomnik Tadeusza Kościuszki		1994 r.	
12	Podzamcze	budynek administracyjny szkółek, tzw. podkowa		ok. 1840 r.	
13	Polik	dawna leśniczówka, ob. dom	południowy skraj wsi	lata 80. XIX w.	
14	Samogoszcz	dawna szkoła, ob. biblioteka		I. 30 - XX w., rozb. I. 60 -XX w.	

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono charakterystykę obiektów najczęściej występujących w GEZ.

Cmentarze

W gminnej ewidencji zabytków znalazło się 7 zabytkowych cmentarzy, przy czym 3 są użytkowane. Należą do nich cmentarze parafialne, na których odbywają się regularne pochówki. Największą zabytkową nekropolią na terenie gminy jest cmentarz parafialny w Maciejowicach, który założony został na planie trójkąta, co jest charakterystyczne dla nekropolii mazowieckich. Centralnym punktem cmentarza jest neoklasycystyczna kaplica cmentarna pochodząca z 1860 r. Przy niej też znajdują się najstarsze nagrobki. W północno-zachodniej części cmentarza znajduje się niemiecki cmentarz wojenny, założony w czasie I wojny światowej. Cmentarz w Maciejowicach poszerzony został w 1949 r. w kierunku wschodnim. Na cmentarzu pochowani są żołnierze polscy walczący o wolność Ojczyzny: - przy bramie od strony południowej znajduje się zbiorowa mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r.;

- przy bramie od strony północnej znajduje się zbiorowa mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 - 1944 r.

Na cmentarzu najliczniej występują nagrobki powojenne, o formach geometrycznych, wykonane z lastrica i betonu. Najstarsze pozostałe pomniki nagrobne z I i II połowy XIX wieku oraz początku XX

wieku, w kształcie krzyży, płyt nagrobnych, nagrobków wolnostojących, wykonane są z szarego piaskowca, stiuku i żeliwa.

Drugą co do wielkości i znaczenia nekropolią jest cmentarz parafialny znajdujący się w Samogoszczy. W centrum cmentarza usytuowana jest drewniana kaplica o oryginalnej bryle. Znajdują się tu nagrobki powojenne o zunifikowanych formach, wykonane z betonu i lastrica. Najstarsze nagrobki pochodzą z 2 połowy XIX w. oraz początku XX wieku. Najczęściej wykonane są z szarego piaskowca, granitu, kutego żelaza oraz drewna. Na szczególną uwagę zasługują, występujące w znacznych ilościach, krzyże z kutego żelaza o ażurowych formach a także bogato zdobione krzyże drewniane.

Do pozostałych zabytkowych cmentarzy należy zaliczyć niewielki cmentarz parafialny w miejscowości Wróble-Wargocin oraz cmentarze wojenne z I wojny światowej. Cmentarz wojenny w Domaszewie jest ogrodzony i upamiętniony tabliczką informacyjną oraz pomnikiem. W 2016 r. przeprowadzono generalne prace renowacyjne cmentarza, wymieniono ogrodzenie na metalowe, położono kostkę chodnikową, skoszono trawę. Cmentarze w Poliku i Pogorzelcu są w nieco gorszym stanie. Nie są ogrodzone i bardziej zarośnięte samosiewami.

Cmentarz wyznania mojżeszowego występuje w Maciejowicach znajdujący się w południowozachodniej części miejscowości. Jeszcze w 1930 r. cmentarz był ogrodzony. Zniszczony podczas II wojny światowej. W 2019 r. miało miejsce uroczyste postawienie kamiennej tablicy informującej o zniszczeniu cmentarza w 1943 r. przez niemieckiego okupanta. Na cmentarzu znajdują się fragmentaryczne macewy, które zostały ustawione wtórnie, ponieważ w czasie wojny żołnierze niemieccy kazali wywieźć macewy miejscowej ludności do Garwolina.

Do zabytkowych cmentarzy z terenu Gminy Maciejowice, oprócz wymienionych w poniższej tabeli należy również dodać cmentarz przykościelny w Maciejowicach znajdujący się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, cmentarz z I wojny światowej w miejscowości Kobylnica, czy też cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej z miejscowości Wróble-Wargocin. Ponadto w Gminie Maciejowice znajduje się mogiła 53 Żydów w granicach administracyjnych Maciejowic, w północnej części miejscowości, w lesie przy ul. Polikowskiej, a także mogiła Żydów w Pogorzelcu, znajdująca się przy cmentarzu z I wojny światowej.

Tabela 5. Zabytkowe cmentarze

Lp.	Miejscowość	Cmentarz	Lokalizacja	Czas powstania	Powierz. (ha)	Wpis do rejestru
1	Domaszew	cmentarz żołnierzy z I wojny światowej	na północnym skraju wsi	1915 r.	0,07	nie
Lp.	Miejscowość	Cmentarz	Lokalizacja	Czas powstania	Powierz. (ha)	Wpis do rejestru
2	Maciejowice	cmentarz parafialny	w rozwidleniu dróg do Oblina	1 poł. XIX w.	2,6	nie

3	Maciejowice	cmentarz żydowski	zachodnia część miejscowości za rzeką Okrzejką	1 poł. XIX w.	nieustalona	nie
4	Pogorzelec	cmentarz wojenny z I wojny światowej	500 m na wschód od drogi Maciejowice-Łaskarzew	1915 r.	0,05	nie
5	Polik	cmentarz wojenny z czasu I wojny światowej	przy drodze z Maciejowic do Łaskarzewa po str. wschodniej	1915 r.	0,01	nie
6	Samogoszcz	cmentarz parafialny		1 poł. XX w.	1,3	nie
7	Wróble-Wargocin	cmentarz parafialny		ok. 1900 r.	0,25	nie

Źródło: gminna ewidencja zabytków, dane własne

Obiekty sakralne

Na terenie Gminy Maciejowice znajdują się 3 zabytkowe kościoły w Maciejowicach, Samogoszczy oraz miejscowości Wróble-Wargocin. Wszystkie ww. kościoły są obiektami parafialnymi. Dwa z trzech zabytkowych kościołów wpisane zostały do rejestru zabytków. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Maciejowice to świątynie tynkowane, wybudowane w XIX i XX w. Najstarszą budowlą jest kościół w Maciejowicach, najmłodszą kościół w Wróblach-Wargocinie. Ogólny stan kościołów należy ocenić jako dobry. W najgorszym stanie jest kościół we Wróblach-Wargocinie, który wymaga prac remontowo-konserwacyjnych. We wszystkich charakteryzowanych kościołach znajduje się zabytkowe wyposażenie, w tym zabytki ruchome w Maciejowicach i Samogoszczy. W ostatnich latach proboszczowie parafii wraz z radami parafialnymi i wiernymi prowadzą szereg działań mających na celu polepszenie stanu kościołów. Pozyskiwane są środki zewnętrzne, zbierane są datki własne. Obiekty te opisane zostały szerzej w podrozdziale dotyczącym zabytków o największym znaczeniu.

Tabela 6. Zabytkowe obiekty sakralne

Lp.	Miejscowość	Kościół	Czas powstania	Styl	Materiał	Stan zachowania	Wpis do rejestru
1	Maciejowice	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	1819-1824 r.	neogotyck	tynkowany	bardzo dobry	tak
2	Samogoszcz	kościół parafialny p.w. św. Jadwigi	1863-1864 r.	neogotyck	tynkowany	bardzo dobry	tak
3	Wróble-Wargocin	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	1925 r.	bez cech stylowych	tynkowany	dobry	nie

Źródło: opracowanie własne

Krzyże i kapliczki

Kapliczki i krzyże to obiekty należące do obiektów małej architektury. Usytuowane są zazwyczaj przy skrzyżowaniach lub przy drogach głównych. Na terenie Gminy Maciejowice można odnotować 11 takich

obiektów, które ujęte zostały w GEZ. Ich czas powstania szacuje się od poł. XIX w. do 1 poł. XX w. Wyszczególnić można 5 krzyży zbudowanych z kamienia sztucznego, w tym 2 w Ostrowie oraz 6 kapliczek, głównie tynkowanych, ze sterczynami o cechach neogotyckich i centralnie umieszczoną figurką Maryjną. Ogólny stan zachowania krzyży i kapliczek należy określić jako dostateczny/dobry. Są żywymi miejscami kultu. Mieszkańcy poszczególnych wsi dbają o ich stan, modlą się przy nich głównie w maju – miesiącu maryjnym. Na szczególną uwagę zasługuje neogotycka kapliczka w Podzamczu z figurą Matki Bożej. Obiekt ten opisany został w podrozdziale 5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu. Jest to kapliczka wpisana do rejestru zabytków, jedna z bardziej okazałych w powiecie garwolińskim. Obecnie znajduje się w bardzo złym stanie. W najbliższym czasie przewiduje się jej gruntowny remont. Pozostałe krzyże i kapliczki nie zostały wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 7. Zabytkowe kapliczki

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Materiał
1	Kobylnica	krzyż	wschodni skraj wsi	1931 r.	kamień sztuczny
2	Kobylnica	kapliczka		pocz. XX w.	tynkowana
3	Maciejowice	krzyż upamiętniający zakończenie I wojny światowej		1918 r.	kamień sztuczny
4	Oronne	kapliczka		pocz. XX w.	malowana cegła
5	Oronne	krzyż		1922 r.	kamień sztuczny
6	Ostrów	krzyż	południowy skraj wsi	1927 r.	kamień sztuczny
7	Ostrów	krzyż	środkowa część wsi	1920 r.	kamień sztuczny
8	Podzamcze	kapliczka		poł. XIX w.	tynkowana
9	Polik	kapliczka z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej		3 ćw. XX w.	tynkowana
10	Samogoszcz	kapliczka z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej	przy nr 26	pocz. XX w.	tynkowana
11	Uchacze	kapliczka		1 poł. XX w.	tynkowana

Źródło: opracowanie własne

Pomniki

W Gminie Maciejowice występuje 7 pomników upamiętniających, które znajdują się w GEZ. Aż 5 występuje w Maciejowicach, pozostałe 2 znajdują się w Podzamczu. Większość pomników związana jest z postacią Tadeusza Kościuszki oraz bitwy maciejowickiej (4). W Maciejowicach znajdują się 2 pomniki upamiętniające ofiary I wojny światowej (żołnierzy polskich i żołnierzy niemieckich). W Podzamczu upamiętniono postać wybitnego Polaka – Jana Pawła II, jedyne polskiego papieża. Pomnik wybudowano w 2005 r. w roku śmierci papieża. Najstarszym pomnikiem jest pomnik żołnierzy niemieckich z 1918 r.

Tabela 8. Pomniki i obeliski

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Materiał
1	Maciejowice	<p>pomnik nagrobny żołnierzy polskich poległych w 1920 r. z zespołu kościoła parafialnego</p>	ul. Kościelna 2	lata 70. XX w.	mieszane
2	Maciejowice	<p>pomnik Tadeusza Kościuszki na Rynku</p>	północna część Rynku	1984 r.	mieszane
3	Maciejowice	<p>pomnik Tadeusza Kościuszki przy szkole</p>	ul. Kościuszki 41	1984 r.	mieszane
4	Maciejowice	<p>pomnik z kosami poświęcony bitwie maciejowickiej</p>	przy drodze do Podzamcza	1974 r.	mieszane
5	Maciejowice	<p>pomnik żołnierzy niemieckich w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym</p>	w rozwidleniu dróg do Oblina i Warszawy	1918 r.	kamień naturalny i metal
6	Podzamcze	<p>pomnik poświęcony Janowi Pawłowi II na pamiątkę posadzenia dębu</p>		2005 r.	kamień naturalny
7	Podzamcze	<p>pomnik Tadeusza Kościuszki</p>		1994 r.	kamień naturalny i metal

Źródło: opracowanie własne

Budynki mieszkalne

Budynki mieszkalne stanowią ok 33% wszystkich obiektów zabytkowych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i jest to najliczniejsza grupa zabytków będących w GEZ. Są w sposób szczególnie narażone na wszelkiego rodzaju przekształcenia, co związane jest z różną świadomością ich właścicieli w nawiązaniu do zachowania dziedzictwa materialnego, jakim są właśnie zabytkowe domy. Należy do nich zaliczyć m.in. zewnętrzne ocieplenie ścian, niewłaściwą wymianę stolarki okiennej i drzwiowej poprzez zastosowanie niepierwotnych rozmiarów oraz materiału, zakrywanie detali architektonicznych, rozbudowanie budynków – dodawanie nowych kondygnacji, przybudówki, nieumiejętne zmiany pokrycia dachowego. Na terenie Gminy Maciejowice budynki mieszkalne to głównie domy jednorodzinne, zazwyczaj drewniane, często ustawione szczytowo względem drogi ze skromnym detalem architektonicznym takim jak gzymsy czy opaski okienne. Dachy kryte są eternitem bądź blachą prostą charakterystyczną dla tego rejonu Polski. Ich datowanie przypada głównie na pocz. XX w. W tej części Mazowsza nie było w zwyczaju stawianie ceglanych budynków mieszkalnych ze względu na dogodną dostępność materiału jakim było drewno. Jeśli już budynek wybudowano z cegły to był on zazwyczaj tynkowany, taki typ historycznych budynków zaobserwować można w Domaszewie, czy Maciejowicach. Charakterystyczne dla domów z terenu gminy Maciejowice są dachy dwuspadowe z dodatkowymi niewielkimi okapnikami w szczytach elewacji bocznych.

Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, a zatem mogą być z niej wyłączone, jak i włączane nowe obiekty.

5.5. Strefy ochrony konserwatorskiej

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Maciejowice na obszarze gminy występują strefy ochrony konserwatorskiej, które wymieniono poniżej.

STREFA "A" - pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej, obejmuje:

- kościół parafialny z dzwonnica i plebanią w Maciejowicach;
- ratusz z kramami w Maciejowicach;
- dawny szpital w Maciejowicach;
- kościół parafialny w Samogoszczu;
- zespół pałacowo – parkowy w Podzamczu;
- pole bitwy maciejowickiej między Podzamczem a Oronnem.

W strefie „A” obowiązują :

- zabudowa w strefie ochrony konserwatorskiej powinna być projektowana w sposób nie kolidujący, pod względem funkcji jak i formy, z obiektami chronionymi;
- zagospodarowanie terenu niezabudowanego w sposób nie powodujący przysłonięcia obiektów, dla których ustalono obszar strefy;
- ustala się wymóg odtwarzania zabytkowych układów zieleni, w tym alei, wykonywanie uzupełnienia nasadzeń gatunkami rodzimymi, charakterystycznymi dla poszczególnych obiektów;
- lokalizowane w granicach strefy objekty budowlane w zakresie infrastruktury technicznej nie mogą naruszać ekspozycji obiektów zabytkowych lub przewyższać istniejącej zabudowy;
- wskazana jest rewaloryzacja zabytkowych parków w celu przywrócenia im dawnej świetności, utraconej przez szkodliwą działalność człowieka i procesy naturalne. Należy dążyć do poprawy ich jakości, zarówno pod względem przyrodniczym jak i infrastrukturalnym (odbudowa zatartych układów alejek i ścieżek parkowych);
- utrzymanie istniejącej zabudowy w należyłym stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesieniem standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzenia historycznej kompozycji obiektu (wysokość, kształt, układ eksponowanych elewacji, kształt dachu, rozmieszczenie, wielkość i proporcje otworów), zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowania nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu;
- wszelkie działania inwestycyjne w zakresie brył zespołu pałacowego i zagospodarowania terenu parku (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, wykonywania robót budowlanych w zabytku oraz jego otoczeniu, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego;
- wykorzystanie budynków na cele użytkowe powinno zapewniać trwałe zachowanie jego wartości;

- zagospodarowanie, w tym uzupełnianie zespołu o nowe elementy zagospodarowania powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

STREFA "B" - ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmuje:

- układ urbanistyczny Maciejowic;
- cmentarz parafialny w Maciejowicach;
- cmentarz żydowski w Maciejowicach;
- cmentarz wojenny z I wojny światowej w Domaszewie;
- teren dawnego folwarku ze spichlerzem w Oblinie;
- kopiec Kościuszki w Pogorzelcu, przy granicy z miejscowością Krępa, gm. Sobolew;
- cmentarz wojenny z I wojny światowej w Pogorzelcu;
- cmentarz wojenny z I wojny światowej w miejscowości Polik;
- otoczenie kościoła parafialnego w Samogoszczy;
- cmentarz parafialny w Samogoszczy;
- kościół parafialny w miejscowości Wróble-Wargocin;
- cmentarz parafialny w miejscowości Wróble-Wargocin.

W obrębie strefy „B” obowiązuje :

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymania istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów osi widokowych i kompozycyjnych;
- dopuszcza się realizację nowej zabudowy, z wymogiem dostosowania jej do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły zabudowy, przy jednoczesnym założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej;
- zachowanie pierwotnych podziałów parcelacyjnych;
- wszelkie działania inwestycyjne w tej strefie należy prowadzić w oparciu o przepisy odrębne.

STREFA "K" - ochrony krajobrazu, obejmuje:

- otoczenie kościoła i cmentarza parafialnego w Maciejowicach;
- otoczenie zespołu pałacowego w Podzamczu;
- otoczenie pola bitwy między Podzamczem a Oronnem;
- otoczenie kościoła parafialnego w Samogoszczy;
- otoczenie cmentarza parafialnego w Samogoszczy;
- otoczenie kościoła i cmentarza parafialnego w miejscowości Wróble-Wargocin.

W strefie tej obowiązuje:

- zachowanie istniejącego wartościowego drzewostanu;
- utrzymanie istniejącego użytkowania;
- zakaz lokalizowania zwartych nasadzeń wysoką roślinnością;
- zagospodarowanie terenu niezabudowanego w sposób nie powodujący przysłonięcia elementów, dla których ustalono obszar strefy;
- zakaz lokalizowania obiektów kubaturowych powyżej 12 m.

STREFA "E" - ochrony ekspozycji zespołu zabytkowego, obejmuje:

- widok na kościół parafialny w miejscowości Wróble-Wargocin z drogi prowadzącej przez wieś w kierunku zachodnim.

W strefie tej obowiązuje:

- zakaz lokalizowania zwartych nasadzeń wysoką roślinnością; –
- zakaz lokalizowania obiektów kubaturowych powyżej 12 m.

STREFA "OW" - ochroną konserwatorską objęte są w różnym zakresie wszystkie zabytki archeologiczne z terenu gminy Maciejowice. Dla większości stanowisk zostały wytyczone strefy ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznych rozpoznanych stanowisk.

Strefie „OW” przypisane są następujące wymogi:

- na obszarze strefy „OW” należy unikać lokalizowania inwestycji wielokubaturowych i wymagających szczególnych warunków posadowienia (np. palowanie, odwierty) oraz zakazuje się zalesiania obszarów stanowisk archeologicznych oraz usuwania karpin w ich granicach;
- wszelka działalność inwestycyjna, musi być dokonywana zgodnie z przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- w razie stwierdzenia reliktywów archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzanych w trybie pilnym, wyniki tych prac decydują o możliwości kontynuowania prac bądź ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia gruntów.

5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

W podrozdziale wskazano zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy, którymi są obiekty wpisane do rejestru zabytków. Obiekty te stanowią pewien wyróżnik na tle innych w przestrzeni gminnej, przez co ich identyfikacja nie stanowi większego problemu, szczególnie dla miejscowej społeczności. Zabytki te posiadają wysokie walory artystyczne i historyczne. Ich obecność na stałe wpisała się w krajobraz gminy, są dla niej charakterystyczne i niepowtarzalne, jednocześnie związane czasem, miejscem i otaczającą przestrzenią. Poniżej przedstawiono najważniejsze obiekty zabytkowe (część zabytków rejestrowych) z terenu gminy wraz z ich charakterystyką oraz aktualnymi fotografiami.

Maciejowice – cmentarz parafialny

Sam cmentarz nie został wpisany do rejestru zabytków. Na jego obszarze znajdują się nagrobki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wpisane do rejestru zabytków ruchomych. Położony jest na północno-zachodnim krańcu miejscowości, na terenie płaskim pośród pól uprawnych. Posiada kształt wydłużonego trójkąta. Centralnym punktem kompozycji przestrzennej jest neoklasycystyczna kaplica cmentarna pochodząca z 1860 r., która została wpisana do rejestru zabytków nieruchomych. Usytuowana jest w części środkowej, do której prowadzi aleja główna obsadzona brzoźami. Prostopadłe i równoległe przebiegające do niej aleje dzielą cmentarz na kwatery. Najstarsze zachowane pomniki nagrobne usytuowane są w otoczeniu kaplicy cmentarnej. W północno-zachodniej części cmentarza znajduje się niemiecki cmentarz wojenny, założony w czasie I wojny światowej. Cmentarz parafialny powiększony był w 1949 r. w kierunku wschodnim. Rozebrano wtedy mur otaczający stary cmentarz parafialny i wojenny. Powiększony cmentarz parafialny wraz z cmentarzem wojennym ogrodzono siatką

metalową. Na granicy cmentarza od strony miejscowości, w roku 1950 wzniesiono monumentalną figurę Chrystusa.

Na cmentarzu pochowani są żołnierze polscy walczący o wolność Ojczyzny. Najstarsze pozostałe pomniki nagrobne z I i II połowy XIX wieku oraz początku XX wieku, w kształcie krzyży, płyt nagrobnych, nagrobków wolnostojących. Na terenie cmentarza rośnie cenny starodrzew. Aleja główna obsadzona została brzożami w latach 1925 - 1930. Stan zachowania zabytkowych nagrobków nie jest zadowalający, większość z nich jest opuszczona, nie ma opiekuna i pilnie wymaga prac konserwatorskich.

Maciejowice – dawny szpital

W pierzei północno-zachodniej rynku usytuowany jest budynek dawnego szpitala. Znajdował się tu GS, wcześniej szkoła podstawowa. Szpital ufundowała Konstancja z Czartoryskich Zamoyska w 1796 r., zbudował zaś jej syn, Stanisław w końcu XVIII w. Klasycystyczny, usytuowany elewacją frontową do rynku, na osi układu przestrzennego, murowany z cegły, tynkowany. Założony na planie wydłużonego prostokąta, szerokofrontowy. Układ wnętrza dwutraktowy. Podpiwniczony, główne wejście w elewacji frontowej, osobne wejścia do przybudówki. Bryła zwarta, dwukondygnacyjna, dach naczółkowy z facjatkami w obu połaciach, kryty blachą ocynkowaną. Elewacja frontowa boniowana w przyziemiu, z profilowanym gzymsiem kordonowym dzielącym kondygnacje i gzymsiem koronującym, siedmioosiowa z wejściem głównym na osi. Otwór drzwiowy ujęty w dwa pilastry zwieńczony lekko wyładowanym nadprożem, pokrytym blachą. Elewacja północno-zachodnia siedmioosiowa, na osi środkowej okno. Elewacja północno-wschodnia, szczytowa, gładka z dwoma małymi okienkami w górnej części szczytu. Elewację południowo-zachodnią stanowi przybudówka, parterowa, czteroosiowa, z usytuowanym symetrycznie wejściem.⁷

Fot. 5. Dawny szpital w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Maciejowice - dzwonnica z zespołu kościoła parafialnego

Dzwonnica znajduje się na cmentarzu przykościelnym, zbudowana w 1821 r. klasycystyczna, murowana z cegły, tynkowana. Bryła dwukondygnacyjna, na planie czworokąta, z przylegającym od południowego zachodu parterowym składzikiem. Elewacja kondygnacji dolnej boniowana, podobnie elewacje składziku. Kondygnacja górna w formie masywnego łuku arkadowego, ujęta w narożach pilastrami tokańskimi. W elewacjach bocznych blendy arkadowe. Łuki arkad profilowane z gładkimi kluczami w

⁷ karta GEZ, 2009

zwieńczeniach. Ponad arkadami belkowanie z obiegającym dookoła fryzem tryglifowym. Całość dzwonnicy wieńczy cztery wysunięte poza lico muru trójkątne szczyty w obramieniu modylionowych gzymsów.⁸

Fot. 6. Dzwonnica w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Maciejowice - kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym

Kaplicę na cmentarzu parafialnym ufundował, ok. roku 1860, proboszcz maciejowicki, ks. Ludwik Paszkowski. Murowana z cegły, tynkowana, założona na planie prostokąta, z dachem dwuspadowym

---

⁸ karta GEZ, 2009

pokrytym blachą cynkowaną. Na dachu sygnaturka w formie łuku arkadowego zwieńczonego profilowanym gzymsem i krzyżem. Elewacja frontowa jednoosiowa, ujęta pilastrami w narożach. Na osi prostokątna płycina, w niej prostokątny otwór drzwiowy z profilowanym nadprożem. Elewacja zwieńczona trójkątnym szczytem. Pozostałe elewacje jednoosiowe, w elewacjach bocznych prostokątne, blendy zamknięte łukiem pełnym. Kaplica remontowana była w 1976 r.⁹

Maciejowice - kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP

Kościół parafialny p. w. Wniebowzięcia NMP, usytuowany jest przy ul. Kościelnej. Obecny kształt architektoniczny uzyskał w czasie przebudowy w latach 1880/81, dokonanej według projektu Leonarda Marconiego. Poprzedni wygląd kościoła znamy z opisu z 1869 r. "Ówczesny dziedzic Ignacy Potocki, mając za podstawę 8832 złp zostawionych przez ks. Józefa Bryndzińskiego, proboszcza maciejowickiego jako fundusz na budowę kościoła, rozpoczyna budowę nowej świątyni murowanej, która w roku 1826 ukończoną została przez ordynata Stanisława hr. Zamoyskiego. Lecz budynek ten niezbyt estetyczny a przytem niewystarczający dla potrzeb duchowych parafian... został przerobiony i przedłużony". Zasadnicza bryła nie uległa oprócz przedłużenia, większym zmianom. Przed przebudową kościół nie miał posadzki, nie był otynkowany i pomalowany wewnątrz. Kościół po przebudowie otrzymał styl neogotycki. Założony na planie krzyża łacińskiego, trójnawowy, z prosto zamkniętym prezbiterium. Na osi nawy głównej kruchta, do prezbiterium od północnego zachodu przylega prostokątna zakrystia. Bryła kościoła w układzie bazylikowym, zwarta, nawę główną nakrywa dach dwuspadowy, nad nawami bocznymi dachy pulpitowe, całość obiega wysoki, gierowany cokół. Elewacja szczytowa z czerwonej cegły, pięcioosiowa, z wejściem usytuowanym symetrycznie, w formie kamiennego portalu zwieńczonego trójkątnym szczytem. Ponad wejściem trzy okna zamknięte ostrymi łukami, w kaminiarce. Po bokach dwa prostokątne okna z łukami Tudorów oświetlające nawy boczne. Elewacja od północnego wschodu /prezbiterium/trzyosiowa, pozostałe boczne sześciosiowe. W szczytach transeptu trzy nierównej wysokości okna. Drzwi główne dwuskrzydłowe, drewniane, nabite żelaznymi guzami.¹⁰

Fot. 7. Kościół w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

⁹ karta GEZ, 2009

Maciejowice – cmentarz przykościelny

Cmentarz znajduje się przy ul. Kościelnej, przy kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP. Założony został w 2 poł. XVIII w., zajmuje powierzchnię ok. 0,7 ha. Kształt cmentarz zbliżony do prostokąta. Groby rozmieszczone na krańcach przekątnej. Na cmentarzu znajduje się grobowiec rodziny

Zamoyskich – najbardziej okazały grób. Ponadto występują tu inne nagrobki, np. poległych żołnierzy wojska polskiego poległych w I wojnie światowej. Cmentarz otoczony został murem ogrodzeniowym, tynkowanym z ceglanyimi słupkami. Znajduje się tu również starodrzew, głównie lipowy.

Fot. 8. Cmentarz przykościelny w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Maciejowice - mauzoleum Zamoyskich z zespołu kościoła parafialnego

Mauzoleum Zamoyskich znajduje się w południowym narożu cmentarza przykościelnego. Mauzoleum wykonane zostało w 1908 r. przez kamieniarza S. Dutkiewicza i "muratora" M. Zalskiego. Pochowana jest tu większość członków tej rodziny od Stanisława Kostki hr. Zamoyskiego poczynając. Mauzoleum zbudowane jest z granitu, na planie krzyża łacińskiego. Od strony kościoła wejście do krypty pokryte dwuspadowym dachem z granitowych bloków, tworzących nad wejściem trójkątny szczyt, w którym wykuto napis "Grób rodziny Zamoyskich". Drzwi do krypty żelazne, kute. Krypta na planie koła, pochówki ułożone są koncentrycznie. Nad kryptą, pokrytą płytami granitowymi, po środku znajduje się czworokątna podstawa z granitowych bloków, na jej bokach płaskorzeźby przedstawiające herb Zamoyskich jelita i zawołanie herbowe "To mniej boli". Na podstawie duży krzyż granitowy o ramionach zakończonych trójkątnie. W podstawie znajdują się wąskie małe okna, oświetlające wnętrze krypty. Mauzoleum ogrodzone jest granitowymi słupkami.¹⁰

¹⁰ karta GEZ, 2009

Fot. 9. Mauzoleum Zamoyskich w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Maciejowice - plebania z zespołu kościoła parafialnego

Plebania powstała w latach siedemdziesiątych XIX w. Położona jest przy ul. Kościelnej, po przeciwnej stronie kościoła. Zbudowana z cegły, tynkowana. Założona na planie wydłużonego prostokąta, szerokofrontowa, bryła zwarta, parterowa, od północnego zachodu piętrowa, kryta osobnym dachem, szczytem zwrócona do ulicy. Elewacje ujęte w narożach boniowaniami, podzielone takimiż pilastrami, z dość wysokim, gładkim cokołem i gzymsem koronującym. Piętra oddzielone płaskim gzymsem kordonowym. Część piętrowa zwieńczona trójkątnym szczytem. Elewacja frontowa dziewięcioosiowa, z usytuowanym niesymetrycznie gankiem, ujętym boniowaniami, z trójkątnym szczytem. Dachy dwuspadowe, układ wnętrza dwutraktowy.¹¹

Fot. 10. Plebania w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Maciejowice - ratusz, ob. muzeum, biblioteka

Ratusz z kramami usytuowany jest w rynku, w jego południowo-wschodniej części, na osi południowywschód - północny-zachód. Klasycystyczny. Elewacja frontowa północno-wschodnia. Bryła

¹¹ karta GEZ, 2009

składa się z korpusu głównego, założonego na planie prostokąta, z przylegającymi doń od północnego zachodu jatkami/kramami, założonymi również na planie prostokąta z dziedzińcem prostokątnym w środku. Budynek murowany z cegły, tynkowany, więźba dachowa drewniana. Bryła ratusza zwarta, dwukondygnacyjna, pokryta dachem dwuspadowym, krytym dachówką. Elewacja frontowa ratusza pięćosiowa, w narożach zamknięta rustyką. Oś środkowa zaakcentowana przebiegającą przez obie kondygnacje wnęką arkadową ujętą w rustykę. Na osi środkowej we wnęcie szeroka brama wjazdowa prowadząca do przelotowej sieni, sklepionej kolebkowo. Kramy przylegające do korpusu głównego - jednokondygnacyjne, z dachem dwuspadowym łamanym, pokrytym dachówką. Dziedziniec pokryty przeszklonym dachem, podłoga dziedzińca drewniana.¹³

Fot. 11. Dawny ratusz w Maciejowicach

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Oblin - spichlerz dworski

Spichlerz położony poza wsią, widoczny z dala z drogi głównej przechodzącej przez wieś. Obiekt wzniesiony został w 1 poł. XIX w. Stanowi pozostałość po folwarku rodziny Zamoyskich. Po II wojnie światowej ziemię z majątki otrzymali chłopcy, a sam budynek pełnił nadal swoje funkcje na rzecz GS. Od 1990 r. we własności gminy, w 1998 r. sprzedany osobie prywatnej. Obiekt dwukondygnacyjny, symetryczny, założony na planie prostokąta, pokryty dachem naczółkowym, murowany, tynkowany, częściowo drewniany, w elewacji frontowej 5-osiowy. Dach pokryty eternitem falistym, drzwi drewniane, okna drewniane, niewielkie, jednoskrzydłowe w elewacji drugiej, zaś w elewacji pierwszej dwukrotnie większe. Każda z osi oddzielona została tynkowaną lizeną.

Fot. 12. Spichlerz w Oblinie

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze - zespół pałacowo-parkowy

Zespół znajduje się na miejscu dawnego zamku z 1557 r., którego właścicielem był Stanisław Maciejowski. Kolejno właścicielami posiadłości byli: Zbąscy, Oleśnicy, Potoccy. Zachowane budynki zespołu pochodzą głównie z 1 ćw. XIX w. do 1873 r., za czasów panowania kanclerza Andrzeja Zamoyskiego. Zaprojektowane zostały najprawdopodobniej przez arch. Fryderyka Alberta Lessla. Po II wojnie światowej założenie zostało przejęte przez Państwowe Gospodarstwo Ogrodnicze w Podzamczu. Powierzchnia zespołu wynosi ok. 4,5 ha.

Podzamcze - budynek administracyjny szkótek, tzw. podkowa

Budynek usytuowany po południowej stronie szosy Maciejowice - Sobolew, przecinającej teren zespołu, mniej więcej w połowie wysokości parku. Od szosy oddziela go pas krzewów i małych drzew, od wschodu pola uprawne. Przed "podkową" od południa owalny podjazd wysadzony lipami, za nim współczesne i dawne budynki mieszkalne oraz dawna ochronka. Na przedłużeniu zachodniego skrzydła murowany chlewik i czworak. Za obiektem w kierunku pd.-zach. tereny szkótek leśnych. Między podjazdem, a skrzydłami i korpusem zakrzewiony i zadrzewiony klomb. Budynek wzniesiony na planie podkowy, parterowy, nad częściami skrajnymi korpusu niskie, mieszkalne pięterka z dachami namiotowymi; pozostałe części dachu dwuspadowe, kryte eternitem. Murowany z cegły, otynkowany. Układ wnętrz dwutraktowy. Elewacje korpusu oraz zewnętrzne elewacje skrzydeł ożywione płytkami wnękami arkadowymi, ponad i między którymi boniowanie pasowe gładkie; nad oknami i drzwiami imitujące klinki. Ściany skrzydeł od strony dziedzińca o podziale ramowym, częściowo boniowane. Gzyms podokapowy profilowany. Korpus główny dziewięcioosiowy - z gankiem o dwóch parach kolumn tokańskich dźwigających fronton. W trójkątnym szczycie półkoliste okno termalne. Na osi ganku od północy prostokątny otwór wejściowy ujęty parą półkolumn tokańskich. Okna jednakowe, dwuskrzydłowe, sześciopolowe. Okna pięterka prawie kwadratowe, dwudzielne, czteropolowe na zewnątrz "podkowy" środkowe ślepe. Wejścia z zewnętrznej strony; w korpusie przy styku ze skrzydłem i takie same po drugiej stronie i w skrzydle zachodnim. Od strony dziedzińca w skrzydle zachodnim ganek kryty z daszkiem dwuspadowym: prowadzą do niego z boku usytuowane schodki. Wejście również na styku korpusu i skrzydeł.¹⁴

Fot. 13. Budynek tzw. podkowy w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze - dom ogrodnika

Usytuowany w strefie parku, przy jego granicy pd.-zach. po lewej stronie alejki będącej główną osią widokową (z pałacu). Z tyłu za domkiem (tj. od pd.) pastwisko, od zachodu trawnik i alejka. Obiekt na planie prostokąta, murowany z cegły i tynkowany, lach dwuspadowy z naczófkami, kryty eternitem w płytach. Z przodu ganek. Układ wewnątrz symetryczny, dwutraktowy. Elewacja frontowa pięcioosiowa, z okazałym drewnianym gankiem o czterech kwadratowych filarach z ozdobnie formowanymi "kapitelami" i cokołami. Filary podtrzymują wysoki dach dwuspadowy z wydatnym okapem i półokrągłym oknem. Podłoga ganku drewniana, na ceglanej podmurówce. Prowadzą do niego schody. Elewacja zwieńczona gzymsem podkopowym w formie gładkiego pasa. Elewacja południowa również pięcioosiowa. W dachu dwie facjatki z dwuspadowymi daszkami, mocno występującymi przed okna. W obu szczytach okna. Wszystkie okna dwuskrzydłowe, czteropolowe. Drzwi wejściowe deskowe, płycinowe z nadświetlem. Układ wewnątrz pierwotnie, półtora, obecnie dwutraktowy z przedsionkiem od frontu na osi. W pomieszczeniach po prawej stronie sieni zachowane

---

¹⁴

stropy belkowe i podłogi białe. Pierwotnie strych częściowo mieszkalny. Więźba dachowa, krokwiowostolcowa. Obiekt częściowo podpiwniczony, dwie piwnice o sklepieniach kolebkowych.¹²

---

¹² karta GEZ, 2009

Fot. 14. Dom ogrodnika w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze - kapliczka

Neogotycka kapliczka przydrożna z figurą Matki Bożej, usytuowana jest na porośniętej trawą "wysepce" przy skrzyżowaniu szosy z Maciejowic z drogą polną do Polik. Wykonana z cementu (ślady spojenia poszczególnych elementów) i polichromowana (kolory: biały, niebieski, ciemnoniebieski). Trójboczna, na niskiej, trójkątnej o ściętych narożach, dwustopniowej podmurówce. Obejmuje trójkątny cokół z ozdobnym oszkarpowaniem na narożach oraz trójarkadową, ażurową część właściwą z figurą M. Boskiej w środku. Arkady mają formę ostrołuków z wpisanim wieloliściem. Całość zwieńczona pięciobocznym hełmem o formie ostrosłupa, zakończonym ażurowym krzyżem w otoczeniu trzech pinakli. Ściany cokołu ozdobione są dekoracyjnymi płycinami. W polu płyciny frontowej widnieje napis gotykiem: BOGU ZA RODZICÓW, zaś poniżej umieszczona jest sztukateryjna, dwupolowa tarcza herbowa - Jelita Zamoyskich i Pilawa - Potockich. W kapliczce polichromowana, figurka M. Bożej depreczającej głowę węży. Kompozycja postaci w kontrapoście z rękami złożonymi w geście modlitewnym.¹³

Fot. 15. Kapliczka w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

¹³ karta GEZ, 2009

Podzamcze - młyn wodny

Z wizji terenowej przeprowadzonej w lutym 2023 r. wynika, że na miejscu młyna trwają prace budowlane. Obiekt jest w trakcie kapitalnego remontu i wkrótce odzyska swój blask. Zabytkowa część budynku, widoczna od strony drogi, będzie wkrótce dostępna dla zwiedzających w trybie wirtualnym. Budynek będzie przeznaczony na cele usługowe. Nowi właściciele przewidzieli również możliwość zwiedzania budynku po zakończeniu prac rekonstrukcyjnych.

Fot. 16. Koncepcja rekonstrukcji młyna w Podzamczu

Źródło: www.mewkosciuszko.pl

Podzamcze – oficyna

Oficyna pałacowa została wzniesiona dla Zamoyskich około połowy XIX w. Klasycystyczna, murowana, dwukondygnacyjna, z portykiem na filarach od frontu. Układ wnętrza jest dwutraktowy.¹⁴

Obecnie budynek wydaje się być niezagospodarowany, jeszcze niedawno obiekt był siedzibą nadleśnictwa Garwolin. Budynek opuszczony, ale w dobrym stanie technicznym.

Fot. 17. Oficyna w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

¹⁴ Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych, 2008 r.

Podzamcze – pałac

Budynek zabytkowy z pierwszych lat XIX w., zbudowany w miejscu zamku zburzonego 10 X 1794 roku. Atrakcyjnie położony u styku skarpy doliny Wisły ze stokiem schodzącym ku płynącej u jego stóp Okrzejce i stawom, wśród 200 – letniego parku. Kiedy w drugiej połowie XVI wieku Stanisław Maciejewski uzyskał zgodę na wybudowanie zamku, wybrał miejsce posiadające naturalne walory

obronne. Powstała na wysokim wzniesieniu budowla, nie zbyt duża, pełniąca bardziej funkcję siedziby rodowej niż warowni. W następnym stuleciu, gdy właścicielami dóbr maciejowickich zostali Zbąscy, na tym miejscu wybudowany został okazały pałac. W niezmienionym kształcie dotrwał on do 1794 r. Zamoyscy ówczesni jego właściciele, opuścili go na krótko przed bitwą, a zamek stanowił kluczowy punkt obrony polskiej i kwaterę Kościuszki. W czasie walki budowla uległa znacznym zniszczeniom od ognia artyleryjskiego wojsk carskich. Na części fundamentów byłego pałacu Zbąskich, Stanisław hr. Zamoyski zbudował nową rezydencję, prawdopodobnie według projektu znanego architekta Fryderyka Alberta Lessela. W drugiej połowie XIX wieku pałac przebudowano w oparciu o projekt Ksawerego Dionizego Makowskiego, z zachowaniem jednak cech klasycystycznych.¹⁵

Fot. 18. Pałac w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze – park

Na stoku wzgórza rozciąga się park pałacowy. Powstał na początku XIX wieku w modnym wówczas stylu krajobrazowym. Wyższa część parku z pałacem i oficyną góruje nad częścią niższą, położoną u stóp skarpy. Zajmuje obszar stosunkowo niewielki, ok. 6 ha, płynnie przechodząc w strefę pobliskich stawów i pól nabiera znamion swobodnej przestronności. 200 – letni drzewostan zaniedbany, lecz bardzo mało zniszczony. Nadal można tutaj doszukać się pierwotnego podziału na grupy drzew i krzewów, zwane klombami i swobodnie rozmieszczonych między nimi bezdrzewnych przesmyków i polan. Park rozciąga się na lekko falistym terenie ograniczonym od północy i zachodu rzeką Okrzejką. W parku występują liczne okazy starodrzewu: lipy, klony, modrzewie, świerki, platany.¹⁶

¹⁵ Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych, 2008 r.

¹⁶ Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych, 2008 r.

Fot. 19. Park w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze - pole bitwy maciejowickiej

10 października 1794 stoczono pod Maciejowicami jedną z najkrwawszych osiemnastowiecznych bitew. Wojska insurekcji kościuszkowskiej przegrały z dwukrotnie liczniejszą armią carską. Poległo około 2 tys. powstańców, a drugie tyle, wraz z całym sztabem i rannym Naczelnikiem dostało się do niewoli.

Fot. 20. Pole bitwy maciejowickiej w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Podzamcze - stajnia z basztą

Baszta (holendernia) i przyległa do niej stajnia usytuowane są w pd.-zach. części parku, na rozległej płaskiej łące, położonej poniżej poziomu, na którym stoi pałac. Przez basztę przebiega główna oś widokowa parku. Dojście do niej główną aleją od pałacu, lub przez lipową aleję od strony nowych budynków gospodarczych. Stan zaawansowanej ruiny pozwala nam jedynie na określenie ogólnej charakterystyki rzutu i bryły. Holendernia w całości zbudowana jest z cegły i kamienia polnego. Baszta wzniesiona została na planie koła. Posiada nieregularnie rozmieszczone otwory okienne półkoliste i prostokątne. Zwieńczenie stanowi gzyms pseudomachikułowy i krenelaż. We wnętrzu odnajdujemy ślady trzech kondygnacji. Na najwyższej zachowały się resztki dekoracji sztukaterskiej o motywach klasycystycznych. Piwnice sklepione krzyżowo. Od zachodu przylega do baszty prostokątny aneks, związany z nią komunikacyjnie, z trzema pomieszczeniami na parterze. Północno-wschodnią elewację

aneksu ożywia, znajdująca się pośrodku duża ostrołukowa blenda, o podziale maswerkowym, z ostrołukowym oknem. Po jej obu stronach rozmieszczone są dwa mniejsze, jednakowe również ostrołukowe okna. Pod aneksem piwnice. Do aneksu przylega stajnia na planie wycinka koła. W jej froncie, pośrodku znajduje się główna, ostrołukowa brama wjazdowa, z takim samym nad osiǎ oknem. Po jej jednej stronie umieszczone są podwójne ostrołukowe blendy, po drugiej jedna.¹⁷

Fot. 21. Stajnia z basztǎ w Podzamczu

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Pogorzelec (Krępa) - kopiec Tadeusza Kościuszki

Kopiec znajduje się w odległości ok. 50 m na południe od drogi głównej przechodzącej przez teren Rezerwatu Kopiec Kościuszki. Do niewysokiego kopca prowadzi aleja. Na szczycie znajduje się kamienny postument, na którym posadowiono duży drewniany krzyż. Na pomniku zawieszono tablicę z napisem: „15.X.1817 – 15.X.1917. Krzyż ten wystawiony w setną rocznicę zgonu T. Kościuszki na miejscu, gdzie wielki wódz przelał swǎ krew za wolność Ojczyzny”. Druga tablica po przeciwnej stronie (z tyłu) z napisem: „Na cześć braci poległych za Ojczyznę 10 października 1794”. Wg lokalnej legendy kopiec powstał juź wcześniej (w 1861 r.) na pamiǎtkę miejsca, w którym Tadeusz Kościuszko został zraniony i wzięty do niewoli. Inicjatorem powstania monumentu był maciejowicki proboszcz ks. Burzyński, zaś sam nasyp powstał dzięki miejscowym chłopom, którzy usypywali go ziemiǎ noszonǎ w czapkach.

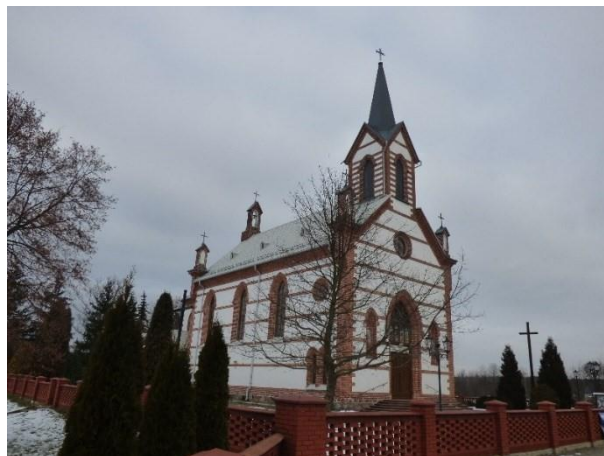
Pogorzelec (Krępa) - alejka doprowadzająca do Kopca Kościuszki

Alejka prowadząca na Kopiec Kościuszki stanowi nierozzerwalnǎ całość założenia. Szeroka na ok. 2 m, długa na ok. 50. Składa się z drobnego kamienia, po bokach ograniczona od zieleni rezerwatu wąskimi, betonowymi progami. Przy alejce znajduje się stosunkowo młody drzewostan – gǎwnie lip.

¹⁷ karta GEZ, 2009

Samogoszcz - kościół parafialny pw. św. Jadwigi

Kościół murowany wybudowano w latach 1863-1864 wg projektu znakomitego architekta Henryka Marconiego, pod kierunkiem architekta Juliana Ankiewicza, kosztem Zamoyskich. Kościół usytuowany prezbiterium na północ, jednonawowy, jednowieżowy, reprezentuje styl neogotycki. Wzniesiony na planie prostokąta z węższym prezbiterium zakończonym trójbocznie i zakrystią z boku oraz z wieżą na planie kwadratu nad wejściem głównym. Elewacje tynkowane na murowanym z cegły polnej cokole, pozostawiono nie tynkowane naroża korpusu, obramienia drzwi i okien, poziome pasy rozczłonkujące elewacje oraz gzyms podokapowy. Fasada trójosiowa, jednokondygnacyjna z wieżą. Na osi drzwi wejściowe dwuskrzydłowe prostokątne płycinowe z motywem okien gotyckich, nadbudowane ścianką z dekoracją maswerkową, zakończoną ostrołukowo. W dolnej partii ścianki przedstawienia czterech ewangelistów malowane na blasze, wyżej rozeta. Wejście ujęte skromnym, ceglany portalem zakończonym ostrołukowo. Po bokach dwie nisze prostokątne, zakończone ostrołukowo mieszczące odlane z żeliwa figury św. św. Piotra i Pawła. Nad drzwiami okulus na planie koła, wyżej wieża z oknem prostokątnym zakończonym ostrołukowo, zwieńczona hełmem obeliskowym z metalowym krzyżem. W elewacjach bocznych korpusu głównego po trzy okna prostokątne zakończone ostrołukowo, ujęte ceglanymi obramieniami oraz po jednym okulusie od strony południowej. Nad narożnikami korpusu głównego sterczyny w formie kapliczek występujące poza lico ścian, wyprowadzone przy zastosowaniu tromp. Nad korpusem głównym dach dwuspadowy ze ślepymi lukarnami i z sygnaturką na kalenicy. W ścianach bocznych prezbiterium po trzy okna prostokątne zakończone ostrołukowo, w ścianie czołowej okno ostrołukowe, nad którym okulus. Zakrystia prostopadłościenna z oknem w postaci kolistego okulusa, nakryta dachem dwuspadowym.¹⁸

Fot. 22. Kościół w Samogoszczy

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

Samogoszcz - stara plebania

Plebania znajduje się w odległości ok. 50 m na wschód od drogi wojewódzkiej nr 801, a także w odległości ok. 20 m na północny-zachód od kościoła. Zbudowana została w 1844 r. przez księdza proboszcza Lucjana Wojno. Na budowę obiektu przeznaczono 10000 złp. Brak informacji na temat projektanta oraz wykonawcy. Budynek otynkowany, 7-osiowy od strony podwórza (strona wschodnia), w osi centralnej elewacji frontowej ganek otwarty składający się z dwóch belek oraz osobnego daszku

¹⁸ karta GEZ, 2009

dwuspadowego zamkniętego trójkątnie. Wybudowany na wysokim cokole, symetryczny, stolarka okienna sześciopoliowa, dwuskrzydłowa o zachowanych wymiarach i proporcjach, dach naczółkowy kryty dachówką. W elewacjach bocznych widoczne okulusy w szczytach. Całość budynku koronuje tynkowany gzyms wieńczący.

Fot. 23. Stara Plebania w Samogoszcz

Źródło: fotografia własna, luty 2023 r.

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT

Ocenę stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Maciejowice przeprowadzono za pomocą analizy SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia. Poniższe zapisy przedstawione w układzie tabelarycznym wynikają z analizy dokumentów programowych na szczeblu gminnym, inwentaryzacji terenowej oraz własnych wywodów i spostrzeżeń. Ogółem, jest to cały zbiór wniosków odnoszący się do zasobu kulturowego Gminy Maciejowice. Analiza SWOT ma na celu wyłonienie określonych założeń projektowych.

Tabela 9. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy

Szanse	Zagrożenia
--------	------------

<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość pozyskania środków europejskich z nowej perspektywy finansowej 2021-2027. 2. Możliwość finansowania prac konserwatorskich ze środków budżetu państwa, w sposób szczególny w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. 3. Zmieniona ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wymusza opracowanie Planów ogólnych – zwiększona rola zabytków w procesie planowania. 4. Zwiększająca się świadomość mieszkańców o roli zabytków w funkcjonowaniu społecznym, kulturowym i gospodarczym. 5. Potencjał obiektów zabytkowych i historii gminy, w sposób szczególny postaci T. Kościuszki, bitwy pod Maciejowicami, założenia pałacowoparkowego w Podzamczu. 6. Edukacja mieszkańców gminy w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. 7. Wykorzystanie zabytków na cele ogólnospołeczne, turystyczne i gospodarcze. 8. Coraz większa wartość źródeł zewnętrznych możliwa do pozyskania na prace przy obiektach zabytkowych. 9. Systematyczna praca nad dokumentacją związaną z zabytkami, np. aktualizacja GEZ, gminnego programu opieki nad zabytkami. 10. Zaplanowany szereg działań remontowokonserwatorskich przy obiektach zabytkowych. 11. Przywrócenie praw miejskich Maciejowic od 2024 r. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak programu opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym w perspektywie 2024-2027. 2. Brak rozpoznawalności Gminy (nie wykorzystany potencjał historyczny). 3. Brak możliwości pozyskania dofinansowań na szczeblu powiatowym. 4. Zmiany prawne w zakresie prowadzenia badań archeologicznych. 5. Brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków. 6. Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań przyrody: huragany, grad, burze, upały. 7. Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań człowieka: podpalenia, rabunek, dewastacja. 8. Nadzędną funkcją prawa własności właścicieli nad prawem ochrony zabytków. 9. Niechęć właścicieli obiektów zabytkowych do służb ochrony konserwatorskiej. 10. Niezrozumienie społeczne dotyczące tematyki zabytków. 11. Roszczeniowa postawa właścicieli obiektów zabytkowych. 12. Samowolne działania właścicieli zabytków przy ich remontach. 13. Zawężony rynek specjalistów w dziedzinie renowacji i konserwacji zabytków. 14. Kosztowne i rosnące wydatki na prace przy obiektach zabytkowych.
Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Licznie występujące zabytki wpisane do rejestru zabytków. 2. Duża liczba zabytkowych cmentarzy, kapliczek/krzyży i pomników. 3. Duża liczba zabytków ruchomych. 4. Występujące układy ruralistyczne i urbanistyczny Maciejowic. 5. Funkcjonujące Muzeum im. T. Kościuszki w centrum Maciejowic. 6. Bogate dziedzictwo niematerialne gminy. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niezadowolający stan części obiektów zabytkowych, w sposób szczególny dawny szpital w Maciejowicach oraz części obiektów z zespołu pałacowo-dworskiego w Podzamczu. 2. Niewystarczające środki gminy na przyznanie dotacji celowych dla wszystkich potrzebujących zabytków. 3. Nieoznakowane zabytki rejestrowe. 4. Niewielka powierzchnia terenów MPZP, które chronią obiekty zabytkowe odrębnymi zapisami. 5. Nieaktualizowana gminna ewidencja zabytków.

<ol style="list-style-type: none"> 7. Występujące regionalne potrawy i produkty wpisane na listę produktów tradycyjnych, prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa. 8. Liczne imprezy i wydarzenia związane z dziedzictwem kulturowym gminy, w tym konkursy o tematyce ludowej oraz konkursy kapel i śpiewaków ludowych. 9. Występujące organizacje pozarządowe na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz liczne koła gospodyń wiejskich. 10. Występujący historyczny potencjał gminy związany z jedną z najbardziej rozpoznawalnych bitew w historii Polski. 11. Zachowane dziedzictwo związane z postacią T. Kościuszki i bitwy pod Maciejowicami. 12. Nowo opracowany plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 13. Opracowane dokumenty strategiczne i planistyczne uwzględniające występujące w gminie obiekty zabytkowe. 14. Nowo przyjęta uchwała w sprawie możliwości dotowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach z budżetu Gminy Maciejowice.	<ol style="list-style-type: none"> 6. Brak Zarządzenia przyjmującego GEZ. 7. Nie ujęte w GEZ historyczne cmentarze. 8. Brak wyznaczonych granic dla zabytkowych układów ruralistycznych oraz układu urbanistycznego Maciejowic. 9. Niewykorzystany potencjał gminy. 10. Brak punktu informacji turystycznej. 11. Brak tablic informacyjnych, infrastruktury i rozpoznawalności pola bitwy pod Maciejowicami (pomiędzy Podzamczem i Oronnem).
---	---

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Założenia projektowe zostały przedstawione w układzie: priorytet, kierunek działania, zadanie. Wypracowane priorytety są założeniem ogólnym, na który składają się kierunki działań. Na kierunki działań składają się z kolei zadania. Zadania są ostatnim elementem hierarchicznej piramidy będąc jej najmniejszą częścią wskazując najbardziej szczegółowe prace. Priorytety, kierunki i zadania określono w podrozdziałach rozdziału 7.

W art. 4. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wskazano że ochrona zabytków polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ponadto należy przypomnieć zapisy art. 87 ust.2 odwołujące się do celów GPOnZ:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dzięki zaangażowaniu władz gminy oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami możliwe było wypracowanie założeń projektowych. Te opracowane zostały na podstawie analizy stanu dziedzictwa kulturowego gminy, analizy SWOT, dokumentów strategicznych i planistycznych gminy, diagnozie gminnej ewidencji zabytków, stanu poszczególnych obiektów, a także doświadczeń wypracowanych w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym.

Zaproponowany spójny pakiet rozwiązań, jak i konkretnych zadań powinien przyczynić się do ogólnej poprawy stanu i wizerunku dziedzictwa kulturowego gminy. W sposób szczególny dotyczy to dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym zabytków z terenu gminy.

7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Wypracowane priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami uwzględniają cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jednocześnie sformułowane zostały w perspektywie wieloletniej.

Wyznaczono następujące priorytety:

- 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego**
- 2. Kształtowanie krajobrazu kulturowego**
- 3. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego**
- 4. Edukacja mieszkańców oraz ich włączenie na rzecz dziedzictwa kulturowego**
- 5. Promocja gminy w oparciu o jej historię i zabytki**

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Określono długofalowe kierunki działań (wykraczające często ponad 4-letni okres obowiązywania Programu) wraz z oczekiwanymi rezultatami. Wyznaczono następujące kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027:

- 1.1. Poprawa stanu obiektów zabytkowych**
- 1.2. Zahamowanie degradacji zabytków**
- 2.1 Wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego**
- 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego**
- 3.1 Zachowanie ładu przestrzennego**
- 3.2 Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków**
- 4.1. Dziedzictwo niematerialne**
- 4.2. Edukacja mieszkańców**
- 4.3. Włączenie społeczne**
- 5.1. Utworzenie bazy turystycznej**
- 5.2. Promocja gminy**

7.3 Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

W ramach wyznaczonych kierunków działań wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice na lata 2024-2027. Zgodnie z art. 87 ust 5 z realizacji programu Burmistrz Maciejowic sporządzi co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu i przedstawi je Radzie Miejskiej w Maciejowicach. W związku z powyższym zaproponowane zadania podzielono na 2 etapy. Pierwszy na lata 2024-2025, za który opracowane zostanie sprawozdanie z początkiem 2026 r. oraz drugi przypadający na lata 2026-2027. Sporządzenie sprawozdania będzie miało kluczowy wpływ na realizację pozostałych zadań w latach 2026-2027.

Zadania w okresie 2024-2025 będą miały głównie charakter przygotowawczy, zaś większość pozostałych zadań zrealizowana zostanie w latach 2026-2027. Dla części zadań wyznaczono 4-letni okres obowiązywania. Kolorem niebieskim zaznaczono okres realizacji, zaś kolor biały oznacza brak realizacji w danym etapie. W poniższej tabeli zaproponowano także kto będzie odpowiadał za wykonanie zadania. Nie jest to jednak podział obligatoryjny, ponieważ realizacja lub część realizacji danego zadania może odbyć się przy udziale/współudziale innych lub dodatkowych podmiotów, których nie można wskazać na obecnym etapie programowania. Niezmiernie ważnym jest współdziałanie władz gminy z jej jednostkami organizacyjnymi oraz pozostałymi osobami/podmiotami zaangażowanymi w realizację zadań.

Tabela 10. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Kierunki działań	Zadania	2024-2025	2026-2027	Realizator
Priorytet 1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego				
1.1 Poprawa stanu obiektów zabytkowych	1. Rewitalizacja budynku Ratusza w Maciejowicach.			UMiG, M
	2. Przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowego budynku dawnego szpitala w Maciejowicach.			Pr
	3. Przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowej kapliczki w Podzamczu.			UMiG
	4. Przeprowadzenie prac konserwatorsko – restauratorskich w kościele zabytkowym we Wróblach – Wargocinie.			Pa
	5. Przeprowadzenie prac konserwatorsko- restauratorskich grobowca rodziny Zamoyskich i terenu cmentarza przykościelnego parafii Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach.			Pa
	6. Rewitalizacja budynku tzw. Podkowy w Podzamczu.			UMiG
	7. Prowadzenie bieżących prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach własnych gminy.			UMiG
1.2. Zahamowanie degradacji zabytków	1. Monitoring obiektów zabytkowych.			UMiG
	2. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na renowację zabytków.			UMiG
	3. Zagospodarowanie dawnego budynku urzędu gminy na cele kulturalno-społeczne.			UMiG
	4. Usunięcie eternitu z dachów zabytkowych domów oraz zastąpienie ich pokryciem dachu zgodnie ze wzorcami historycznymi.			P
Priorytet 2. Kształtowanie krajobrazu kulturowego				
2.1. Wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego	1. Zamieszczenie GPOnZ na stronie internetowej gminy.			UMiG
	2. Publikacja sprawozdań z realizacji GPOnZ.			UMiG
	3. Rozbudowa strony internetowej gminy o zdjęcia obiektów zabytkowych.			UMiG
	4. Zamieszczenie historycznych zdjęć, pocztówek Maciejowic i okolic oraz pozostałych skanów dokumentów historycznych.			UMiG
	1. Ogrodzenie cmentarza wojennych.			UMiG

2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	2. Bieżąca pielęgnacja zieleni i utrzymanie porządku na cmentarzach.			UMiG
	3. Ustawienie nowych tabliczek pamiątkowo-historycznych na terenie zapomnianych cmentarzy.			UMiG
	4. Przystąpienie do prac mających na celu oznakowanie niebiesko-białą tarczą wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków.			UMiG
	5. Pielęgnacja zieleni i prowadzenie okresowych prac porządkowych parku w Podzamczu.			P
Priorytet 3. Dokumentacja dziedzictwa kulturowego				
3.1. Zachowanie ładu przestrzennego	1. Opracowanie Planu Ogólnego oraz uwzględnienie w nim zasad ochrony obiektów zabytkowych.			UMiG
	2. Opracowanie nowych MPZP kształtujących ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego.			UMiG
	3. Przestrzeganie zasad ochrony zabytków zawartych w MPZP.			UMiG
3.2. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	4. Wydawanie decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego z uwzględnieniem zapisów chroniących walory krajobrazowe i kulturowe.			UMiG
	1. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.			UMiG
	2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków architektury i budownictwa.			UMiG
	3. Wyznaczenie granic dla zabytkowych układów ruralistycznych oraz układu urbanistycznego Maciejowic.			UMiG
	4. Opracowanie kart adresowych GEZ dla historycznych cmentarzy, zespołu pałacowo-parkowego w Podzamczu oraz alejki doprowadzającej do Kopca Kościuszki, a także pozostałych obiektów będących w rejestrze, ewidencji wojewódzkiej i gminnej ewidencji.			UMiG
	5. Uzgodnienie GEZ z WKZ.			UMiG
	6. Przyjęcie GEZ Zarządzeniem.			UMiG
Priorytet 4. Edukacja mieszkańców oraz ich włączenie na rzecz dziedzictwa kulturowego				
4.1. Dziedzictwo niematerialne	1. Podejmowanie działań mających na celu rozwój, modernizację oraz poszerzenie zbiorów, w tym interaktywnych urządzeń w muzeum im. T. Kościuszki.			UMiG
	2. Kontynuacja organizacji konkursów kapel i śpiewaków ludowych regionów nadwiślańskich.			UMiG, MGOK, O
	3. Kontynuacja Rajdu Kościuszkowskiego.			UMiG, Sz

	4. Wspieranie organizacji pozarządowych krzewiących lokalne tradycje oraz Kół Gospodyń Wiejskich.			UMiG
	5. Organizacja rekonstrukcji bitwy pod Maciejowicami			UMiG, MGOK, M
4.2. Edukacja mieszkańców	1. Wsparcie działań mających na celu organizację wycieczek z przewodnikiem dla dzieci i młodzieży po zabytkach gminy.			UMiG, Sz
	2. Organizacja spotkań poświęconych historii gminy i miejscom pamięci na ziemi maciejowickiej.			UMiG, MGOK, O
	3. Informowanie właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania na prace remontowokonserwatorskie przy zabytkach.			UMiG
	4. Udział w szkoleniach, prelekcjach i wykładach związanych z rolą i ochroną dziedzictwa kulturowego dla pracowników Urzędu Miasta i Gminy.			UMiG
	5. Edukacja dzieci młodzieży poprzez organizację wycieczek do najciekawszych, historycznych miejsc na terenie województwa i kraju.			UMiG, Sz
4.3. Włączenie społeczne	1. Kontynuacja organizacji konkursu - Gminny Konkurs o Kulturze Ludowej Naszego Regionu.			UMiG, MGOK
	2. Organizacja konkursów fotograficznych, malarskich i rzeźbiarskich nawiązujących do dziedzictwa kulturowego i historii gminy.			UMiG, MGOK
	3. Organizacja wydarzenia „nasze wspólne dziedzictwo” oraz włączenie właścicieli obiektów zabytkowych do wspólnego wydarzenia, prelekcji na temat danego obiektu.			UMiG, MGOK
Priorytet 5. Promocja gminy w oparciu o jej historię i zabytki				
5.1. Utworzenie bazy turystycznej	1. Stworzenie punktu informacji turystycznej.			UMiG
	2. Zagospodarowanie turystyczne miejsca bitwy pod Maciejowicami i jego otoczenia.			UMiG
	3. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy wykazu gospodarstw agroturystycznych, miejsc gastronomicznych, hoteli i miejsc noclegowych.			UMiG
5.2. Promocja gminy	1. Wyeksponowanie najważniejszych zabytków gminy w oparciu o spoty, reklamy, filmy promocyjne.			UMiG
	2. Promocja imprez, festynów i wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym gminy.			UMiG, MGOK, M

	3. Wzmocnienie aktywności w mediach społecznościowych i zamieszczenie na nich informacji na temat zabytków i lokalnej historii w celu dotarcia do jak największego grona odbiorców.			UMiG
	4. Oznakowanie miejsca bitwy pod Maciejowicami oraz coroczna organizacja imprezy upamiętniającej bitwę wraz z jej promocją.			UMiG, MGOK, M
	5. Promocja potraw i produktów regionalnych związanych z gminą.			UMiG, MGOK, M
	6. Promocja muzeum i jego eksponatów.			UMiG, MGOK, M

Źródło: opracowanie własne

M - muzeum

MGOK – Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury

Pa – parafie

P – osoba prywatna

Sz – szkoły z terenu gminy

O – organizacja pozarządowe

UMiG – Urząd Miasta i Gminy

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy oraz pozostałych depozytariuszy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uchwalenie gminnego programu opieki nad zabytkami, uchwalenie Planu Ogólnego, przyjęcie Zarządzeń w sprawie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
2. instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, aplikowanie o dofinansowanie, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz pożyczki, dotacje, subwencje, nagrody, a także stosowanie finansowania w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego);
3. instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych strategiach, planach zagospodarowania, programach opieki nad zabytkami, itp. oraz pomiędzy dokumentami własnymi gminy. Ponadto współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, urzędem marszałkowskim, starostwem, parafiami, jednostkami własnymi gminy, właścicielami zabytków, pozostałymi organizacjami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami oraz współpraca ze wszystkimi realizatorami przypisanymi do zadań w Programie);
4. instrumentów kontrolnych (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sprawozdanie z realizacji Programu, opracowanie aktualizacji GPOnZ na lata 2028-2031, opracowanie aktualizacji GEZ).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Ustawodawca wymienił zadania związane z gminnym programem opieki nad zabytkami. Na podstawie ww. artykułu skonkretyzowano je poniżej na potrzeby niniejszego Programu.

Burmistrz Maciejowic sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice przyjmuje Rada Miejska w Maciejowicach, po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Maciejowice ogłaszany jest w Dzienniku

Urzędowym Województwa Mazowieckiego. Z realizacji Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Maciejowice Burmistrz Maciejowic sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej w Maciejowicach.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- b) koszt wykonania zadań;
- b) efektywność ich wykonania.

Poniżej wskazano przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań, które mogą być pomocne przy opracowaniu sprawozdania.

W ramach priorytetu 1.

- liczba zabytków we własności gminy, które zostały poddane pracom remontowym i konserwacyjnym;
- liczba zabytków ogółem, które zostały poddane pracom remontowym i konserwacyjnym;
- liczba złożonych wniosków o dofinansowanie na prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach zabytkowych;
- wartość otrzymanych dotacji na renowację zabytków;
- liczba zabytkowych budynków, przy których wymieniono pokrycie dachowe.

W ramach priorytetu 2.

- liczba osób, które odwiedziły stronę internetową gminy w zakładce „zabytki”;
- liczba nowo zamieszczonych materiałów w zakładce „zabytki”;
- liczba cmentarzy, które zostały ogrodzone;
- liczba nowo postawionych tabliczek pamiątkowo-historycznych na obszarze zapomnianych cmentarzy;
- liczba osób, które brały udział przy pracach porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy;
- liczba obiektów zabytkowych oznakowanych niebiesko-białą tarczą.

W ramach priorytetu 3.

- liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego konsultowanych z WKZ;
- liczba nowo opracowanych MPZP;
- procentowy udział powierzchni gminy pokrytych MPZP;
- liczba kart adresowych gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, dla których sporządzono aktualizację;
- liczba kart adresowych gminnej ewidencji zabytków architektury i budownictwa, dla których sporządzono aktualizację.

W ramach priorytetu 4.

- wartość finansowa na rzecz wsparcia Muzeum im. Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach;
- liczba zorganizowanych wydarzeń i imprez związanych z dziedzictwem kulturowym;

- liczba zorganizowanych wycieczek dla dzieci i młodzieży;
- liczba odbytych spotkań poświęconych historii gminy i miejscom pamięci;
- liczba osób, które wzięły udział w konkursach nawiązujących do dziedzictwa kulturowego i historii gminy;
- liczba urzędników gminnych, którzy brali udział w szkoleniach, prelekcjach i wykładach związanych z rolą i ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba KGW oraz organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie na rzecz propagowanie historii gminy, jej dziedzictwa i zabytków.

W ramach priorytetu 5.

- liczba opracowanych spotów, reklam, filmów promocyjnych nawiązujących do zabytków;
- liczba odtworzeni i wyświetleń informacji o zabytkach, historii na mediach społecznościowych;
- ogólna liczba działań promocyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego, która została zrealizowana.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział ma charakter informacyjny. Poniżej przedstawiono przykładowe możliwości finansowania wskazanych w podrozdziale 7.3. zadań z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

W poszukiwaniu dofinansowania nie można ograniczać się wyłącznie do powszechnie znanych i dostępnych programów. Źródeł należy także szukać w ogłaszanych przez samorzady konkursach na realizację zadań z zakresu edukacji, kultury, promocji, w budżetach tzw. obywatelskich lub partycypacyjnych, a nawet w projektach społecznych dotyczących utworzenia np. klubów seniora, dziennych domów pobytu, przedszkoli, żłobków, gdzie w ramach cross-financingu możliwe jest dostosowanie budynków, w tym zabytkowych do prowadzenia zajęć. Decydując się na złożenie wniosku, należy liczyć się z tym, że w każdym konkursie wniosków z podobnym zakresem działań wpływa dużo, a uzyskanie dofinansowania nie jest łatwe, m.in. ze względu na z góry przydzieloną alokację środków. Ponadto w zdecydowanej większości konkursów wymagany jest wkład własny. W związku z powyższym wnioskodawca z góry powinien zarezerwować określoną pulę środków.

Źródłami wsparcia działań w obszarze kultury w ramach budżetu państwa są:

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
- programy MKiDN;
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Fundusz Kościelny.

Wsparcie na zabytki prowadzą również jednostki samorządowe:

- środki własne gminy;
- Urząd Marszałkowski;
- Starostwo Powiatowe (powiat garwoliński nie posiada stosownej uchwały na podstawie której mógłby rozdysponowywać dotacje na zabytki).

Na działania związane z ochroną i wykorzystaniem zabytków można pozyskać środki z wielu programów w ramach środków europejskich, m.in. takich jak:

- Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027;
- Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027.

Szczegółowe informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania ww. środków są dostępne na stronach internetowych poświęconych ww. źródłom finansowania. Poniżej scharakteryzowano najbardziej popularne programy pomocowe.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. Wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są środki z administracyjnych kar pieniężnych, orzekanych od 1 stycznia 2018 r. na podstawie art. 107a107d ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w trybie działu IVa Kodeksu postępowania administracyjnego. Wpływami do Funduszu są ponadto nawiązki zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku (art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wpłaty na Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków będą dokonywane na rachunek bankowy prowadzony przez Bank Gospodarstwa Krajowego. W latach 2018-2020 udzielono 56 dotacji na łączną kwotę 10 mln 440 tys. 400 zł.

Programy MKiDN 2024

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Dzięki Programom Ministra wsparcie finansowe mogą otrzymać działania z zakresu kultury oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego, obejmujące m.in. szeroko rozumianą edukację, działalność artystyczną, kulturę cyfrową, działania promujące czytelnictwo, a także projekty infrastrukturalne. W latach 2016-2023 w ramach Programów Ministra na cele kulturalne przekazanych zostało łącznie 3,1 mld zł. Na rok 2024 przewidziano nabory m.in. na następujące programy, które nawiązują do wyznaczonych zadań w programie:

- groby i cmentarze wojenne w kraju - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń;
- kultura ludowa i tradycyjna - celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania;

- miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju - celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości;
- ochrona zabytków - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W edycji programu na 2024 r. planowane są dwa terminy naboru – do 31 października 2023 r. na prace planowane do wykonania w 2024 r. oraz do 31 marca 2024 r. na refundację prac, wykonanych w latach 2021-2023. Dokumentem wymaganym na etapie składania wniosku jest skan aktualnego na dzień składania wniosku pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na prace, będące przedmiotem wniosku.
- ochrona zabytków archeologicznych - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków ma na celu odbudować blask zabytków w całej Polsce. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez BGK. Program skierowany jest do jednostek samorządu terytorialnego na bezzwrotne dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. W ramach ogłoszonego Naboru, Wnioskodawcy przysługuje prawo do złożenia maksymalnie dziesięciu wniosków o dofinansowanie, w limicie dofinansowania nieprzekraczającym dla każdego z wniosków 3 500 000 zł. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny wynosi 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł;
- do 500 000 zł; –
- do 3 500 000 zł.

Wnioski o dofinansowanie składane są w formie elektronicznej przez aplikację BGK zamieszczoną na stronie internetowej www.bgk.pl. Z dniem 16.08.2023 r. zakończony został nabór wniosków w ramach drugiego naboru.

W ramach programu rządowego Polski Ład Gmina Maciejowice otrzymała następujące dotacje:

- rewitalizacja budynku Ratusza w Maciejowicach - etap I – kwota dofinansowania: 490 000,00 zł – edycja pierwsza;
- przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowej kapliczki w Podzamczu – kwota dofinansowania: 98 000,00 zł – edycja pierwsza;
- przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowego budynku dawnego szpitala w Maciejowicach – kwota dofinansowania: 2 300 000,00 zł – edycja druga.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Oferta finansowania NFOŚiGW jest bardzo różnorodna, gdyż możliwość uzyskania dofinansowania obejmuje:

- środki krajowe;
- środki unijne;
- środki norweskie i EOG;
- System Zielonych Inwestycji – GIS;

- państwowe jednostki budżetowe;
- pomoc publiczną;
- wsparcie NFOŚiGW
- pomoc dla sektorów energochłonnych.

W ostatnich latach NFOŚiGW dofinansowywał prace związane z gruntowymi termomodernizacjami zabytkowych obiektów. Konkursy dotyczyły poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej, w tym budynków zabytkowych. Dofinansowania otrzymywały również projekty związane z rewaloryzacją cennych, zabytkowych założeń parkowych. Obecnie nie są prowadzone nabory, niemniej należy bacznie obserwować stronę internetową NFOŚiGW czy nabory się nie pojawiły. W najbliższym czasie należy spodziewać się nowych konkursów ze względu na priorytetowe działania w obszarze zmian klimatycznych oraz nowych polityk energetycznych.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43. budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Maksymalna kwota udzielonej dotacji z Funduszu Kościelnego w roku 2024 nie powinna przekraczać 200.000,00 zł.

W projekcie ustawy budżetowej na rok 2024 zaplanowano 11.000.000,00 zł. Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2024 r. następujących zadań:

1. Konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo;
2. Wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej.

W ramach zadania 1 dotacje przeznaczone będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

W ramach priorytetu V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu (cel szczegółowy 4(vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych) realizowane będą następujące typy projektów:

- rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej;
- turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

Grupa docelowa: mieszkańcy WM, w tym osoby ze specjalnymi potrzebami, użytkownicy – odbiorcy, widzowie instytucji kultury, turyści.

W ramach kodu 166. Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury planuje się przeznaczyć 22 000 000,00 EUR w regionach słabiej rozwiniętych oraz 5 500 000,00 EUR w regionach lepiej rozwiniętych.

W ramach Priorytetu IX – Mazowsze bliższe obywatelom dzięki Funduszom Europejskim (cel szczegółowy 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich) realizowane będą następujące typy projektów: – ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego; – rewitalizacja obszarów zdegradowanych. Grupa docelowa: interesariusze procesu rewitalizacji, zidentyfikowani w gminnych programach rewitalizacji, w tym m.in. mieszkańcy, właściciele, użytkownicy wierzyci nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność społeczną lub gospodarczą; JST i ich jednostki organizacyjne; organy władzy publicznej.

W ramach kodu 166. Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury planuje się przeznaczyć 30 000 000,00 EUR w regionach słabiej rozwiniętych oraz 11 000 000,00 EUR w regionach lepiej rozwiniętych.

W ramach Priorytetu IX – Mazowsze bliższe obywatelom dzięki Funduszom Europejskim (cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie) realizowane będą następujące typy projektów:

- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego; –
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

Grupa docelowa: interesariusze procesu rewitalizacji, zidentyfikowani w gminnych programach rewitalizacji, w tym m.in. mieszkańcy, właściciele, użytkownicy wierzyci nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić działalność społeczną lub gospodarczą; JST i ich jednostki organizacyjne; organy władzy publicznej.

W ramach kodu 166. Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury planuje się przeznaczyć 31 387 000,00 EUR w regionach słabiej rozwiniętych.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027

Niniejszy Program jest następcą Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko realizowanego w perspektywie finansowej 2014-2020. Jest to program europejski na lata 2021-2027 zarządzany na poziomie krajowym. Przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet całego programu: 135 mld zł, wkład UE: 111,7 mld zł.

Dotację na zabytki będzie można uzyskać na renowację, konserwację, rewaloryzację i restaurację obiektów zabytkowych (w tym pomników) w przypadku gdy nie będą to pojedyncze interwencje, tylko stanowić będą część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali kraju, regionu lub skali lokalnej.

W ramach priorytetu 7. Kultura, działania 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej wskazano podstawowe informacje, m.in.:

- cel szczegółowy: EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych;

- instytucję pośredniczącą: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- wysokość alokacji UE: 600 000 000,00 EUR;
- zakres interwencji: 166 - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury;
- działania: obszar 1 - rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej), obszar 2 - ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego;
- typ beneficjenta: organizacje społeczne i związki wyznaniowe, administracja publiczna, przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe, jednostki samorządu terytorialnego, administracja rządowa;
- maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie: 79,71%;
- maksymalny % poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję): 100%.

Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” to konkurs o wieloletniej tradycji, już od 1975 r. promuje właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, którzy w sposób wzorowy prowadzą prace budowlane, konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne, a także działają systematycznie na rzecz właściwego utrzymania zabytków zgodnie z najwyższymi standardami badawczymi i wykonawczymi. Ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Procedury konkursowe prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Nagrodzenie i wyróżnieni otrzymują dyplomy Generalnego Konserwatora Zabytków i tablice „Zabytku Zadbanego” do oznakowania obiektów. Nagrodzone zabytki są prezentowane w dedykowanych wydawnictwach Narodowego Instytutu Dziedzictwa, przekazywanych właścicielom zabytków i przedstawicielom ogólnopolskiego środowiska konserwatorskiego. Rozstrzygnięcie edycji 2023 r. miało miejsce w czerwcu.

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi nabory wniosków o przyznanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa, będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dla wnioskodawców starających się o dotację docelową obowiązujące Zarządzenie z dnia 31.10.2022r., w sprawie wprowadzenia Regulaminu naboru oraz przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu Państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ww. regulamin określa zasady i tryb postępowania przy ubieganiu się o dotację celową na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w tym:

- uprawnionych wnioskodawców;
- koszty kwalifikujące się do dofinansowania;

- warunki udzielania dotacji celowej;
- tryb naboru wniosków;
- kryteria oceny wniosków.

Aby ubiegać się o dofinansowanie należy założyć konto oraz zarejestrować się przez system Witkac. Wnioski można składać w wyznaczonych naborach.

W dniach 1-30 listopada 2023r. trwał nabór wniosków o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do wykonania w roku 2024.

Przyznane dotacje dla obiektów zabytkowych z terenu Gminy Maciejowice przez WKZ w ostatnich latach:

- prace konserwatorskie, Drewniana rzeźba św. Jana Ewangelisty z grupy Ukrzyżowania z wyposażenia kościoła Św. Jadwigi Śląskiej w Samogoszczy, Samogoszcz, 08-480 Maciejowice - 2022.

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego

Z budżetu Województwa Mazowieckiego mogą być udzielane dotacje celowe na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego. Aby wziąć udział w naborze, należy złożyć wniosek wraz z załącznikami za pośrednictwem generatora wniosków w serwisie Witkac (www.witkac.pl). Podmiotem ubiegającym się o dotację może być każdy podmiot będący właścicielem bądź posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie oparte jest o tytuł prawny do zabytku, wynikający z użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego, albo stosunku zobowiązaniowego, zwany dalej "Wnioskodawcą". O dofinansowanie nie mogą ubiegać się jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 72 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zaplanowane w podrozdziale 7.3. zadania będą możliwe do wykonania od momentu przyjęcia uchwałą przez Radę Miejską w Maciejowicach niniejszego Programu do końca 2027 r.

Wdrażanie zadań odbędzie się w miarę dostępnych środków i nakładów pracy. Ich realizacja możliwa będzie poprzez zabezpieczenie określonych środków w budżecie gminy. Zadania inwestycyjne dotyczące ochrony zabytków (zabytków będących we własności gminy) powinny być wprowadzone do wieloletniego programu inwestycyjnego gminy. Wyznaczone w Programie zadania powinny być również uwzględnione w innych dokumentach strategicznych i planistycznych gminy. Część wyznaczonych zadań realizowana będzie przez specjalistów w postaci podmiotów zewnętrznych, którzy zostaną wybrani jako Wykonawcy w drodze obowiązujących przepisów prawa.

Art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano na możliwość finansowania przez gminy prac przy obiektach zabytkowych: dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach

określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Gmina Maciejowice posiada uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze Gminy Maciejowice. Uchwała nr LIV/408/2023 Rady Gminy Maciejowice przyjęta została z dniem 25 kwietnia 2023 r. Określa ona zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Maciejowice. Pierwsze ogłoszenie o naborze wniosków miało miejsce 18 sierpnia 2023 r.

Do największych wyzwań w ramach obowiązującego okresu 2024-2027 należy zaliczyć następujące zadania priorytetowe:

1. Rewitalizacja budynku Ratusza w Maciejowicach.
2. Przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowego budynku dawnego szpitala w Maciejowicach.
3. Przeprowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich zabytkowej kapliczki w Podzamczu.
4. Przeprowadzenie prac konserwatorsko – restauratorskich w kościele zabytkowym we Wróblach – Wargocinie.
5. Przeprowadzenie prac konserwatorsko- restauratorskich grobowca rodziny Zamoyskich i terenu cmentarza przykościelnego parafii Wniebowzięcia NMP w Maciejowicach.
6. Rewitalizacja budynku tzw. Podkowy w Podzamczu.

Szacuje się, że w ramach zadań własnych Gminy coroczna kwota na finansowanie zadań wskazanych w GPOnZ wyniesie ok. 25 000,00 zł brutto.

Zadania określone w Programie realizowane będą w zdecydowanej większości przez Gminę Maciejowice oraz w mniejszym stopniu w sposób pośredni lub bezpośredni przez pozostałych interesariuszy, do który w sposób szczególny zaliczyć należy:

- koła gospodyń wiejskich i organizacje pozarządowe;
- szkoły z terenu Gminy Maciejowice;
- parafie z terenu Gminy Maciejowice;
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Maciejowicach;
- Muzeum im. Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach;
- Starostwo Powiatowe w Garwolinie, ul. Mazowiecka 26, 08-400 Garwolin;
- Mazowiecki Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, ul. Nowy Świat 18/20, 00373 Warszawa;
- Mazowiecki Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Siedlcach, ul. Generała Józefa Bema 4A, 08-110 Siedlce;
- właściciele obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- instytucje odpowiedzialne za przyznawanie dotacji na zabytki.

Wszelkie uzgodnienia dotyczące zabytków będą prowadzone z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zaprezentowane w niniejszym programie informacje powinny zostać na nowo uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju gminy, programie rewitalizacji oraz innych dokumentach o charakterze strategicznym i planistycznym gminy, w których podejmowana jest lub będzie tematyka dziedzictwa kulturowego.

XII. BIBLIOGRAFIA

Literatura:

1. Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
2. Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
3. Mały słownik terminów plastycznych, K. Zwolińska, Z. Malicki, 1993 r., Warszawa, Wyd. Wiedza Powszechna.

Strony internetowe:

www.dane.gov.pl
www.mapy.geoportal.gov.pl
www.wspolzedne-gps.pl
www.igrek.amzp.pl
www.mapy.amzp.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.maps.arcanum.com
www.rejestr.io
www.niezlomni.com
www.nid.pl www.mkidn.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl
www.samorzad.nid.pl
www.maciejowice.e-mapa.net
www.bip.maciejowice.pl
www.maciejowice.pl
www.mkidn.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl
www.samorzad.nid.pl
www.mewkosciuszko.pl

XIII. SPISY

13.1. Spis tabel

Tabela 1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków	33
Tabela 2. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje	37
Tabela 3. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków	48

Tabela 4. Obiekty zabytkowe należące do własności Gminy Maciejowice	54
Tabela 5. Zabytkowe cmentarze	55
Tabela 6. Zabytkowe obiekty sakralne	56
Tabela 7. Zabytkowe kapliczki	57
Tabela 8. Pomniki i obeliski	57
Tabela 9. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy	74
Tabela 10. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	78

13.2. Spis rycin

Ryc. 1. Gmina Maciejowice na tle kraju	21
Ryc. 2. Gmina Maciejowice na tle gmin powiatu garwolińskiego	22
Ryc. 3. Miejscowości w Gminie Maciejowice	23
Ryc. 4. Obszar Gminy Maciejowice i okolic w 1937 r.	27
Ryc. 5. Ruralistyczny układ Domaszewa	29
Ryc. 6. Ruralistyczny układ m. Oronne	30
Ryc. 7. Urbanistyczny układ Maciejowic	31
Ryc. 8. Obszary AZP na terenie Gminy Maciejowice	36
Ryc. 9. Etnograficzna mapa Polski	41
Ryc. 10. Herb Gminy Maciejowice	46
Ryc. 11. Lokalizacja zabytków wpisanych do rejestru zabytków	51
Ryc. 12. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków	52

13.3. Spis wykresów

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP	37
Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości	38
Wyk. 3. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości	53

13.4. Spis fotografii

Fot. 1. Wnętrze kościoła parafialnego pw. św. Jadwigi w Samogoszcy	33
Fot. 2. Muzeum im. T. Kościuszki w Maciejowicach	39
Fot. 3. Makieta przedstawiająca bitwę pod Maciejowicami	42
Fot. 4. Grupa „Kosynierzy”	42
Fot. 5. Dawny szpital w Maciejowicach	62
Fot. 6. Dzwonnica w Maciejowicach	62
Fot. 7. Kościół w Maciejowicach	63
Fot. 8. Cmentarz przykościelny w Maciejowicach	64
Fot. 9. Mauzoleum Zamoyskich w Maciejowicach	64
Fot. 10. Plebania w Maciejowicach	65
Fot. 11. Dawny ratusz w Maciejowicach	66

Fot. 12. Spichlerz w Oblinie	66
Fot. 13. Budynek tzw. podkowy w Podzamczu	67
Fot. 14. Dom ogrodnika w Podzamczu	68
Fot. 15. Kapliczka w Podzamczu	68
Fot. 16. Koncepcja rekonstrukcji młyna w Podzamczu	69
Fot. 17. Oficyna w Podzamczu	69
Fot. 18. Pałac w Podzamczu	70
Fot. 19. Park w Podzamczu	70
Fot. 20. Pole bitwy maciejowickiej w Podzamczu	71
Fot. 21. Stajnia z basztą w Podzamczu	72
Fot. 22. Kościół w Samogoszcy	73
Fot. 23. Stara Plebania w Samogoszcy	73

XIV ANEKSY

Załącznik 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Uwagi
1	Bączki	dom	10	3 ćw. XX w.	
2	Bączki	dom	14	3 ćw. XX w.	
3	Bączki	dom	15	3 ćw. XX w.	
4	Domaszew	cmentarz żołnierzy z I wojny światowej	na północnym skraju wsi	1915 r.	
5	Domaszew	dom	10	pocz. XX w.	
6	Domaszew	dom	86	XIX/XX w.	
7	Domaszew	dom	89	pocz. XX w.	
8	Domaszew	dom	91	pocz. XX w.	
9	Domaszew	dom	96	pocz. XX w.	
10	Domaszew	układ ruralistyczny		XV – XIX w.	
11	Kobylnica	kapliczka		pocz. XX w.	
12	Maciejowice	cmentarz parafialny	w rozwidleniu dróg do Oblina	1 poł. XIX w.	
13	Maciejowice	cmentarz żydowski	zachodnia część miejscowości za rzeką Okrzejką	1 poł. XIX w.	
14	Maciejowice	dawny szpital	północna pierzeja Rynku	1796 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 188/765 z dnia 13.04.1967 r.

15	Maciejowice	dom	ul. Kościuszki 42	lata 20. XX w.	
16	Maciejowice	dom	ul. Kościuszki 47	1 poł. XX w.	
17	Maciejowice	dom	ul. Lubelska 15, 17	pocz. XX w.	
18	Maciejowice	dom, ob. Urząd Gminy	ul. Rynek 7	1984 r.	
19	Maciejowice	dzwonnica z zespołu kościół parafialnego	ul. Kościelna 2	1821 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 166/663 z dnia 09.04.1962 r.
20	Maciejowice	kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym	w rozwidleniu dróg do Oblina i Warszawy	1860 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1308 z dnia 28.08.2015 r.
21	Maciejowice	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	ul. Kościelna 2	1819-1824 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 329 z dnia 29.12.1983 r.
22	Maciejowice	krzyż upamiętniający zakończenie I wojny światowej		1918 r.	
23	Maciejowice	mauzoleum Zamoyskich z zespołu kościół parafialnego	ul. Kościelna 2	1903 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1260 z dnia 08.09.2014 r.

24	Maciejowice	młyn motorowy		1 poł. XX w.	
25	Maciejowice	plebania z zespołu kościół parafialnego	ul. Kościelna	1898 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 440 z dnia 04.04.1995 r.
26	Maciejowice	pomnik nagrobny żołnierzy polskich poległych w 1920 r. z zespołu kościoła parafialnego	ul. Kościelna 2	lata 70. XX w.	
27	Maciejowice	pomnik Tadeusza Kościuszki na Rynku	północna część Rynku	1984 r.	
28	Maciejowice	pomnik Tadeusza Kościuszki przy szkole	ul. Kościuszki 41	1984 r.	
29	Maciejowice	pomnik z kosami poświęcony bitwie maciejowickiej	przy drodze do Podzamcza	1974 r.	
30	Maciejowice	pomnik żołnierzy niemieckich w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym	w rozwidleniu dróg do Oblina i Warszawy	1918 r.	

31	Maciejowice	ratusz, ob. muzeum, biblioteka	ul. Rynek 2	poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 79/411 z dnia 22.03.1962 r.
32	Maciejowice	układ urbanistyczny		XVI - XIX w.	
33	Oblin	spichlerz dworski	południowozachodnia część wsi	1 poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 442 z dnia 10.05.1995 r.
34	Oblin	krzyż	wschodni skraj wsi	1931 r.	
35	Oronne	dom	42	pocz. XX w.	
36	Oronne	dom	48	1921-1922 r.	
37	Oronne	dom	134	pocz. XX w.	
38	Oronne	kapliczka		pocz. XX w.	
39	Oronne	krzyż		1922 r.	
40	Oronne	układ ruralistyczny		XV - XIX w.	
41	Ostrów	krzyż	południowy skraj wsi	1927 r.	
42	Ostrów	krzyż	środkowa część wsi	1920 r.	
43	Podlęż	dawny Urząd Gminy, ob. dom	przy drodze WarszawaPuławy	pocz. XX w.	
44	Podzamcze	austeria		poł. XIX w.	
45	Podzamcze	budynek administracyjny szkótek, tzw. podkowa		ok. 1840 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
46	Podzamcze	budynek inwentarski		poł. XIX w.	
47	Podzamcze	dom ogrodnika		poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 400 z dnia 23.08.1991 r.

48	Podzamcze	kapliczka		poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
49	Podzamcze	młyn wodny		1873 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 383 z dnia 26.11.1985 r.
50	Podzamcze	oficyna		pocz. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.
51	Podzamcze	pałac		1 ćw. XIX w..	Wpis do rejestru zabytków pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.

52	Podzamcze	park		poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 107 z dnia 19.05.1976 r.
53	Podzamcze	pole bitwy maciejowickiej		1794 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 441 z dnia 28.04.1995 r.
54	Podzamcze	pomnik poświęcony Janowi Pawłowi II na pamiątkę posadzenia dębu		2005 r.	
55	Podzamcze	pomnik Tadeusza Kościuszki		1994 r.	
56	Podzamcze	stajnia z basztą		2 ćw. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 26/137 z dnia 20.06.1958 r.
57	Pogorzelec	cmentarz wojenny z I wojny światowej	500 m na wschód od drogi MaciejowiceŁaskarzew	1915 r.	
58	Pogorzelec (Krępa)	kopiec Tadeusza Kościuszki	przy granicy z miejscowością Krępa, gm. Sobolew	1861 r.; 1917 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1386 z dnia 19.06.2017 r.
59	Polik	cmentarz wojenny z czasu I wojny światowej	przy drodze z Maciejowic do Łaskarzewa po str. wschodniej	1915 r.	
60	Polik	dawna leśniczówka, ob. dom	południowy skraj wsi	lata 80. XIX w.	
61	Polik	dom	1, południowowschodni skraj wsi	pocz. XX w.	
62	Polik	dom	19, północna część wsi	2 ćw. XX w.	
63	Polik	kapliczka z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej		3 ćw. XX w.	
64	Samogoszcz	cmentarz parafialny		1 poł. XX w.	
65	Samogoszcz	dawna szkoła, ob. biblioteka		I. 30 - XX w., rozb. I. 60 XX w.	
66	Samogoszcz	dom	23	I. 30 - XX w.	
67	Samogoszcz	dom	24	pocz. XX w.	
68	Samogoszcz	dzwonnica		1863 r.	
69	Samogoszcz	kaplica cmentarna		1 ćw. XX w.	

70	Samogoszcz	kapliczka z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej	przy nr 26	pocz. XX w.	
71	Samogoszcz	kościół parafialny pw. św. Jadwigi		1863-1864 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 82/414 z dnia 22.03.1962 r.
72	Samogoszcz	stara plebania		1844 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 754 z dnia 17.07.2007 r.
73	Uchacze	kapliczka		1 poł. XX w.	
74	Wróble- Wargocin	cmentarz parafialny		ok. 1900 r.	
75	Wróble- Wargocin	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP		1925 r.	

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

Załącznik 2. Nieruchome zabytki archeologiczne – stanowiska archeologiczne

L.p.	Miejscowość	Nr na obszarze AZP	Charakterystyka stanowiska
1.	Bączki	66-70/4	Ślady osadnictwa o nieokreślonej kulturze
2.	Bączki (Samogoszcz)	67-70/18	Ślady osadnictwa z okresu lateńskiego – rzymskiego oraz średniowiecza
3.	Samogoszcz	67-70/19	Ślad osadnictwa
4.	Ostrów	67-70/20	Wieś historyczna
5.	Podwierzbie	67-70/21	Ślad osadnictwa nowożytnego
6.	Kraski	67-70/22	Wieś historyczna
7.	Podłęż	67-71/1	Osada starożytna
8.	Podłęż	67-71/2	Ślad osadnictwa
9.	Podłęż	67-71/3	Wieś historyczna
10.	Domaszew	67-71/4	Wieś historyczna, folwark
11.	Domaszew	67-71/5	Ślad osadnictwa nowożytnego
12.	Domaszew	67-71/6	Ślady osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego
13.	Domaszew	67-71/7	Ślady osadnictwa starożytnego
14.	Domaszew	67-71/8	Ślady osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego
15.	Domaszew	67-71/9	Ślady osadnictwa starożytnego i średniowiecznego
16.	Domaszew	67-71/10	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
17.	Domaszew	67-71/11	Ślady osadnictwa nowożytnego
18.	Leonów	67-71/13	Wieś historyczna
19.	Samogoszcz	67-71/15	Ślady osadnictwa starożytnego i średniowiecznego
20.	Budy Podłęskie	67-71/16	Wieś historyczna
21.	Samogoszcz	67-71/17	Wieś historyczna
22.	Samogoszcz	67-71/18	Ślady osadnictwa epoki brązu/ wczesnej epoki żelaza, starożytnej i nowożytnej
23.	Domaszew	67-71/19	Ślad osadnictwa
24.	Ksawerynów	67-71/20	Wieś historyczna
25.	Polik	67-72/4	Wieś historyczna
26.	Pogorzelec	67-72/5	Wieś historyczna
27.	Pogorzelec	67-72/9	Osada średniowieczna i nowożytna
28.	Pogorzelec	67-72/10	Ślady osadnictwa starożytnego, średniowiecznego i nowożytnego
29.	Pogorzelec	67-72/12	Osada z wczesnej epoki brązu
30.	Pogorzelec	67-72/15	Ślady osadnictwa z epoki kamienia – epoki żelaza
31.	Polik	67-72/16	Ślady osadnictwa z epoki neolitu – epoki brązu, średniowiecza i nowożytności
32.	Pogorzelec	67-72/20	Groble z XIX wieku
33.	Oblin	68-71/1	Ślady osadnictwa starożytnego
34.	Oblin	68-71/2	Ślady osadnictwa z okresu nowożytnego
35.	Oblin	68-71/3	Osada i ślady osadnictwa z okresu rzymskiego i średniowiecza
36.	Oblin	68-71/4	Ślady osadnictwa z okresu nowożytnego
37.	Oblin	68-71/5	Ślady osadnictwa z epoki neolitu i wczesnej epoki brązu

38.	Oblin	68-71/6	Ślady osadnictwa z wczesnej epoki brązu – okresu rzymskiego
39.	Kochów	68-71/7	Wieś historyczna
40.	Maciejowice	68-71/8	Cmentarzysko z epoki brązu – okresu halsztackiego
41.	Maciejowice	68-71/9	Osada i ślady osadnictwa z epoki brązu, wczesnej epoki i średniowiecza
42.	Maciejowice	68-71/10	Skarb monet z okresu rzymskiego*
43.	Oblin	68-71/11	Ślady osadnictwa z epoki brązu – okresu halsztackiego

44.	Maciejowice	68-71/12	Ślady osadnictwa z epoki brązu – okresu halsztackiego
45.	Maciejowice	68-71/13	Ślady osadnictwa z późnego średniowiecza
46.	Podoblin	68-71/14	Ślady osadnictwa z okresu mezolitu – neolitu, epoki brązu, młodszego okresu przedrzymskiego i nowożytnego
47.	Maciejowice	68-71/15	Ślady osadnictwa z okresu średniowiecza
48.	Maciejowice	68-71/16	Ślady osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego
49.	Maciejowice	68-71/17	Ślady osadnictwa z epoki brązu i starszego okresu rzymskiego
50.	Oblin	68-71/18	Cmentarzysko z okresu rzymskiego
51.	Oblin	68-71/19	Ślady osadnictwa z epoki brązu i średniowiecza
52.	Oblin	68-71/20	Ślady osadnictwa z epoki brązu – okresu halsztackiego
53.	Oblin	68-71/21	Ślady osadnictwa z okresu neolitu
54.	Oblin	68-71/22	Ślady osadnictwa z okresu neolitu i średniowiecza
55.	Oblin	68-71/23	Ślady osadnictwa z okresu średniowiecza i nowożytnego
56.	Maciejowice	68-71/24	Wieś historyczna, miasto, osada miejska
57.	Oblin	68-71/25	Wieś historyczna
58.	Podstolice	68-71/26	Wieś historyczna
59.	Przewóz	68-71/27	Wieś historyczna
60.	Powisłe	68-71/28	Ślady osadnictwa z epoki neolitu*
61.	Maciejowice	68-71/29	Stanowisko wydmore*
62.	Maciejowice	68-71/30	Stanowisko wydmore*
63.	Maciejowice	68-71/31	Stanowisko wydmore*
64.	Podoblin	68-71/32	Ślady osadnictwa z wczesnego średniowiecza
65.	Oblin	68-71/33	Osada z epoki brązu – wczesnej epoki żelaza
66.	Podoblin	68-71/34	Osada i ślady osadnictwa z okresu starożytnego i nowożytnego
67.	Kochów	68-71/35	Ślad osadnictwa z epoki paleolitu – mezolitu, epoki kamienia i okresu nowożytnego
68.	Maciejowice	68-71/36	Ślady osadnictwa z wczesnej epoki brązu i okresu nowożytnego
69.	Maciejowice	68-71/37	Ślady osadnictwa starożytnego
70.	Maciejowice	68-71/38	Osada z wczesnego okresu lateńskiego
71.	Kochów	68-71/39	Cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza*

72.	Kochów	68-71/40	Cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza*
73.	Kochów	68-71/41	Cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza*
74.	Kochów	68-71/42	Karczma z okresu nowożytnego
75.	Maciejowice	68-71/43	Ślady osadnictwa z wczesnej epoki brązu
76.	Oblin	68-71/44	Ślady osadnictwa z okresu rzymskiego
77.	Oblin	68-71/45	Ślady osadnictwa z okresu rzymskiego i nowożytnego
78.	Oronne	68-72/1	Osada z epoki brązu – wczesnej epoki żelaza, okresu rzymskiego, średniowiecza, okresu nowożytnego
79.	Oronne	68-72/2	Wieś historyczna
80.	Podzamcze	68-72/3	Zamek/pałac
81.	Podzamcze	68-72/4	Zabudowania gospodarcze zamku/pałacu
82.	Uchacze	68-72/6	Wieś historyczna
83.	Kawęczyn	68-72/7	Wieś historyczna
84.	Podzamcze	68-72/8	Skarb monet*
85.	Oronne	68-72/9	Skarb*
86.	Uchacze	68-72/11	Karczma
87.	Polik	68-72/12	ślady osadnictwa starożytnego, średniowiecznego, nowożytnego
88.	Polik	68-72/13	Osada nowożytna

89.	Uchacze	68-72/14	Ślad osadnictwa z epoki kamienia – epoki brązu
90.	Uchacze	68-72/15	Cmentarzysko z epoki neolitu – epoki żelaza
91.	Polik	68-72/16	Ślady osadnictwa z epoki neolitu, starożytności, średniowiecza i nowożytności
92.	Polik	68-72/17	Ślady osadnictwa z epoki starożytnej i nowożytnej
93.	Polik	68-72/18	Ślady osadnictwa z okresu nowożytnego
94.	Polik	68-72/19	Ślady osadnictwa z okresu średniowiecznego i nowożytnego
95.	Oronne	68-72/24	Grobla
96.	Oronne	68-72/25	Ślad osadnictwa z epoki mezolitu
97.	Uchacze	68-72/26	Osada, obozowisko z epoki neolitu
98.	Polik	68-72/27	Ślad osadnictwa z okresu starożytnego
99.	Uchacze	68-72/28	Ślad osadnictwa z epoki neolitu
100.	Ciosny	68-72/29	Ślady osadnictwa z okresu średniowiecza i nowożytnego
101.	Kawęczyn	68-72/30	Ślad osadnictwa z epoki neolitu
102.	Uchacze	68-72/31	Ślad osadnictwa z epoki neolitu
103.	Malamówka	68-72/32	Ślady osadnictwa z paleolitu schyłkowego, starożytności, średniowiecza i nowożytności
104.	Oronne	68-72/33	Ślad osadnictwa z epoki neolitu
105.	Oronne	68-72/34	Ślady osadnictwa z okresu średniowiecza i nowożytnego
106.	Maciejowice	68-72/36	Obozowisko z epoki neolitu
107.	Kawęczyn	68-72/37	Ślad osadnictwa z epoki neolitu*
108.	Oronne	68-72/38	Ślad osadnictwa z epoki neolitu – wczesnej epoki brązu*

109.	Podzamcze	68-72/39	Osada średniowieczna*
110.	Podzamcze	68-72/40	Dwór obronny –XVI w.
111.	Kobylnica	69-71/10	Osada z epoki brązu
112.	Kobylnica	69-71/11	Ślad osadnictwa średniowiecznego
113.	Kobylnica	69-71/12	Ślad osadnictwa nowożytnego
114.	Kobylnica	69-72/1	Wieś historyczna
115.	Strych	69-72/3	Wieś historyczna
116.	Tyrzyn	69-72/4	Wieś historyczna
117.	Wargocin	69-72/5	Wieś historyczna
118.	Wróble	69-72/6	Wieś historyczna
119.	Strych	69-72/7	Ślad osadnictwa z epoki neolitu*
120.	Kobylnica	69-72/8	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
121.	Kobylnica	69-72/9	Ślad osadnictwa starożytnego
122.	Kobylnica	69-72/10	Ślady osadnictwa starożytnego, średniowiecznego i nowożytnego
123.	Kobylnica	69-72/11	Ślady osadnictwa z epoki kamienia i nowożytnej
124.	Kobylnica	69-72/12	Ślady osadnictwa z okresu neolitu i starożytnego
125.	Kobylnica	69-72/13	Ślad osadnictwa starożytnego
126.	Kobylnica	69-72/14	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
127.	Tyrzyn	69-72/15	Osada z epoki brązu
128.	Strych	69-72/16	Ślady osadnictwa z okresu neolitu i nowożytnego
129.	Strych	69-72/17	Ślady osadnictwa starożytnego – wczesnej epoki brązu i nowożytnego
130.	Strych	69-72/18	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
131.	Strych	69-72/19	Ślady osadnictwa starożytnego, z epoki brązu, średniowiecznego i nowożytnego
132.	Strych	69-72/20	Ślady osadnictwa nieokreślone
133.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/21	Osada z epoki brązu – wczesnej epoki żelaza
134.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/22	Ślady osadnictwa starożytnego
135.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/23	Ślady osadnictwa nowożytnego
136.	Strych	69-72/24	Cmentarzysko szkieletowe nieokreślone
137.	Strych	69-72/28	Ślady osadnictwa z epoki mezolitu – neolitu, epoki brązu
138.	Strych	69-72/29	Obozowisko z epoki brązu – wczesnej epoki żelaza
139.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/30	Ślady osadnictwa z okresu starożytnego – wczesnego średniowiecza
140.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/31	Ślady osadnictwa z wczesnej epoki żelaza, średniowiecza i nowożytności
141.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/32	Osada z okresu rzymskiego
142.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/33	Ślady osadnictwa starożytnego, średniowiecznego i nowożytnego
143.	Tyrzyn Dworski (obecnie Tyrzyn)	69-72/34	Ślady osadnictwa z wczesnego średniowiecza i okresu nowożytnego

144.	Kobylnica	69-72/35	Cmentarzysko nieokreślone
145.	Kobylnica	69-72/36	Ślady osadnictwa, cmentarzysko z epoki neolitu
146.	Kobylnica	69-72/37	Ślady osadnictwa z wczesnego neolitu
147.	Kobylnica	69-72/38	Ślady osadnictwa nieokreślone
148.	Kobylnica	69-72/39	Ślady osadnictwa z okresu starożytnego – wczesnego średniowiecza
149.	Kobylnica	69-72/40	Ślady osadnictwa z okresu starożytnego – wczesnego średniowiecza
150.	Kobylnica	69-72/41	Ślady osadnictwa starożytnego
151.	Kobylnica	69-72/42	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
152.	Kobylnica	69-72/43	Ślady osadnictwa z okresu kamienia, starożytnego, nowożytnego
153.	Kobylnica	69-72/44	Ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Maciejowice *nie są znane lokalizacje w terenie